Инв. № 3 Кн. палата

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

1984 йил 1 ИЮНЬ № 22 (2762) ЖУМА

ОСИЁ, АФРИКА ВА ЛОТИН АМЕРИКАСИ МАМЛАКАТЛАРИ VIII ХАЛҚАРО КИНОФЕСТИВАЛИ ҚАТНАШЧИЛАРИ — КИНЕМАТОГРАФЧИЛАРНИНГ

МУРОЖААТИ

Биз, Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари VIII Тошкент Халқаро кинофестивали иштирокчилари ва меҳмонлари, «Кинонинг тинчлик, ижтимоий тараққиёт ва халқлар озодлиги учун курашдаги роли» мавзуидаги халқаро симпозиум қатнашчилари ер юзидаги барча кинематографчиларни ўзларининг бутун куч, истеъдод ва ижодларини ядро урушининг олдини олишга, тинчликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлашга, тенг ҳуқуқли халқаро муносабатлар ўрнатишга, инсонпарварлик, ижтимоий ҳаққонийлик ва халқлар озодлиги йўлида миллий маданиятларни ҳар томонлама ривожлантиришга сафарбар қилишга чақирамиз.

Кино санъати миллионлаб кишиларнинг онги ва қалбига таъсир эта олувчи буюк қудратга эга. Империализмнинг агрессив кучлари айби билан халқаро аҳвол ниҳоятда кескинлашган ва инсоният ядро ҳалокати ёқасига бориб қолган бизнинг безовта давримизда кино санъати усталари даврнинг долзарб муаммоларидан четда қололмайдилар, ер юзида қон тўкилаётганига, адолатсизлик ва вайронагарчилик давом этаётганига бефарқ қараб туролмайдилар. Кино арбоблари ўз санъатларининг қудратли кучини тинчлик ва ижтимоий тараққиёт ғояларини фаол тарғиб этишга, олижаноб ва ҳаққоний иш учун хизмат қилишга қаратишлари зарур. Улар халқларнинг миллий маданияти агрессия ва реакция тазйиқи остида йўқ бўлиб кетмаслиги учун қўлларидан келган барча ишни қилишлари керак.

Биз барча софдил кинематографчиларни тинчлик, ижтимоий тараққиёт ва халқлар озодлиги учун курашга фаол қўшилишга чақирамиз.

СССР халқ артистлари Л. Кулижонов ва Малик Қаюмов.

К. У. ЧЕРНЕНКОнинг жавоби

Муҳтарама Петра Келли хоним!

Биз Сизнинг ядро қуроли, химиявий қурол ва бошқа турдаги қурол қўлланилиши эҳтимоли хусусида хавотирланишингизга қўшиламиз. Бундай хавотирлик учун ҳамма асослар бор. Айниқса баъзи кимсалар янги ядро ракеталари кетидан Ғарбий Европага, аввало Сизнинг мамлакатингизга химиявий ўқ-дориларнинг янги туркумларини, шунингдек нейтрон қуролни келтириб қўйиш истагида юрибди.

Шу муносабат билан оммавий қирғин қуролининг янги турлари ўз территориясида жойлаштирила бошланган ёки жойлаштириш режалари тузилаётган давлатларнинг алоҳида масъулиятини эслатиб ўтиш ўринлидир. Улар ўз халқларининг тақдири учун ҳам, шунингдек Европадаги тинчлик ва умуман халқаро хавфсизлик учун ҳам масъулдирлар.

Сиз ГФРга қарши ядро ёки химиявий қуролни ишлатиш имкониятини соқит қилиш мумкин, бунинг учун у қандай шартларни бажариши керак, деб сўрабсиз. Бундай шартлар, бизнинг назаримизда, моҳият эътибори билан бир нарсадан иборат: ГФР СССРга ва унинг социалистик иттифоқчиларига қарши Сиз тилга олган ёки уруш олиб боришнинг бошқа воситалари ишлатиладиган агрессияга тайёргарлик кўриш ва агрессия қилиш учун ҳеч қачон ва ҳеч қандай вазиятда плацдарм бўлмаслиги керак. Мана шундай қилинган тақдирда Сизнинг мамлакатингизнинг ўзига ҳеч нарса хавф солмаслигига ишонавериш мумкин. У жавоб зарбасидан омон қолади, деб айтиш мумкин.

Кимки қўшни давлатларни мўлжалга олувчи биринчи зарба урадиган қуролни ўз юртида жойлаштирса, у ўзини аввал бошданоқ жавоб зарбаси, интиқом зарбаси хавфи остига қўяди. Кимки бошқаларни нишонга олса, муқаррар равишда ўзи ҳам нишон бўлиб қолади. Бу тамомила равшан бўлмоғи керак.

Ҳамма давлатлар ўз хавфсизлиги учун ташвиш тортишни хоҳламаса, Сиз, Келли хоним ҳақли равишда ҳисоблаётганингиздек, ҳам ўз мамлакатингиздаги, ҳам умуман Ғарбдаги ва Шарқдаги жамики оммавий қирғин қуролини йўқ қилиб ташлаш ғамини ейиш керак. Бошқа давлатлар бу қуролларни йўқ қилиб ташлайдиган бўлса, Совет Иттифоқи ҳам худди шундай йўлдан боришга тайёр эканини неча марталаб билдирди.

Ядро қуролига эга бўлган давлатларнинг ўз муносабатларини муайян нормаларга бўйсундиришга, Совет Иттифоқи қилаётганидек, ўз сиёсатида шу нормаларга оғишмай риоя этишга тайёрлиги принципиал аҳамиятга эга эканини илгари мамлакатимизнинг бошқа давлат арбоблари каби мен ҳам гапириб ўтган эдим. Сиз ўртага қўйган масалаларга бевосита тааллуқли бўлган баъзи нормаларнигина эслатиб ўтаман. Совет Иттифоқи ядро қуролини ишлаб чиқаришдан ва сотиб олишдан воз кечган ва ўз территориясида шундай қуролга эга бўлмаган мамлакатларга қарши бу қуролни ҳеч қачон ишлатмаслигини расмий тарзда ва тантанали равишда маълум қилди. Бугина эмас, бизнинг мамлакатимиз ядро қуролини биринчи бўлиб ишлатмаслик ҳақида ўз ташаббуси билан мажбурият олди. СССР Варшава Шартномасидаги ўз иттифоқчилари билан биргаликда НАТО мамлакатларига оддий қурол-яроғларни ҳам, умуман ҳарбий кучни ҳам биринчи бўлиб ишлатмаслик тўғрисида битим тузишни таклиф қилмоқда. Бизнинг мамлакатимиз шундай қилишга тайёр.

Башарти, бошқа ядро қуролига эга бўлган давлатларининг фикр-ўйлари ўз раҳбарлари айтаётганидек, тинчликни кўзлаётган бўлса, уларнинг ҳам мана шундай мажбуриятлар олишларига нима халақит беряпти? — деган савол туғилади. Агар биринчи ядро зарбаси урилмаса, демакки, шундан кейинги зарбалар ҳам урилмайдику, ахир.

Мана шундай шароитда ядро қуроли запасларини амалий равишда қисқартириш, пировард натижада эса батамом тугатиш тадбирлари ҳақида ҳам бир битимга келиш анча осонроқ бўлиши аниқ. Совет Иттифоқи жаҳоншумул характерга эга бўлган шу мақсадга эришишнинг реалистик босқичма-босқич программасини ўртага қўйди.

Европа қитъасига келганда, бу ерда ҳам СССР амалий қарорларга келишни, ядро қуролини тенглик ва баб-баравар хавфсизлик принципига мувофиқ, тубдан қисқартириб, шу тариқа Европани ҳам ўртача олисликка учириладиган, ҳам тактик ядро қуролидан батамом халос этишни таклиф қилмоқда.

Худди шунингдек Совет Иттифоқи қачон бўлмасин, химиявий қуролнинг ишга солинишига қатъиян қаршидир. Биз бу қуролни умуман ҳарбий аслаҳалар қаторидан чиқариб ташлаш тўғрисида конкрет таклифлар қилдик. СССР ва бошқа социалистик мамлакатлар Европани ҳамма турдаги химиявий қуролдан халос қилиш тўғрисида бир битимга келишни биринчи галдаги қадамлардан бири сифатида таклиф этдилар.

Бизнинг позициямиз мана шундан иборат. Бу позиция Сизни қизиқтирувчи масалаларга тўла-тўкис жавоб беради, деб ўйлайман. Яхшилик сари кескин бурилишга эришмоқ учун очиқдан очиқ зўравонликка умид қилаётган, одамларни оммавий равишда қирадиган қуролларни ишлатишни, низоли масалаларни ҳал этиш ва ўз сиёсий мақсадларига эришишнинг «қонуний» ва «ахлоқий» усули, деб эълон қилаётган кимсаларнинг қайсарлик билан амалга ошираётган ғаламислигини мажақлаб ташлаш лозим. Шу мақсад йўлида Ғарбий Европа мамлакатларининг ерларига агрессия бошлашга мўлжалланган ракеталарни жойлаштириб қўймоқдалар, океан нариёғидан химиявий қуролни келтириб шу ерга жойлаб қўймоқдалар.

Европа қитъаси остига қасддан ядро ва химия уруши пилтасини жойлаштириб қўядиган бундай сиёсат йўлига тўсиқ қўйилиши керак. Бу ёвуз ниятларни йўққа чиқариш вазифаси барча халқлар, сиёсий партиялар ва жамоатчилик ҳаракатлари олдида кўндаланг бўлиб турибди. Бу вазифани ҳеч кечиктирмай, куч-ғайратни аямай ҳал қилиш керак.

Совет Иттифоқи халқлар тинчлиги ва хавфсизлигини таъминлаш манфаатларини кўзлаб, Европадаги ва халқаро вазиятни нормаллаштириш сари бурилишга эришиш учун ўзига боғлиқ бўлган ҳамма ишларни бундан буён ҳам қилаверади.

Эҳтиром ила

К. ЧЕРНЕНКО

* * *

К. У. Черненконинг мактуби ГФРнинг жамоат арбоби, «Кўкатпарварлар» партиясининг вакиласи П. Келлининг мурожаатномасига жавобдир, у ядровий ёки химиявий қуролни Ғарбий Германиядаги нишонларга қарши ишлатиш эҳтимолига қандай қилиб йўл қўймаслик ва бунинг учун ГФР томонидан нималар қилиниши лозим, деган саволни ўртага қўйган эди. Айни вақтда П. Келли умуман оммавий қирғин қуролини тугатиш керак, деган фикрни ёқлаб чиқмоқда.

(ТАСС)

УЧ ҚИТЪА ОВОЗИ

Сайёра СУЛТОНОВА,

VIII Халқаро Тошкент кинофестивали ташкилий комитетининг раиси, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари

ЖАҲОН халқлари учун тинчлик ва дўстлик рамзига айланиб қолган серқуёш пойтахтимиз Тошкент мана, бир неча кундирки VIII Халқаро кинофестиваль қатнашчилари ва меҳмонлари билан гавжум. Бу анжуманнинг ҳар бир куни ва ҳар бир дақиқаси шаҳримиз тарихининг буюк китобига зарварақ саҳифалар бўлиб муҳрланмоқда. Фестивалга ташриф буюрган дўстларимиз олам-олам таассуротларни қалбларига жо этмоқдалар. Айниқса, КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Константин Устинович Черненконинг Табрикномаси фестивалнинг барча меҳмонлари ва қатнашчиларида чуқур таассурот қолдирди. Зотан, бу мактуб ер юзида халқлар дўстлиги ва тинчликни мустаҳкамлаш ҳақидаги ғамхўрлик билан йўғрилгандир. Бугунги кунда фақат бизнинг мамлакатимиз эмас, балки бутун дунё халқлари КПСС ва Совет давлати ленинча тинчликсевар сиёсатининг барқарорлиги ҳамда СССРнинг ер юзида тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш йўлидаги ташаббусларини қўллаб-қувватламоқдалар. Ўртоқ Константин Устинович Черненко мамлакатимиз тинчликсевар сиёсатининг ўзгармас эканлигини яна бир бор таъкидлар экан, жумладан бундай деди: «Холис ниятли кишиларнинг коллектив куч-ғайрати билан тинчликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш мумкинлигига ишончимиз комил. Бунга ишонибгина қолмай, Совет Иттифоқи империалистларнинг ҳукм ўтказиш ва зўравонлик сиёсатига қатъиян қарши чиқиб, кескинликни юмшатиш учун, қуролланиш пойгаси тўхталиши учун барча халқларнинг суверен ҳуқуқлари қатъий ҳурмат қилиниши учун курашиб келмоқда».

Ҳақиқатан ҳам, бугунги кунда халқаро кескинлик ҳар қачонгидан ҳам жиддийлашди. Шундай шароитда, халқларнинг тинчлик ва қуролсизланиш йўлидаги умумий ҳаракатида прогрессив кинематографиянинг ҳам ўз ўрни бор. Тошкент анжуманининг «Тинчлик, ижтимоий тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!» деган шиори Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг энг кўзга кўринган ва кенг доирадаги кино арбобларини ўзига тортмоқда, бирлаштирмоқда. Халқаро кўригимиз обрў-эътибори доимий ортиб бояпти. Буни ўз ишини муваффақиятли давом эттираётган VIII Халқаро фестиваль ҳам яққол намойиш этяпти. Ўзбек диёри 100 га яқин мамлакат, халқаро ва миллий ташкилотлар вакилларини бир ерга тўплади. 250 дан зиёд бадиий, қисқа метражли ва ҳужжатли фильмлар томошабинлар ҳукмига ҳавола этилди. Бу картиналарнинг ҳар бири алоҳида ўзига хос қимматга эга. Зеро, улар тиллари турлича, бироқ диллари пайваста бўлган халқлар ҳаёти, ўй-интилиши, орзу-умиди, алангали кураш йиллари ҳақида ҳикоя қилади. Шуни мамнуният билан қайд этиб ўтиш керакки, илғор кино усталарининг урушга, эксплуатацияга ирқчиликка, миллий камситиш ва зулмга қарши норозилик руҳи билан йўғрилган фильмлари фестиваль экранларидан мустаҳкам ўрин олмоқда. Бу сўзларнинг ҳаққонийлигини навбатдаги анжуманимизнинг бориши кўрсатиб турибди. Фестиваль кунлари пойтахт кинотеатрларида намойиш этилаётган фильмлар тинчлик даракчиларидир. Уларнинг барчаси халқларнинг тенглик ва озодлик йўлидаги курашини, янги бахтли ҳаёт қуриш учун интилишларини ҳаққоний ленталарда намоён этмоқда.

Саккизинчи фестиваль унинг барча иштирокчиларида ҳам, республикамиз меҳнаткашларида ҳам алоҳида хотира сифатида сақланиб қолади. Чунки у катта тантана — Ўзбекистон ССР ва республикамиз Компартиясининг 60 йиллиги нишонланиши арафасида ўтмоқда. Республикамизнинг бугунги жамоли ҳам ана шу улкан тантанадан дарак бериб турибди. КПССнинг ленинча миллий сиёсати натижаси ўлароқ, Совет Ўзбекистони тарихан қисқа муддат ичида қудратли ишлаб чиқаришга, илғор фан-техникага, юксак маданиятга эга республикага айланди. Ҳар бир меҳнаткаш инсон саодатли замоннинг ҳақиқий ҳўжайинидир. Буларнинг бари афсона эмас, ҳақиқат эканига фестивалга ташриф буюрган ҳар бир киши гувоҳ бўлмоқда. Бир сўз билан айтганда, ютуқларимиз дўстларимизни мамнун этиб, социализм афзалликларини амалда исбот қилмоқда. Ўз навбатида биз ҳам турли мамлакатлардан келган дўстларимизнинг фестивалдан фестивалгача эришган ютуқларини уларнинг фильмларидан кўриб, суҳбатлар, учрашувлардаги сўзларидан эшитиб ниҳоятда қувонмоқдамиз. Бу каби анжуманларнинг изчил давом этиши тарафдоримиз. Уч қитъа халқлари қўлини қуёшли диёримизнинг гўзал пойтахтида самимият билан туташтирган Тошкент фестиваллари дўстлик ва тинчликнинг рамзи сифатида абадий давом этаверсин!

Фарида Ахтар Бабитта — Бангладеш кино юлдузи. Экранда яратган ранг-баранг образлардан ташқари, оҳанрабо қўшиқлари, рақслари билан ҳам танилган бу актрисани эндиликда дунёнинг кўпгина мамлакатлари томошабинлари яхши билишади.

Кино актёрлик анъанага айланиб қолган оилада дунёга келган Бабитта биринчи марта экранда 13 ёшида Бангладеш киносининг асосчиларидан бири Зоҳир Райҳоннинг «Сансар» фильмида бош ролни ижро қилган эди. Кейин шу режиссёрнинг «Нур албатта бўлади» лентасида ҳам суратга тушди.

Бабиттанинг киноактёр сифатида халқаро миқёсда танилишида таниқли адиб ва режиссёр Саттьяжит Ройнинг фильмлари алоҳида ўрин тутади. Актриса бу режиссёрни «санъатдаги устозим» деб атаган эди. Унинг «Узоқдаги момақалдироқ» фильми 1973 йилда Ғарбий Берлинда бўлиб ўтган фестивалда бош соврин олган, Бабитта эса шу фильмдаги яратган образи учун «Аёллар ролининг энг яхши ижрочиси»га бериладиган мукофот билан тақдирланган эди.

Актриса Тошкент Халқаро кинофестивалларининг III анжуманидан бошлаб доимий иштирок этиб келмоқда. У қатнашган Субҳа Даттанинг «Осмон ва замин оралиғида», Отаур Раҳмоннинг «Ҳаётга қайтиш», М. Саматнинг «Қуёш чиқади» ва «Қуёш ҳамма ерда нур сочади» фильмлари фестивалларда юқори баҳо олган.

Суратда: Фарида Ахтар Бабитта.

А. ЁҚУБОВ фотолари

ТИНЧЛИК ЖАРЧИСИ

Лев КУЛИЖОНОВ,

СССР Кинематографчилар союзи правлениесининг биринчи секретари, Ленин мукофотининг лауреати, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

— Шу кунларда Тошкентда Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг навбатдаги VIII Халқаро кинофестивали қизғин ва кўтаринки руҳда давом этмоқда. Бу галги фестиваль ўзига хос уюшқоқлик ва ҳар жиҳатдан якдиллик ҳолатида ўтмоқда. Бу фестиваль унда иштирок этаётган мамлакатлар ва элу элатларнинг дўстлиги мустаҳкамлигини ҳамда эзгу мақсади бирлигини яна бир бор исботлади.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Константин Устинович Черненко фестиваль қатнашчилари ва меҳмонларига йўллаган Табрикномасида: «Тошкентдаги анъанавий кино кўригига тақдим этилган фильмлар миллионлаб кишиларга социал адолат, инсонпарварлик, халқлар ўртасида тинчлик ва дўстликнинг улуғ ғояларини етказаётганлиги жуда муҳимдир», — деб тўғри таъкидлади. Чунки кино тараққийпарвар кучларнинг тинчлик ва озодлик учун олиб бораётган курашини ленталарда чуқур акс эттирмоқда. Санъатнинг бу турига ҳамма мамлакатларда эҳтиёж кундан-кунга кучайиб бормоқда.

Бугунги ер куррасидаги аҳвол ҳаммага аён. Империализм малайларининг айби билан ҳали ҳам қон тўкилаётган, одамлар жабр-ситам тортаётган ва бегуноҳ болалар ўлдирилаётган мамлакатлар йўқ эмас. Бу аянчли аҳволга томошабин бўлиб туриш мумкинми? Йўқ, албатта. Бундай пайтда тинчлик иши учун дадил курашаётганлар қаторида бораётган кинематографчи ҳам ҳақиқий курашчига айланади. Мен фестивалда фаластинлик Чадли Ахдар, афғонистонлик Абдул Латиф, кубалик Томас Гутера Чле, чилилик Себастьян Аларкон, тунислик Муҳаммад ал Ҳамади сингари ўнлаб режиссёрларнинг картиналарини томоша қилиб, бу ҳолга тўла амин бўлдим.

Мен бу фетивални ҳақли равишда дўстлик фестивали, деб атагим келади. Чунки ҳар галги Тошкент кинофестивалида уч қитъада ижод қилаётган кино санъаткорлар учрашадилар, фильмлари ҳақида фикр-мулоҳазалар юритадилар ва бир-бирларининг ижодларини бойитадилар.

Демак, бугунги кинематографчи — тинчлик жарчиси, халқлар озодлигининг курашчиси ва мустаҳкам дўстликнинг йўлбошчисидир!

Фурсатдан фойдаланиб, бу йил ўзининг 60 йиллик юбилейини нишонлаётган республика меҳнаткашларини самимий қутлайман. Барча ўзбекистонликларнинг партия ва ҳукуматимиз қўяётган вазифаларни шараф билан амалга оширишларида улкан зафарлар тилайман. Серқуёш ўлкангиз пойтахти Тошкентда ўтаётган Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг Халқаро кинофестиваллари озодликнинг ойдин йўлини белгиловчи маёқ бўлиб қолаверсин!

АНЪАНАВИЙ ПУШКИНХОНЛИК ОЛДИДАН

ШЕЪРИЯТ БАЙРАМИ

Шоир айтганидек, Навоий кириб борган хонадонда Пушкин ҳам қадрли меҳмон. Ҳа, чиндан ҳам жонажон Ватанимизнинг барча бурчакларида бўлганидек, қуёшли Ўзбекистонда ҳам улуғ рус шоири ва мутафаккири Александр Сергеевич Пушкиннинг қайноқ ва жўшқин шеърлари, мазмунан теран ва сержило насрий ва драматик асарлари маълум ва машҳурдир. Республикамизда бир неча йилдан бери ўтказиб келинаётган Пушкинхонлик буюк адибнинг ўлмас асарларининг китобхонлар орасига янада кенг ва чуқурроқ ёйилишига омил бўлмоқда. Навбатдаги анъанавий Пушкинхонлик олдидан мухбиримиз Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари **Борис ПАРМУЗИН** билан суҳбатлашди.

— Республикамизда ўтказиладиган бу йилги Пушкинхонлик 5 июнь куни эрталаб шоирнинг пойтахтимиздаги ҳайкали пойига гуллар қўйиш ва шеърияти мухлислари билан ижодий учрашувдан бошланиб кетади, — деди у. — Шу куни Ўзбекистоннинг барча областлари марказларида ҳам шундай тантаналар бўлади. Низомий номидаги Педагогика институтида, Тошкент Давлат маданият институтида, В. И. Ленин номидаги Педагогика билим юртида устоз шоир шогирдлари билан мухлисларининг ижодий учрашувлари ўтказилади. Тошкентнинг Пушкин, Горький, Тельман номидаги маданият ва истироҳат боғларида шеърият кечалари бўлади.

Бу йилги Пушкинхонлик алоҳида салмоқ ва мазмунга эга: Александр Сергеевич Пушкин туғилган кунга 185 йил тўлди. Барча тадбирларимиз ана шу санани нишонлашга бағишланади. Унинг шеърлари рус ва ўзбек, қозоқ ва қорақалпоқ, татар ва уйғур тилларида янграйди. Бу ҳам дўстлик ва озодликни, адолат ва эзгуликни куйлаган буюк шоирнинг ижоди коммунистик жамият қураётган азамат совет халқига руҳан озуқа бераётганига, халқларимиз ўртасидаги дўстликнинг янада мустаҳкамланишига муносиб ҳисса қўшаётганига ёрқин далилдир.

Анъанавий Пушкинхонлик 11 июнь куни оқшом Тошкентдаги «Баҳор» концерт залида тантанали суръатда ниҳояланади. Бу йилги Пушкинхонлик янада мазмунли ва қизиқарли ўтишига аминмиз.

1 ИЮНЬ—ХАЛҚАРО БОЛАЛАРНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ КУНИ

Халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни 1949 йил ноябрь ойида Халқаро хотин-қизлар демократик федерацияси Советининг сессиясида таъсис этилган. У биринчи марта 1950 йилда ер юзининг 51 мамлакатида нишонланган. Шундан бери ҳар йили 1 июнь куни ана шу сана нишонланади.

Бу кун бизнинг мамлакатимизда катта тантана билан нишонланади. Чунки социалистик жамиятда болаларга юксак меҳрибончилик, ғамхўрлик билан қаралади. Болалар — бизнинг келажагимиз. «Ҳамма яхши нарсалар — болаларга» деган ленинча таълимотга Коммунистик партия ва Совет ҳукумати доимо қатъий амал қилиб келмоқда.

Болаларни ҳам жисмоний, ҳам маънавий етук қилиб тарбиялаш бизнинг асосий вазифаларимиздан биридир. Партия ва ҳукуматимиз бу масалага ҳар доим алоҳида аҳамият бериб келмоқда. Ўрта ва ҳунар мактабларини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари ҳақида қарорлар партия ва ҳукуматимизнинг болалар тарбиясига, уларнинг келажагига катта эътибор бераётганлигини кўрсатувчи жуда муҳим катта ҳужжатдир.

Бизнинг мамлакатимизда болалар муассасаларини ривожлантиришга ҳамиша жиддий эътибор берилади. Биргина мисол: 1983 йил 16 апрель куни коммунистик шанбаликда тушган маблағ иттифоқдош республикалар, Москва ва Ленинград шаҳарлари ихтиёрига берилдики, бу маблағ соғлиқни сақлаш, мактаб, болалар боғчалари ва яслилари қурилишига сарфланди. Бунга ўхшаш мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Бизнинг келажагимиз, ворисларимиз бўлган болалар ҳамиша соғ-омон, бахтиёр бўлсин, уларнинг осмони мусаффо бўлиб қуёши чарақлаб турсин!

Суратда: бахтли болалик

Р. АЛЬБЕКОВ фотоси

В. И. ЛЕНИН МАРКАЗИЙ МУЗЕЙИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

ТАБАРРУК ДАРГОҲ

Сиз суратда кўриб турган мана бу бино мамлакатимизнинг деярли барча меҳнаткашларига яхши таниш. Ватанимиз пойтахти— Москвага йўли тушган ҳар бир киши албатта ана шу бинога кириб зиёрат қилади. Бу ерда доҳиймиз Владимир Ильич Лениннинг Марказий музейи жойлашган. Ушбу музей ташкил этилганлигига кеча 60 йил тўлди. В. И. Ленин музейи ВКП (б)нинг XIII съезди қарорига мувофиқ 1924 йил 31 майда Ленин институтида очилган эди. В. И. Ленин музейлари катта аҳамиятга эга эканлиги йилдан йил исботланиб борди ва шунинг натижасида мамлакатимизнинг Ленинград, Ульяновск, Киев, Боку, Тбилиси, Тошкент, Львов каби шаҳарларида В. И. Ленин Марказий музейининг филиаллари очилди.

Доҳий музейларига келувчиларнинг сони беҳисобдир. Бир йилда бу табаррук даргоҳларга ўн миллиондан ортиқ киши ташриф буюради. Биргина Марказий музейнинг ўзига бир кунда ўн минг киши киради. Шуниси диққатга сазоворки, музейга келувчилар орасида бир юз йигирмадан ортиқ мамлакат вакиллари бор.

Доҳийнинг Марказий музейида ўттиз тўртта зал бўлиб, уларда 12 мингдан ортиқ экспонат ўрин олган.

В. И. Ленин Марказий музейининг Тошкент филиали 1970 йилда доҳийнинг 100 йиллик юбилейи муносабати билан очилган эди. Шаҳримиз кўркига-кўрк, ҳуснига ҳусн қўшиб турган бу бино эндиликда Тошкентнинг энг табаррук даргоҳларидан бири бўлиб қолди. Пойтахтимизга ташриф буюрган ҳар бир меҳмон ана шу даргоҳни зиёрат қилмай кетмайди. Музей экспонатлари доҳийнинг болалик йилларидан тортиб умрининг охиригача бўлган жуда катта ижтимоий фаолияти ҳақида маълумот беради. Музейнинг кино залида В. И. Лениннинг ҳаёти ва фаолиятини акс эттирувчи фильмлар намойиш қилиниб борилади.

Доҳий музейининг 60 йиллиги муносабати билан унинг Тошкент филиалида катта кўргазма очилди. Бу кўргазма музей олиб бораётган ишлар ҳақида ҳикоя қилади. Музей очилгандан кейинги дастлабки пайтларда Анна ва Мария Ульянова ҳамда Надежда Константиновна Крупская кўрсатган ёрдамлар билан танишиш мумкин.

Суратда: В. И. Ленин Марказий музейи биносининг умумий кўриниши.
ТАСС фотоси

БИР ЗАРБНИНГ ЎН ЗАҲРИ БОР

Яна бир неча кундан сўнг бутун прогрессив инсоният Халқаро атроф-муҳитни муҳофаза қилиш кунини нишонлайди. Шу муносабат билан мухбиримиз Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг президенти, республика Фанлар академияси Биосфера проблемалари бўйича илмий советининг раиси, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, академик Обид Содиқович СОДИҚОВга атроф-муҳитни муҳофаза қилиш проблемаларига оид бир неча савол билан мурожаат қилди.

МУХБИР: Ҳурматли Обид Содиқович, аввало Халқаро атроф-муҳитни муҳофаза қилиш кунининг таъсис этилиш сабаблари хусусида гапириб берсангиз?

Обид СОДИҚОВ. Халқаро миқёсдаги бундай сананинг таъсис этилиш сабаби инсониятнинг ҳаёт кечириши учун биринчи омил бўлган— заминни, кенг маънода олганда, биосферани ҳимоя этиш. Атроф-муҳитни муҳофаза этиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш проблемалари эндиликда бутун жаҳон кишиларини ташвишга солмоқда. Дунё миқёсидаги муаммо сифатида кун тартибига қўйилмоқда. Эндиликда атроф-муҳит проблемаси жаҳондаги барча мамлакатларга алоқадор эканлиги тан олинмоқда. Хусусан катта кўламдаги майдонларни ифлос қилаётган кимёвий моддалар, жаҳон океанининг ифлосланиши, атмосферанинг азон қатламидаги ўзгаришлар ва карбонат ангидрид газининг тўпланиб қолиши каби ҳодисалар бутун жаҳонни ташвишга солмоқда. Шу боис ҳам атроф-муҳитни муҳофаза қилиш иши эндиликда биринчи планга чиқиб қолди.

МУХБИР. Фан-техника революцияси инсониятга катта иқтисодий самаралар келтириш билан бир қаторда, у яшаётган атроф-муҳитга катта зарар ҳам етказмоқда. Шу маънода ҳаво ва сув ҳавзаларини ифлосланишдан сақлаш борасида фан қандай амалий таклифлар киритмоқда?

Обид СОДИҚОВ. Айтишларича, Абу Али ибн Сино «Агар чанг бўлмаганда эди, инсон минг йил умр кўрган бўларди», деган экан. Буюк табибнинг айнан шундай деганлиги қанчалик ҳақиқатга яқинлигини билмадим, лекин Ибн Сино атроф-муҳитнинг ифлосланиши инсон умрини қисқартириши мумкинлигини яхши билган. Ҳозирги пайтда атроф-муҳитни ифлос қилувчи омиллар тўла аниқланган. Хозирги замон кимёси ана шундай омиллардан бири ҳисобланади. Маълумки, кейинги 20—30 йил ичида жаҳон химия саноати мислсиз даражада ривожланди. Ҳозир бутун дунёдаги минглаб химия заводлари атмосферага юз минглаб тонна турли газларни чиқармоқда, натижада атмосферанинг азон қатламида салбий ўзгаришлар содир бўляпти. Кўплаб карбонат ангидрид газларининг тўпланиб қолишига олиб келмоқда. Бу — бир. Иккинчидан халқ хўжалиги турли соҳаларини, хусусан қишлоқ хўжалиги ишларини хаддан ташқари химиялаштириш ҳам атроф-муҳитни бузишга олиб келади.

Атроф-муҳитни, хусусан ҳаво ва сув ҳавзаларини ифлосланишида автомобиль газларининг ҳам «ҳиссаси» катта. Турли олимларнинг фикрларига кўра йирик шаҳарларда атмосферанинг 60 фоиз ифлосланиши автомобиль транспорти ҳиссасига тўғри келади.

Буржуа идеологлари «экологик кризис», «экологик ҳалокат» ва бошқа таҳликали терминларни тез-тез ишлатиб туришади. Уларнинг бирлари фан-техника ривожланишини тўхтатиш ва ўтмишга қайтишга даъват этса, бошқалари бу масалага умуман аралашмасликни тавсия этади. Яна бир бошқа олимлар эса фан-техника ривожланишига илоҳий бир ишонч билан қарашади. Атроф-муҳит проблемаларини гўё ана шу фан-техниканинг ўзи ҳал қилади. Энг ашаддий сиёсатчи олимлар эса табиий ресурслар ва озиқ-овқат маҳсулотлари, энергия таҳчиллигини ҳамда биосферанинг бошқа проблемаларини Ер юзи аҳолисининг тинимсиз ўсиши билан боғлайдилар.

Совет олимларининг табиатдан фойдаланиш асослари тўғрисидаги тушунчалари марксизм-ленинизм классиклари таълимотига таянади, улар жамият ва табиатнинг диалектик бирлигини исботлаган ҳолда иш кўрадилар. Бизнинг жамиятимизда табиий ресурсларни шундай ўзлаштириш кўзда тутилганки, бунда атроф-муҳитга на фақат зарар етказмаслик, айни пайтда табиий шароитни ҳар томонлама яхшилаш ҳам таъминланади.

Республика Фанлар академиясига қарашли кўплаб институтлар, олимлар табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, атроф-муҳитнинг ифлосланишига йўл қўймаслик борасида доимий равишда иш олиб бормоқдалар. Зотан, мазкур проблемалар Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукуматининг доимий эътиборида турибди.

Эндиликда республика олимлари биосфера проблемаларини ҳал этишнинг турли йўналишлари бўйича иш олиб бормоқдалар. Жумладан, ўсимликларни турли зараркунандалардан ҳимоя қилишда самарали, анъанавий бўлмаган моддалардан ёнилғи сифатида фойдаланиш (жумладан, табиий газ, суюлтирилган газ ва ҳоказо); саноат корхоналаридан чиқаётган чиқинди газларни ушлаб қолиш ва фильтрлаш ёки уларни фойдали мақсадларда ишлатиш; тупроқ ресурсларини ҳимоя қилиш; қўриқхоналар ташкил этиш ва табиий қўриқхоналарни ҳамда нодир ҳайвонот ва набобот оламини ҳимоя қилиш; чўл ва ярим саҳроларнинг геологик шароитини муҳофаза қилиш каби кўплаб соҳаларда илмий ва амалий ишлар қилинмоқда. Атроф-муҳит билан инсон организми муносабатлари проблемасини ишлаб чиқиш муҳим йўналишлардан бири саналади.

Масалан, Тошкент шаҳри ҳавосининг ифлосланишини олдини олиш йўлида автомобиль двигателларидан чиқадиган газлар ва тутунни назорат қилувчи ва системага солувчи хизмат йўлга қўйилди. Шаҳарда автомобиль газлари ва тутунни текширадиган 77 назорат-синов пунктлари ишлаб турибди. Линияларда автомобиль газларининг зарарлилик даражасини назорат қилувчи кўчма лабараториялар ташкил этилган. Мамлакатда биринчи марта Тошкентда ҳаракатни автоматик бошқариш —АСУ —шаҳар —М системаси йўлга қўйилди. Бундай тадбирларнинг барчаси автомобиль газларининг зарарлилигини 3—4 марта камайтириш имконини берди.

МУХБИР. Яқинда бир гуруҳ адиблар Навоий шаҳрида бўлишиб, Зарафшон воҳасидаги бу янги шаҳар саноати, кишиларнинг турмуши, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ишлари билан қизиқдилар. Маълум бўлишича, шаҳардаги «Навоиазот» заводидан чиқаётган чиқинди газ ҳавони бирмунча ифлос қиларкан. Ана шу тутундаги заҳарли моддани тозалаш учун 40 миллион сўм ҳажмда маблағ талаб қилинишини айтишди. Бу масалага сиз раислик қилаётган Илмий совет қандай қарайди?

Обид СОДИҚОВ. Албатта, бу кўнгилсиз ҳодиса. Шуни айтиш керакки, республикадаги химия заводларидан чиқаётган ана шундай чиқинди газларни бартараф этувчи аппаратлар яратишнинг илмий асослари бизда ҳали тўла равишда йўлга қўйилганича йўқ. Бу соҳада Иттифоқда ягона «Неогаз» илмий-текшириш институти ишлаб турибди. Бу институт ишлаб чиққан комплекс тавсиялар эса ҳар доим ҳам керакли натижани бермаяпти. Бу—бир. Иккинчидан, «Навоиазот», Чирчиқдаги «Электрохимпром», Самарқанд, Қўқон ва республиканинг бошқа шаҳарларидаги минерал ўғитлар ишлаб чиқарувчи заводлар Иттифоқ министрликларига бўйсунади. Маҳаллий назорат ташкилотлари уларга ҳар доим ҳам ўз таъсирларини ўтказолмайдилар.

Шуни айтиш керакки, ана шу корхоналар учун ҳар йили атроф-муҳитни муҳофаза қилишга кўплаб миқдорда маблағ ажратилади. Лекин улар бу маблағдан гўла фойдаланмайдилар. Масаланинг илмий томонига келганда шуни айтиш керакки, Ўзбекистонда корхоналардан чиқадиган чиқинди газларни тозалаш усуллари билан шуғулланадиган махсус илмий муассасаларнинг ўзи йўқ. Бу ишлар билан фақат соҳа институтларигина оз-моз шуғулланадилар.

Чирчиқда Бутуниттифоқ давлат азот саноати институти бор. Бу институт асосан корхоналар ва улар учун зарур ускуналар лойиҳаларини тайёрлаш билан шуғулланади. Назаримда, ана шу институт лойиҳалар тайёрлаш жараёнида тозалаш ускуналарини ҳам ҳисобга олишни жорий этиш керак.

Лекин шунга қарамай республика Фанлар академиясига қарашли институтлар, хусусан Химия институти коллективи бу соҳада бир қатор ишларни амалга оширмоқда. Жумладан, Олмалиқ химия заводи билан бир неча йиллардан буён ўзаро ҳамкорлик қилишади. Химия институти олимлари бу заводдаги фосфогипс чиқиндиларидан цемент ва бошқа турли қурилиш материаллари тайёрлаш усулларини ишлаб чиқдилар.

Ёки бошқа бир мисол. Химикларимиз томонидан Чирчиқдаги ўтга чидамли ва қийин эрийдиган металлургия комбинатида сульфо-нитрат-оммоний саноат чиқиндисидан суюқ азот ўғитлари олиш технологиясини ишлаб чиқишган. 1978—1984 йиллар мобайнида комбинатда 20 минг тонна ана шундай ўғит тайёрланди. Бу ўғитлар Тошкент областининг колхоз ва совхозларида синаб кўрилди ва яхши самаралар берди.

МУХБИР. Маълумки, сўнгги йилларда республикамизда катта ҳажмда янги ерлар ўзлаштирилмоқда. Албатта, бу иқтисодий самара беряпти. Тажрибадан маълумки, табиатни кенг миқёсда жиловлашнинг иқтисодий афзалликлари билан бир қаторда экологик зарари ҳам бўлади. Шундай эмасми?

Обид СОДИҚОВ. Халқ орасида «Бир варбнинг ўн заҳри бор» деган гап бор. Албатта, агар инсон табиатга ўз ҳукмини ўтказмаганда эди, тараққиётнинг юзага келиши шубҳа остида қолган бўларди. Лекин табиат табиатлигини қилади. Фридрих Энгельс бу борада шундай дейди: «Табиат устидан қилаётган ҳар бир ғалабамиз учун у биздан ўч олади». Бу гап асосида марксистик диалектика ётади.

КПСС Марказий Комитетининг 1982 йил май Пленуми СССР Озиқ-овқат программасини қабул қилди. Бу программа ўз ичига катта иш ҳажмини қамраб олади. Жумладан, нафақат мавжуд шароитлардан рациональ фойдаланиш, айни пайтда янги резервларни ҳам излаб топишни совет кишилари олдига вазифа қилиб қўйди. Янги ерлар очиш ана шу резервлардан бири саналади.

Ўрта Осиё, жумладан, Ўзбекистон шароитида сув ҳавзаларидан рациональ фойдаланиш ва, уларни ҳимоя қилиш биринчи масала ҳисобланади. Чунки сув —республикамизда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг асосий манбаи. Кейинги ҳисоб-китобларга қараганда 2005 йилларга бориб Сирдарё ва Амударёнинг бутун суви халқ хўжалигига тўла жалб этилади. Сув ресурсларининг бу даражада камайиб кетишида, албатта, қўшимча янги ерларни ўзлаштириш ҳам роль ўйнайди.

Янгидан очилган ерлар чучук сувни, зараркунанда ҳашоратларга қарши химиялаштиришни, кўплаб минераль ўғитларни талаб қилади. Ҳозирда ўзлаштирилаётган Қарши, Жиззах чўллари шўр ерлардир. Бу ерларни ювиш керак. Тупроқнинг шўрини ювиш эса изсиз кетмайди. Чучук сув таркибида тузларнинг кўпайишига олиб келади. Зотан, чучук сувларнинг минераллашуви сув ресурсларини муҳофаза қилишнинг муҳим проблемаларидан биридир. Агар бир литр сув таркибидаги туз олти граммга кўтарилгудек бўлса, бу жараённи кейинчалик тўхтатишнинг иложи бўлмай қолади.

Суҳбатни Ё. ХЎЖАМБЕРДИЕВ ёзиб олди

РАСМИЙ ЖАВОБ

«АҲМАД ПОЛВОН ҒОЛИБ ЭДИ, НАБИРАЛАРИ-ЧИ?»

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 20 апрель сонида босилган «Аҳмад полвон ғолиб эди, набиралари-чи?» мақоласида пахта териш машиналарини такомиллаштириш ва пахта йиғим-теримида қўл меҳнатини камайтиришнинг долзарб, пишиб-етилган масалалари ҳақида гап боради. Мақолада келтирилган далиллар жуда тўғри кўрсатилган.

Ўрта Осиё қишлоқ хўжалигини механизациялаш ва электрлаштириш илмий-тадқиқот институти олимлари аҳволни чуқур тушунадилар ва пахтани ерга тўкмай терадиган машиналар яратишни ўзларининг кечиктириб бўлмайдиган вазифалари деб биладилар. Ана шу йўналишда иш олиб бориш жараёнида, ҳозиргача бир неча эксперименталь терим аппаратлари яратилди. Бу аппаратлар бир ўтганда очилган пахтани ошиб борса 3 процентгача тўкади. Мақолада тилга олинган профессор Н. Рашидов раҳбарлигида бир группа мутахассислар яратган аппарат ва барабанлар оралиғи камералари кенгайтирилган аппарат ана шулар жумласидан. Шунингдек, на фақат эгат оралиғидаги, айни пайтда эгат ёнбағирларидаги тўкилган пахтани ҳам йиғиб олувчи янги пневмоподборщик ишлаб чиқилди. Хўжалик шароитларида яхши натижаларга эришиш мақсадида мазкур аппаратлар ва қурилмалар устидаги иш ниҳоясига етказилмоқда.

Шу билан бир қаторда, тўкилган пахтани териб олиш ишини механизациялаш соҳасидаги ишлар кенгайтирилди. Ана шу мақсадда институтда тўкилган пахтани териб олишни механизациялаш группаси тузилди. Бу ишга олти нафар фан кандидати, тўрт инженер, кўп сонли механик ва лаборантлар жалб этилди. Ана шу группа томонидан кейинги икки йил мобайнида қилинган ишлар натижаси ушбу проблемаларни ҳал этишда силжишлар бўлаётганлигини кўрсатиб турибди.

Институт олимлари дала меҳнаткашлари олдидаги ўз бурчларига масъулият билан ёндашиб, бу соҳадаги вазифаларни ҳал этишни тезлаштириш учун улардан нима талаб қилинса, ҳаммасини бажарадилар.

А. ХОЖИЕВ,
Ўрта Осиё қишлоқ хўжалигини механизациялаш ва электрлаштириш илмий-тадқиқот институтининг директори.

АКС САДО

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг шу йил 1 январь сонида «Табиблик: нажотми ёки найранг!» мавзусида бир қатор гзетхонларнинг табобат хусусидаги хатлари, журналист Н. Раҳматуллаевнинг халқ гулгирлари ҳақидаги мақоласи, шунингдек, академик Ё. Тўрақуловнинг махсус мухбиримиз билан суҳбати берилганди. Ана шу муносабат билан редакция газетхонлардан кўплаб хатлар олди. Бу хатларнинг бирида халқ табобати ҳақида илиқ фикрлар билдирилса, бошқа бир хатларда ҳозирги замон медицинасининг ютуқлари хусусида гап боради. Жуда кўп газетхонлар халқ табобати билан замонавий медицина ўртасига девор қўймасликни, халқ медицинасининг ҳам чуқур ўрганишга арзийдиган томонлари борлигини ёзишмоқда. Редакция бугун ана шундай хатлардан бир қисмини газетхонлар эътиборига ҳавола этмоқда.

Табиблик: нажотми ёки найранг?

БИР УМР ТАЪЗИМДАМАН

Ҳурматли редакция!

Мен «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг мухлисиман. Газетани мунтазам кузатиб бораман. Шу йилнинг бошида эълон қилинган «Табиблик: нажотми ёки найранг» саҳифаси менда катта қизиқиш уйғотганди. Назаримда, саҳифадаги барча материалларда ҳам яхши фикрлар баён этилган. Шуни айтиш керакки, бугун совет медицинаси катта муваффақиятларни қўлга киритмоқда. Шифокорларимизнинг меҳрибонлиги, жонкуярлигини айтмайсизми. «Бемор учун биринчи даво — ширин сўз» деган ақида уларнинг шиорлари эканлигини ўзим ҳис қилдим.

Ўтган йил тўсатдан касал бўлиб қолдим. Мени оғир аҳволда район касалхонасига олиб келишди. Ярим тун эди. Медицина ҳамшираларидан Тозагул ва бошқалар зудлик билан навбатчи врач Кенжабой Абдуллаевни чақириб келишди. Врач мени кўргач, тез ёрдам кўрсатди. Бўлим бошлиғи Раъно Ваҳобова ва район бош врачи хирург Файзиддин Ҳайватов биргаликда мени текшириб кўришиб, ўт халтада тош борлигини айтишди. Сўнгра операция.... Операциядан чиққанимдан сўнг менга ўтимдан олинган тошларни тутқазишди. Уларнинг катта-кичиклиги бир хил, жигар ранг, сариқ, яшил эди. Мен бу тошларни ушлаб йиғладим. Лекин бу кўз ёшлари уч соат давомида қийин операция ўтказган меҳрибон шифокорларга нисбатан миннатдорлик ёшлари эди. Сизга бир умр таъзимдаман, шифокорлар!

Салтанат ТЎРАҚУЛОВА
Ўш области

ЭЪТИРОЗЛАР АСОСЛИ БЎЛСА...

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 1 январь сонида босилган «Табиблик: нажотми ёки найранг?» сарлавҳаси остида берилган материалларни катта қизиқиш билан ўқидим.

Шубҳа йўқки, халқимизнинг турмуш фаровонлиги ошган сайин шифокорлар, медицина ходимларига қўйиладиган талаб ҳам шунга яраша бўлмоқда. Одамларнинг онги, тушунчаси юксалиб кетди. Ҳозир мижозлар шифокорларни яхши ёки ёмонга ажратадиган бўлиб қолишган, кўр-кўрона даволанишни исташмайди. Пала-партиш, меъёридан ортиқ дорига ружу қўйиш баъзан фойдадан кўра зиён келтиришига энди кўпчиликнинг фаросати етади. Кейинги пайтларда айрим одамлар ўртасида шифобахш ўтлар билан даволанишга интилиш бирмунча жонланганини ҳам сир эмас.

Мен олий мактабда ўқиганман, материалистик дунёқараш руҳида тарбияланганман. Тўғрисини айтсам, табибчиликка гоҳ ишониб, гоҳ шубҳа билан қарайман. Шахсан ҳали уларга ишим тушмаган. Газетада А. Вафоев, И. Холиқов ва Н. Раҳматуллаевнинг мақолаларида тилга олинган табиблар ҳақида жиддий ўйланиб қолдим. Шундай табиблар борлигини мен ҳам эшитгандим. Хўш, булар ҳақида фан, медицина нима дер экан? Аминманки, бу савол кўпчиликни қизиқтиради. Таниқли медик олимларимиз уларни фирибгарга, цирк фокусчисига ўхшатадилар. Академик Ёлқин Тўрақулов ўз суҳбатида масалага объектив ёндашади. Олимнинг «улар бирор бир тасодиф билан битта-яримта беморни «даволаган» бўлсалар, бу «тажриба»ни умумлаштиришга ҳеч бир асос йўқ» деган гапи кишини ўйлантириб қўяди. Лекин шу билан бирга ахир газетада тилга олинган гулгирнинг қўлида бир неча соат ичида ўнлаб болалар шифо топгани факт-ку! Одамлар ҳам анойи эмас, табиб уларни нари борса бир марта, икки марта алдаши мумкин, лекин ҳаммани ҳамиша бирдай усталик билан алдаш... Бунга ишониш қийин. Самарқандлик гулгирнинг айтишича, унинг олдига ҳатто врачлар ҳам нажот истаб келаркан. Қирғизистонлик табибнинг довруғини мен ҳам эшитганман, ундан шифо топган одамлар билан ҳамсуҳбат бўлганман. Нега энди бундай фактлардан кўз юмиш, буларни тасодиф дейиш керак? Медицина бундай фактларни жиддий ва тўғри, қониқарли изоҳлаши, лозим топилса, уларнинг тажрибасини ўрганиши лозим, деб ўйлайман. Мабодо, бирон бир табибнинг даволаш усули, чиндан ҳам фойдали, ишонарли чиқиб қолса, бундан медицинанинг обрўйига путур етади деб ўйлаш нотўғри, албатта. Ахир замонавий медицина халқ табобатидан ўсиб чиққанлигини ҳеч ким инкор этмайди-ку!

Менимча, бу масалаларга ҳали анча аниқликлар киритиш, демак, баҳсни яна давом эттириш керак.

Ш. ОТАБОЕВ

ШОЛИНИНГ ИЧИДА КУРМАК

Биз, Ленинградда таълим олаётган бир гуруҳ аспирантлар «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг 1984 йил 1 январь сонида босилиб чиққан журналист Н. Раҳматуллаевнинг «Гулгирнинг маҳорати» мақоласи билан танишиб чиқдик. Мақола ва унинг муҳокамаси бизда катта қизиқиш уйғотди. Ҳақиқатан ҳам Бухоро, Самарқанд ва Қашқадарё каби областларда яшовчи аҳоли учун гулгирнинг аҳамияти катта. Фикримизча бунда ҳақиқатга яқин асослар бор. Бу областлардаги ёш болалар, (асосан икки ёшгача бўлганлари) томоғида қаттиқ овқат қолдиқлари,мева пўстлоқлари қолиши натижасида қийналиб, ҳар хил ошқозон-ичак функцияларининг бузилишига учрайди. Гулгирнинг маҳорати билан қандай қилиб ёш болаларнинг дардлари шифо топиб кетганлигини жуда кўп эшитганмиз, ўзимиз ҳам кўрганмиз. Тўғри, фирибгарлик йўли билан иш тутиб халқни алдаб келаётган «гулгирлар» ҳам учраб турса керак. Шоли бор жойда курмак ҳам ўсади-ку.

Демоқчимизки, бургага аччиқ қилиб, кўрпага ўт қўймаслик керак. Чунки ҳозир бутун дунёда халқ медицинасини ўрганиш масаласи қўйиляпти. Буни биз марказий матбуотлардаги чиқишлардан ҳам кўриб турибмиз. Бу муҳим масалага яна бир марта қайтсак зарар бўлмас. Ҳар қалай, чумчуқ сўйса ҳам қассоб сўйсин дегандек, ўша областларда ишлаётган обрўли мутахассислардан жавоб олсак, деган илтимосимиз бор.

Ж. ИСАҚУЛОВ,
И. ХОЛИҚУЛОВ,
Р. ҲАМДАМОВ
Ленинград

СУВ КЕЛТИРГАН АЗИЗ

Маматқул Ҳайдаровнинг касби ўқитувчи. Мактабда адабиётдан дарс беради. У кўп вақтини болалар билан ўтказади. Оилада эса меҳрибон ота. Кўп ўқийди, билим доирасини кенгайтиради. Самарқанд Давлат университетини ҳам сиртдан битирди. Биз Маматқул аканинг уйига деярли ҳар куни бориб турар эдик. У биздан вақтини қизғанмас, бизга нотаниш бўлган ёзувчилар асарларидан ўқиб, тушунтириб берар, адабиётга бўлган ҳавасимизни янада кучайтирар, бошқа фанларга бўлган муносабатимиз билан қизиқар эди. Унинг олдига биздан бошқа ўқувчилар ҳам тез-тез келиб турардилар.

Маматқул аканинг кейинги кунларда катта бир ишга бел боғлаганини эшитиб қолдим. Бу иш анча тортишувларга сабаб бўлди. Чунки қишлоғимиз тоғ этагида жойлашган бўлиб, асосан битта булоқдан сув ичар эди. Табиийки, бу чашма анча катта бўлган қишлоқ эҳтиёжини қондира олмас, одамлар орасида баъзан яхши-ёмон гаплар чиқишига сабаб бўларди. Қишлоқ аҳолиси сувни қисқа муддатли навбат қилиб ичарди. Шунда ҳам навбат бир ойда бир келар эди. Ёзнинг жазирамасида экинларни бир ойда бир, ундаям шошилиб, қондирмасдан суғоришни тасаввур қилиб кўринг-а. Қишлоқ аҳлининг турмуши бир томони шу тирикчиликдан. Агар масалага шу нуқтаи назардан қаралса, қишлоқ аҳлини сув билан таъминлаш муаммоси янада яққол сезилади.

Ваҳоланки, унча узоқ бўлмаган икки сойдан келаётган сув қишлоққа оз қолганда қум остига сингиб, бефойда кетади. Наҳотки, шу сувдан фойдаланиб бўлмаса? Бўлади! Аммо осон эмас. Фақат кимдир журъат қилиб бу ишни бошлаши керак. Тўғри, олдин ҳам бу ишга бошқалар қўл урган, бироқ сув баҳорда бир ойча келиб, сўнг қуриб қолар эди. Энди ўзга йўл топмаса бўлмасди.

Бир қанча урунишлардан кейин 1975 йил баҳорда Маматқул ака бошчилигида қайта ҳаракат бошланди. Ўзбекистон ССР Мелиорация ва сув хўжалиги министрлигига мурожаат қилинди. Самарқанд область сув хўжалиги ходимлари томонидан сойлар эътибор билан ўрганилди. Сўнг Самарқанд область лойиҳалаш институтидагилар керакли лойиҳаларни чизиб беришди. Бунга 29 минг сўм ажратилди. Асосий ишни Самарқанддаги 3-ПМК бажарадиган бўлди. Колхоз томонидан қўшимча ёрдам бериб борилди. Сойдан қишлоққача бўлган уч чақирим масофанинг мураккаб бўлган 1250 метр жойига қувурлар пайванд қилиниб, қолганига эса цемент ариқлар ясалди. Тоғнинг зилол, муздек суви қишлоққа шарқираб кириб келди. Бу вақт ичида қанча қийинчиликлар, тўсиқлар бўлмади дейсиз. Маматқул ака иш бошланишидан олдин буни сезган эди. Ҳатто бир неча кунгача иккиланиб юрди. Аммо қишлоқ аҳлига сув жуда керак эканлигини ҳис қилганидан қараб туролмади. Аввалига сув келишига иккиланиб, «Бекорга ҳаракат қиляпсан, югурганинг бефойда кетади», деган кишилар ҳам бўлди. Бироқ Маматқул ака дарсдан бўш пайтларида керакли ташкилотларга қатнай бошлади.

Самарқанд область Сув хўжалиги ходимлари томонидан сойлар суратга олиниб, эътибор билан ўрганиш пайтида улар билан бирга бўлди. Керакли ташкилотлардан қувур, цемент ундирди. Шундан кейин иш юришиб кетди. Бу ишларнинг ҳаммасига у кўп вақти, зарур пайтда маошининг бир қисмини ҳам сарфлади. Мана энди уйқусиз тунлар, югур-югурлар, тортишувлар ҳаммаси орқада қолди. Қишлоқнинг қиёфаси ўзгарди. Тоғ этагида бир неча гектар тутзор пайдо бўлди. Янги уйлар қад кўтарди.

—Бахтни ҳар хил талқин қилишади. Назаримда, инсон жамият учун бирор фойдали иш қилса ва ўша ишидан биров наф кўрса, шунинг ўзи бахт, —дейди Маматқул ака. —Тоғ қишлоғига сув олиб келишда бироз ҳисса қўшган бўлсам, мен ҳам бахтлиман. Бугунги кунда ўқитувчи тиниб-тинчимаслиги керак. У келажакни қўлида тутиб турадиган ёш авлодни тарбиялайди. Партия ва ҳукуматимиз томонидан қабул қилинган «Умумий таълим ва ҳунар мактабларини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари» ҳақидаги қарорларда ҳам бу нарса алоҳида таъкидланди.

Биз у киши билан хайрлашиб кўчага чиқаётганимизда, китоб-дафтар қўлтиқлаган икки бола дарвозадан кириб келди.

—Бугун дам олиш куни. Булар билан китоб ўқиб, ҳордиқ чиқармоқчимиз, —деди мамнун жилмайиб Маматқул ака...

Муталлиб СОДИҚОВ

ЛЕОНИД ЛЕОНОВ — 85 ЁШДА

УЛУҒ СЎЗ САНЪАТКОРИ

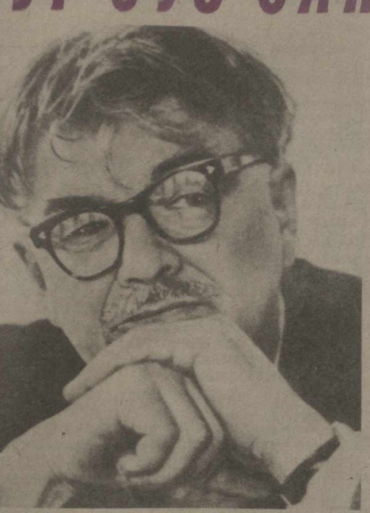

Кўпмиллатли совет адабиётининг тарихи, тараққиёти ва бугунги ривожи ҳақида гап кетганда улуғ Максим Горькийдан бошлаб бир неча буюк санъаткорларнинг номи тилга олинади. Улар қаторидан Леонид Леоновнинг ҳам номи ҳақли равишда муносиб ўрин олган. Бу бежиз эмас. Леонов ҳали ёш ёзувчилик пайтларидаёқ буюк пролетариат ёзувчиси Максим Горькийнинг назарига тушган эди. М. Горькийнинг шахсий кутубхонасида Леонид Леоновнинг ўттизинчи йилларнинг бошида Францияда нашр этилган «Бўрсуқлар» романи сақланади. Бу китобга Алексей Максимович сўзбоши ёзган эди. У ёш совет ёзувчисини чет эллик китобхонларга таништирар экан, «Леонид Леонов рус классик адабиёти ишини — Пушкин, Грибоедов, Гоголь, Тургенов, Достоевский ва Лев Толстой ишини давом эттираётган ҳозирги совет адабиётчиларининг нисбатан йирик вакилидир», деган эди. Максим Горький ёш ёзувчи Леонид Леоновнинг ушбу романи ва унинг ўзига хос томонларини аниқ мисоллар билан кўрсатиб берган эди.

Чиндан ҳам Леонид Максимович Леонов ўзининг дастлабки асарлари биланоқ ўқувчилар қалбини ром этган. У ҳаётни кенг қамраб олиш, қаҳрамонлар психологиясини чуқур таҳлил қилиш борасида кўпчиликка ибрат бўлиб келмоқда. Ёзувчининг «Ўғри», «Соть», «Босқинлик» каби асарлари совет адабиёти хазинасидан муносиб ўрин олган. Унинг «Босқинлик» пьесаси Улуғ Ватан уруши йилларида яратилган совет драматургиясининг энг яхши намуналари сифатида тан олинган.

«Рус ўрмони». Биз Леонид Леонов деганда беихтиёр ана шу йирик асар кўз ўнгимизда намоён бўлади. Бу асарда ёзувчи жуда катта ижтимоий масалаларни кўтариб чиққан ва шу билан ўзининг номини ҳам совет адабиётининг классиклари қаторига қўйишга муяссар бўлган.

Л. Леонов ўсмирлик йилларидаёқ Октябрь инқилобининг аҳамиятини чуқур тушуниб етган эди. Шунинг учун ҳам у ўзининг ҳар бир асарида социалистик тузумни, Коммунистик партия раҳнамолигидан кўпмиллатли совет кишилари эришаётган ютуқларни ёрқин бўёқларда тасвирлаб келмоқда. Ёзувчи ҳаётнинг қайноқ жойларида бўлиши кераклиги, меҳнат кишилари бажараётган улуғвор ишларни ўз вақтида ўқувчиларга етказиш — ёзувчининг гражданлик бурчи эканлиги ҳақида Леонов ҳамиша таъкидлаб келган. Ўзининг ижтимоий ва ижодий фаолияти эса ана шу фикрларнинг амалий исботидир. Ёзувчи ҳамма нарсани бажаришга моҳир бўлиши керак, — дейди у. Адиб роман ҳам, пьеса ҳам, ҳикоя ёки газета учун бош мақола ва ҳатто суратга изоҳ ҳам ёзишга уста бўлмоғи даркор. Леоновнинг ўзи эса ана шу сўзларига доимо қатъий амал қилиб келмоқда. Бинобарин, унинг йирик полотнолари қаторида ўткир публицистик мақолалари, даврнинг актуал масалалари кўтарилган проблематик очерклари ва мақолалари, шунингдек, ўзининг севимли ёзувчилари — Гоголь, Чехов, Горький ҳақидаги турли чиқишлари ўқувчилар қалбидан мангу жой олган, мамлакатимиз китобхонларининг маънавий дунёсини бойитишга муносиб ҳисса қўшган.

Шуни алоҳида таъкидлаш кераки, ёзувчи ҳамиша тинчликнинг оташин жарчиси сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда. Унинг мана шу муҳим мавзудаги чиқишлари тинчлик тарафдорлари қалбини ларзага солган бўлса, янги уруш оловини ёқиш истагида бўлганлар учун ўткир қурол вазифасини ўтамоқда.

Бу ўринда ёзувчининг 1946 йилда эълон қилинган «Уруш йиллари мақолалари» тўпламини келтириш мумкин. Бу мақолалар юксак ватанпарварлик ва интернационализм руҳи билан суғорилгандир.

Леонид Леоновнинг ижодида кичик нарса йўқ десак янглишмаймиз. У ҳажман ихчам асарларида ҳам, ҳатто хатларида ҳам, жуда катта ижтимоий масалаларни кўтаради. Ёзувчининг хатларини проза жанрининг ажойиб намуналари сифатида кўрсатиш мумкин. Зотан, у турли мавзуларда, жумладан, ўрмонларни ҳимоя қилиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва бошқа муҳим проблемалар хусусида жуда жиддий хатлар билан матбуот саҳифаларида чиққан. Бу ўринда унинг биргина «Қарағайлар тақдири» хатини эслаб ўтиш мумкин. Бунда «Рус ўрмони» романининг муаллифи жуда жиддий масалага эътиборни қаратган.

Ёзувчи табиат ҳақида, хусусан ўрмон хўжалиги ҳақида қизиқишининг сабаблари бор. У ўсмирлик йилларидаёқ ўймакорлик, дарахтдан кичик ҳайкалчалар ясаш ишларига қизиқар эди. Эҳтимол мана шу қизиқиш туфайли у ўзининг табиат ҳақидаги буюк асарларини яратгандир. Максим Горький уни ўз ишининг устаси, деб атаганида тамоман ҳақли эди.

Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, академик, Ленин мукофоти лауреати Леонид Леоновнинг асарларини бугунги кунда фақат мамлакатимиз китобхонлари эмас, балки бутун дунёдаги тараққийпарвар кишилар севиб ўқимоқдалар. Айни пайтда Леонов асарлари ёш ёзувчилар учун ижодий мактаб вазифасини ўтаб келмоқда. Жумладан, ўзбек совет адабиётининг вакиллари ҳам бу устоз ёзувчи асарларига тез-тез мурожаат қилиб турадилар. Ундан ҳаётни кенг планда тасвирлаш, бирон-бир мавзуда асар ёзишдан аввал ўша мавзуни чуқур ва атрофлича ўрганиш принципларини ўрганмоқдалар. Зеро, Леонид Максимович республикамизда ҳам бир неча марта бўлиб, серқуёш диёримиз меҳнаткашлари бажараётган улуғвор ишлар ҳақида бир неча очерклар, мақолалар, репортажлар ёзган.

Барча совет китобхонлари ва ёзувчилари қатори республикамиз адиблари ҳамда ўқувчилари ҳам устоз ёзувчини муборак 85 ёши билан қутлайдилар! Ҳамон ёзув столини тарк этмаган адибга сиҳат-саломатлик, янги-янги асарлар яратишда куч-қувват тилайдилар!

САНЪАТКОР ВА ЗАМОН

Жасорат — ҳайратда қолдириш

Рубрикамиз меҳмони — Олим Хўжаев номидаги Сирдарё область музикали драма ва комедия театрининг бош режиссёри Жўра МАҲМУДОВ.

Мазкур ижодий коллектив республикамизнинг етакчи театрларидан бири ҳисобланади. Сўнгги йилларда театр саҳнасида тарихий ва замонавий мавзуларда қатор асарлар саҳналаштирилди. Улар орасида томошабинларга манзур бўлган асарлар билан бир қаторда, анчагина саёз асарлар ҳам бор. Бу ҳолни фақат шу театргагина тааллуқли, деб бўлмайди. Шундай экан, нега баъзи область театрлари бу ҳолатдан чиқиб кетолмаяпти? Томошабинни жалб этолмасликнинг туб сабаблари қаерда?

Бугунги суҳбатимиз ана шу саволлар, область театрлари олдида турган муҳим муаммолар ва ҳал қилиниши лозим бўлган баъзи масалалар хусусида боради.

МУХБИР. Жўра Маҳмудович! Суҳбатимизни газетамиз саҳифаларида эълон қилинаётган «Театр ва томошабин» мунозарасидан бошласак: Бу муаммо сизнинг театрда ҳам мавжуд бўлса керак. Шундай эмасми?

Ж. МАҲМУДОВ. Ахир, томошабин муаммоси қайси театрда йўқ дейсиз? Бу масала кейинги йиллар ичида жуда жиддий тус олмоқда. Сабаби, театрга келаётган томошабинларнинг сони кундан-кунга камайиб кетяпти. Газета шу масалада мунозара бошлаб тўғри қилди. Лекин бу долзарб мунозарага театрларнинг режиссёрлари, актёрлар ва театршуносларнинг қатнашмаётганлиги ажабланарли ҳол. Бу муаммонинг илдизи қаердалигини бошқалардан кўра, улар яхшироқ билишади-ку. Нега энди аҳволнинг жиддийлигини кўриб туриб сукут сақлашимиз керак?

Энди газетадаги мунозарага қайтайлик. Янглишмасам, у ўтган йили эълон қилинган «Билетлар сотилган...» номли мақола билан бошланди. Мақола муаллифи томошабин масаласида керакли мулоҳазаларни ўртага ташлайди. Кўриниб турибдики, бу фикрлар жонли ва ниҳоятда долзарб бўлгани учун ўз-ўзидан мунозарага айланиб кетди.

Бугунги томошабиннинг дунёси анча мураккаб. Бир-икки оғиз сўз билан ифодалаб ёки баҳолаб бўлмайди. Томошабинда аввало санъат оламига нисбатан маънавий эҳтиёж туғилиши керак. Маънавият йўқ жойда тарбия жараёни оғир кечади. Қайси бир йили Болтиқбўйи республикаларида бўлиб, у ердаги театрларнинг фаолияти билан танишдик. Қатор спектакллар томоша қилдик. Лекин бирор марта бўш зални учратмадик. Масалан, Эстониянинг кичик бир шаҳри — Тарту аҳолисининг ҳар бири бир йилда энг камида ўн сўмлик билет олиб театрга киришни ўз олдига қатъий мақсад қилиб қўяркан. Бизда ҳам шундай томошабинлар учрайди. Афсуски, жуда кам.

Энди масаланинг иккинчи томони ҳам бор. Бу кўпроқ театрга боғлиқ. Қисқаси, томошабин яхши асарга чанқоқ. Репертуаримиздан ўрин олган асарларнинг аксарияти ҳаммага маълум бўлган воқеаларни баён этишдан нарига ўтмаяпти. Томошабинга бунинг нима қизиғи бор?

Шу жиҳатдан олганда, ҳали драматургларимиз театр ва томошабиндан кўп қарздордирлар. Қачонки, томошабин саҳнада ўз севинчларини, ўз ташвишларини, яъни ўз қалбини кўрсагина, театрга интилади. Шундагина театр унинг иккинчи уйига айланади. Бу учун драматурглар билан бирга биз, режиссёрлар ҳам кўп ишларни амалга оширишимиз керак.

М. Жўра, ака, сиз раҳбарлик қилаётган театр музикали драма асарларни ҳам саҳналаштиради. Кейинги пайтларда бу жанр бироз оқсаяпти. Яхши музикали драмалар театрларимиз репертуарида кам кўриняпти. Бу ачинарли ҳол газетхонлардан келаётган мактубларда ҳам баён этилган. Бухоролик газетхон Дилором Ҳалимова шундай деб ёзади: «Театрни яхши кўраман. Шу сабабли С. Айний номидаги Бухоро область музикали драма ва комедия театрига тез-тез тушиб турардим. Ҳозир кам боряпман. Сабаби: театр репертуаридаги музикали драмаларнинг кўпи эски. Бундан бир неча йиллар муқаддам пойтахт театрларида ўйналган асарлар. Нега театр афишаларида янги музикали драмалар кўринмайди? Бунинг сабаблари нимада?»

Худди шундай саволлар билан сизга мурожаат қилмоқчиман.

Ж. М. Газетхоннинг хати тўғри. Бу ҳол фақат Бухоро театрига эмас, балки республикадаги барча музикали драма театрларига тааллуқли.

Биринчидан, музикали драмаларнинг камчилигидан. Кейин, бор асарларга ҳам композиторлар яхши, халқчил музикалар ёзишмаяпти. Сўнгги йилларда қайси музикали драманинг ариялари халқ орасига сингиб кетди? Афсуски, бунақаси жуда кам.

Иккинчидан, музикали драмада ария ва дуэтларни жонли ижро этадиган табиий овозли артистларнинг ноёблигидан. Бундай актёрлар йўқ эмас, бор. Улар институтни битириб ўзларини тўйга уриб кетишяпти. Министрлик ҳамда Тошкент Театр ва рассомлик санъати институти бу масалада контролни кучайтириши керак. Пулнинг, бойликнинг кетидан қувган санъаткор узоққа бормайди. Нега энди аҳволни кўра туриб, индамаслигимиз керак? Ахир, ҳар йили Тошкентдаги театр ва санъат олий ўқув юртларини тугатаётган мутахассислар ва талантлар қаёққа кетяпти? Нега юқоридаги ташкилотлар бепарво?

Ёш актёрлар орасида яна бир касаллик пайдо бўлган. Улар олий ўқув юртини битириб келиши биланоқ дарҳол бирор каттароқ роль ижро этмоқчи бўлишади. Шу роль билан унвон олишни «орзу» қилишади. Баъзилари амаллаб унвон олади ҳам. Сўнг бирдан «классик»ка айланади. Бўлар-бўлмас нарсаларга ҳадеб унвонини пеш қилаверади. Том маънодаги ижодкор, ҳақиқий талант бундай қилмайди-да!

Учинчидан, музикали драма асарларини саҳналаштирувчи, рақс ва музикани чуқур биладиган режиссёрларнинг камлигидан. Чунки музикали асарни саҳнага қўйиш жуда қийин. Режиссёр эса унинг барча икир-чикирларидан пухта хабардор бўлиши керак. Негадир ҳанузгача Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтида музикали драма режиссёрлари тайёрлайдиган факультет очилмаган. Ваҳоланки, бу ишни аллақачонлар амалга ошириш керак эди.

Тўртинчидан, музикали драма театрида олий маълумотли дирижёрларнинг етишмаслигидан. Дирижёрсиз музикали драмани саҳналаштириш мушкул. Афсуски, кўпгина область театрларида бу мутахассислик ўрнида музиканилар ва хормейстерлар ишлаб турибди. Шу жумладан, бизнинг театримизда ҳам бу ўрин ҳамон бўш.

Хуллас, музикали драма театрининг юқоридагига ўхшаш бир қатор жиддий муаммолари мавжуд. Бу муаммо ва масалалар Маданият министрлигининг коллегия йиғилишларида ва Республика Театр жамиятининг йиғинларида жиддий қилиб қўйилиши, чора-тадбирлар белгиланиши лозим.

М. Бугунги ўзбек театр танқидчилиги ҳақида нималар дейсиз? Сўнгги йилларда қайси театршунос олимнинг мақоласи сизни ҳаяжонга солди?

Ж. М. Тўғриси, театр танқидчилиги оқсаяпти. Улар кўпроқ юзхотирчиликка берилиб кетишяпти. Қаттиқ гапиришмайди. Мабодо бирортасини танқид қилиб қўйишса, ўзларидан чўчиб юришади. Ахир, янги асар ҳақида мутахассис холис фикр айтмаса, ким айтади? Қачонгача андиша театр ва театршунос ўртасида кўприк бўлиб туриши керак?

Саволингизнинг иккинчи қисмига келсак, ҳаяжонга соладиган мақолаларни кўпдан буён кутяпман. Шу ўринда бир нарсани айтиб ўтмоқчиман. Ҳар куни радио ва телевидение орқали спорт хабарлари бериб борилади. Лекин театр ҳақидаги гаплар ойида бир айтилади, бўлмаса йўқ. Спорт инсонга жисмоний жиҳатдан кўмак берса, санъат унинг маънавий оламини бойитади. Шунинг учун ҳам санъат янгиликларига доир эшиттириш ва кўрсатувларнинг тез-тез бериб борилишини истардим.

Шунингдек, телевизорнинг «Учинчи қўнғироқдан сўнг...» кўрсатуви фақат пойтахт театрлари билан чекланиб қолмаслиги керак.

М. Жўра Маҳмудович! Сиз режиссёрнинг жасорати ҳақида нималар дея оласиз? Умуман, режиссёр жасорати нималарга боғлиқ?

Ж. М. Режиссёрнинг жасорати биринчи галда томошабинни ҳаяжонга соладиган спектаклда акс этиши керак. Барча соҳадаги каби театрда ҳам жасорат зарур. Назаримда, бошловчи драматургнинг яхши асарини topa олиш, йўлини тополмай юрган актёрни кашф этиш режиссёр жасоратига боғлиқ. Лекин бундай жасорат баъзи режиссёрларимизда етишмайди. Улар жасоратнинг ўрнига ишнинг енгил йўлини кўзлашади. Амаллаб асарни топшириб олсам бўлди, деб ўйлашади. Шунинг учун ҳам театрларимиз афишаларида бир хил спектакллар кўпайиб кетмоқда. Баъзи область театрлари пойтахт театрларидан нусха кўчиришдан нарига ўтолмаяпти. Бундан ким наф кўради? Масаланинг худди шу томонини ўйлаб кўриш керак.

Режиссёрнинг бундай йўл тутишини асло жасорат деб бўлмайди. Жасорат — бу янгилик, томошабинни ҳайратда қолдириш!

М. Кечирасиз. Шу ўринда яна бир савол туғилди. Маълумки, театрлар яхши пьесаларга ҳамиша чанқоқ. Баъзи драматургларимиз ўз пьесаларида ҳамон енгил-елпи, саёз, «бозорбоп» мавзулардан нарига ўтолмаяптилар.

КПСС Марказий Комитетининг кейинги Пленумларида совет халқи эришаётган зафарлар билан бирга, улар амалга оширилиши лозим бўлган қатор муаммолар ҳам таъкидлаб ўтилди. Мамлакатда тез орада амалга ошириладиган масалалар белгиланди. Лекин бу масала ва муаммоларни қамраб олган мавзулар адабиёт ва кинодан ташқари, театрда ҳам ўз аксини топиши керак. Яхши, халқчил пьеса ёзиш ҳам — жасорат!

Ж. М. Тўғри айтасиз! Драматургларимиз ҳам, биз, театрчилар ҳам халқимиздан катта қарздормиз. Уларнинг дилидаги, орзу-ўйларидаги яхши асарни яратиш ҳамон муаммолигича турибди. Биз айбни драматургларга, драматурглар эса театрга юклашдан асло фойда йўқ. Баъзи баҳс-мунозараларда бу ҳол яққол сезилмоқда. Бир-биримизни айблаш билан яхши асар дунёга келадими? Бу фақат ишимизга тўсиқ бўлади, холос.

Менингча, ижодий ҳамкорлик зарур. Театр фақат режиссёрнинг эмас, драматургнинг ҳам иккинчи уйи бўлиши керак. Шундагина у уйида нималар бўлаётганлигини аниқ билади. Ҳақиқий маънодаги ижодий ҳамкорлик яхши самаралар беради.

Суҳбатни
Ашурали ЖЎРАЕВ
олиб борди

«ГУЛ ИЛА АЛИШЕР ҲИКОЯСИ»

Ўзбек, туркман, тожик халқлари орасида Алишер Навоий ҳақида кўплаб ривоятлар, афсоналар дунёга келган. Шундай асарлар турк халқ оғзаки ижодида ҳам бор. Масалан, рус адабиётшуноси Г. Горбаткинанинг ёзишича, Туркияда «Гул ила Алишер ҳикояти» номли халқ достони яратилган. Халқ достончиси Мудомий тилидан ёзиб олинган бу достон 1946 йили Анқарада нашр этилган. Асарнинг қисқача мазмуни қуйидагича: Самарқанд ҳокими Ҳусайн Бойқаро доно ва адолатпарвар ҳукмдор экан. Кўчманчи туркий қабилаларнинг қудратли бойларидан Алишер Самарқандга келиб, ўз қўйларини фақат камбағалларга, насияга сотади ва ҳақни Ҳусайн Бойқаро ўлган куни тўлашлари кераклигини айтади. Воқеадан хабар топган Ҳусайн Бойқаро уни саройга олиб келтиради. Подшоҳ дарғазаб бўлиб, Алишердан қилмишининг боисини сўрайди. Алишер подшога: «Камбағаллар умрингни тилаб дуо қилсин, деб шунга жазм этдим», дейди. Ҳусайн Бойқаро хурсанд бўлиб, уни ўзига вазир қилиб олади.

Кунларнинг бирида Алишер ғоят гўзал қиз Гулини кир ёйиб турган чоғида кўриб қолади ва у билан бир неча марта учрашади. Кўп ўтмай, қизнинг отаси Хожа Солиҳ ҳузурига бориб, Гулининг қўлини сўрайди. Қизи билан маслаҳатлашгач, камбағал Хожа Солиҳ Алишерни ўзига куёв қилиб олишга рози бўлади.

Ҳали тўй тайёргарлиги бошланмай туриб, Ҳусайн Бойқаро ҳам Гулини кўриб севиб қолади ва Хожа Солиҳ уйига совчи юборади. Рад жавобини олгач, Бойқаро иккинчи марта қизникига Алишерни совчиликка юборади. Султон Алишер Гулини севиб қолганидан, улар аҳдлашганларидан тамомила хабарсиз эди. Алишер ҳам буни шоҳга айтолмайди ва ноилож совчиликка боради.

Алишер қиз билан учрашиб, уни тақдирга тан беришга кўндирмоқчи бўлади. Аммо қиз жуда қаттиқ қаршилик кўрсатади. Алишер шоҳнинг раъйини қайтармаслик кераклигини тушунтиргач, охири Гули рози бўлади. Гулининг илтимосига кўра Алишер баққолдан икки хил дори келтиради. Бирини дарҳол Гули ичади ва иккинчисини Алишерга узатиб, дарҳол ичишни илтимос қилади. Алишер севгилиси қўлидан ҳатто заҳар ичишга ҳам тайёр эканини айтиб, дорини ичади. Шундан сўнг Гули дориларнинг бири аста-секин таъсир этувчи заҳар эканини, иккинчиси эса одамни бутунлай безурёд қилишини айтади. Сўнгра у тўйга розилик беради. Тўйдан сўнг Гули Султон Ҳусайндан 40 кун муҳлат сўрайди. Шоҳ рози бўлади. Заҳар ўз кучини кўрсатади. Қиз оғир хасталаниб, ётиб қолади.

Султон Ҳусайн овга кетган кунларнинг бирида Гули Алишерни ўз ҳузурига чақиртиради. Достонда тасвирланишича, Алишер саройга яширинча кириб, Гули билан видолашади. Шу пайт Султон Ҳусайн овдан келиб қолади. Сарой хизматчилари Алишерни катта дош қозонга солиб саройдан олиб чиқишаётган пайтда Ҳусайн Бойқаро қозоннинг қопқоғини очиб кўради ва гўё ичидаги одамни кўрмагандек, яна қозоннинг қопқоғини ёпиб, ўтиб кетаверади.

Алишер эсон-омон саройдан чиқиб олгач, дарҳол ҳажга жўнайди. Бундан хабар топган Султон Ҳусайн чопар юбориб, уни йўлдан қайтартиради. Дўстлар шодликдан йиғлайдилар. Аммо шу маҳал Гулининг вафоти ҳақида хабар келади. Султон Ҳусайн ғамга ботади. Алишер эса бу ҳодисадан жуда қаттиқ таъсирланиб, уйланмай ва фарзанд кўрмай ўтган эмиш.

Хуллас, воқеалар тафсилотида катта ўзгаришлар бўлса-да, турк элида яратилган «Гул ила Алишер ҳикояти» достонида улуғ шоирнинг севги фожеалари муайян даражада аксини топгандек кўринади.

Э. ШОДИЕВ
Ленинобод

ДЎСТОНА УЧРАШУВЛАР

Гонсало Мартинес Ортега (Мексика), Гито-Овономба (Гвинея Республикаси) ва Серхио Ольхович (Мексика) ўзаро фикр алмашмоқдалар.

В. МОЛГАЧЕВ фотоси

ОЧЕРКНИНГ ҚУШ ҚАНОТИ БОР

Ҳақиқатан ҳам, кейинги йилларда очеркчилик савияси пасайиб кетди. Аксарият очерклар қаҳрамон таржиман ҳолини жўн баён этиш усулида ёзилаётир. Уларда публицистик таҳлил, бадиий тадқиқот саёз, қаҳрамон характери, ҳаёт муаммолари реал орзу-ўйлари, турмуши, ҳаёт муаммолари реал конфликтлар орқали кўрсатилмаяпти. Буларга мисол тариқасида С. Сирожиддиновнинг «Бургут баланд учди», С. Иномхўжаевнинг «Қўш қанот парвози», Ю. Карасевнинг «Оқ олтин» таронаси», Ш. Сиддиқовнинг «Минглардан бири», Э. Усмоновнинг «Табиат китоби» каби очеркларини кўрсатиш мумкин.

Масалан, «Минглардан бири» очеркини олайлик. Очеркнинг композицияси тарқоқ, қаҳрамон бошлиқ бригаданинг минг тонна пахта ҳосили етиштиргани қайд этилади-ю, зафар қандай меҳнатлар, қийинчиликлар эвазига қўлга киритилгани, ғўза ўстириш, ер, сув, ўғит, техника муаммолари тўғрисида ҳеч нима дейилмайди...

Хўш, нега анчадан бери И. Раҳимнинг «Қўш кечик», Н. Сафаровнинг «Турсуной», Й. Шамшаровнинг «Қоравой полвон нима дейди?», Х. Тўхтабоевнинг «Конизар юлдузлари», Н. Ҳайитуловнинг «Қишлоқ муаммолари», Р. Отаев ва Н. Солаевнинг «Раис бува» каби ўқишли очерклар ниҳоятда кам яратилмоқда?

Аввало, айтиш кераки, адабий танқидчилик матбуотда пайдо бўлаётган яхши очеркларнинг фазилатларини тарғиб этмаётир, саёзларининг эса нуқсонларини ўз вақтида очиб ташламаётир. Ҳатто бир вақтлар очерк жанри назарияси ва практикаси хусусида йирик тадқиқотлар ёзган олимларимиз — М. Қўшжонов, О. Тоғаев, Б. Имомов, И. Мирзаев ҳам анчадан буён бу мавзуга қайтмаётирлар.

Наманганлик бинокор инженер Т. Қобиловнинг очерк жанри қайси адабий турга мансублигини ажратолмай иккиланиши бежиз эмас. Айрим танқидчилар очерк жанрининг публицистик хусусиятини бўрттириб кўрсатиб, уни адабиёт жанрлари қаторига қўшмайдилар. Биров очеркнинг публицистик хусусиятига кўра публицистик жанр деса, бошқа биров бадиий публицистик жанр, деб атайди.

Публицистик элемент, публицистик ифода йўли қайси бадиий асарда қўлланилмайди, ахир! Назаримизда, очеркка бадиий адабиётнинг ажралмас қисми, унинг мустақил, энг ҳозиржавоб, жанговар, разведкачи жанри сифатида қараш мақсадга мувофиқдир. Бу ўринда улуғ пролетар ёзувчиси М. Горькийнинг «Очеркчиларнинг ишига жиддий муносабатда бўлиб, очеркни «санъатнинг тубан шакли» деб ҳисоблашга барҳам бериш, уни ўсиш ва иложи борича камол топишига ҳар томонлама ёрдам бериш ҳар доим зарур», деган қимматли фикрларини эсдан чиқармаслигимиз керак.

Таниқли рус очеркшуноси Е. Журбина «Очерк санъати» китобида шундай ёзади: «Соф беллетристик хат воситасида бўлган-ёки ўзилмаган бўлишидан қатъий назар, очерк адабий жанр ҳисобланади. М. Қўшжонов «Очерк бадиий адабиётнинг барча жанрлари билан тенг ҳуқуқли жанрдир. У... мустақил, ўзига хос бадиий хусусиятларга эга», дейди.

Шундай экан, очеркка ҳам адабий жанр сифатида жанр талаблари асосида ёндашмоғимиз лозим.

О. ХУДОЙБЕРГАНОВ,
филология фанлари кандидати

1-1 уст

БАҲС

МАЗМУНДОР ВА ДОЛЗАРБ

Журналист Н. Ҳайитқуловнинг «Очерк ўгай жанрми?» мақоласи билан бошланган, очерк ва публицистика проблемаларига бағишланган баҳс, мана, тўрт ойдан бери давом этмоқда. Ҳозиргача газета саҳифаларида бу борада ёритилган материалларда очерк ва очеркчилик, ёзувчи ва журналист маҳорати, жанрнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида мунозара юритилди. Бу ўринда шуни алоҳида таъкидлаш ўринлики, очерк тақдири, унинг бугунги савияси ҳақида қайғуриб, қимматли мулоҳаза ва таклифларини билдираётган авторларимиз аксарияти ижодкорлар — ёзувчилар, журналистлардир.

Улар ўз чиқишларида масалага кенг ёндашиб баҳсга ўз ижодий тажрибаларидан келиб чиқиб муносабат билдирганликлари ўқувчиларда катта қизиқиш уйғотмоқда. Уларда очерк жанрини ўстиришнинг амалий томонлари кўтарилаётгани муҳим аҳамиятга эга.

Булунғурлик ёш журналист Х. Қосимов айрим матбуот органларида ёритилаётган суд очерклари, маънавий-ахлоқий мавзудаги мақолалар борасида фикр юритиб, улардаги етишмовчиликларни қуйидагича таъкидлайди: «Аксарият ҳолларда жиноятчиларнинг руҳий кечинмалари, уларни жиноят сари бошлаган сабабларнинг туб социал илдизлари очиб ташланмайди. Суд очеркларида бўлиб ўтган воқеа-ҳодисалар таҳлил этилиши ўрнига, уларни миридан-сиригача баён этиш билан ўралашиб қолиш ҳам ярамайди». Газетхон бу жанрнинг «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси ва унда чоп этилган А. Жўраевнинг «Қилмишнинг илдизи қаерда?», Р. Раупов ва Н. Тошевнинг «Қора курси», «Правда Востока» газетасида босилган Ф. Хўжаевнинг «Бегона автомобилдан сақланинг!» каби суд очерклари ва мақолаларда ижтимоий таъсирчанликни таъмин этган жиҳатларни алоҳида уқтириб ўтади.

«Очерк — ҳаёт дарслиги, — деб ёзади Самарқанд район Энгельс номидаги колхоздан пенсионер М. Хусаинов. — Зотан, очерк адабиётнинг оператив жанри сифатида ҳаёт янгиликларини, муҳим воқеа-ҳодисаларни ҳозиржавоблик билан оммага етказиши лозим. Токи, очерклар газета ва журнал редакцияларида ойлаб навбат кутар экан, унинг оперативлиги ва ҳозиржавоблигига умид боғлаш мушкул».

Публицистик асарнинг ижтимоий таъсирчанлиги талқинида соддалик, халқчиллик ва самимийлик билан узвий боғлиқдир. ТошДУ журналистика факультети талабаси А. Саидовнинг мунозарали мулоҳазаларида ҳам диққатга молик фикрлар бор: «Оддий ёзиш ҳақиқатан осонми? Дейлик, ўқитувчиликни ташлаб чўлга бригадир бўлиб чиққан киши ҳақда: «Ташаббусдан руҳланиб виждон амри билан асрий даштларни измига бўйсиндиришга отланди», десак воқеликни аниқ, содда ифодалаган бўламизми?» А. Саидов очерк ва публицистик асарларда мавжуд ҳодисаларни бўяб-бежамай, журналистнинг ўзига хос нуқтаи назари билан теран ифодалашга эришиш зарур, деб билади.

Шоир Отаёр ҳам мунозарга муносабат билдириб, ёш қаламкашларни тарбиялаш масаласи жиддийлигини уқтиради. У ТошДУ журналистика факультетига қабул қилишдаги конкурс талаблари юксак даражада эмаслигидан, назарий билим бериш, практика билан узвий боғлиқ равишда кундалигидек олиб борилмаётганидан, шу сабабли факультетни битириб чиқаётганлар орасида қобилиятли ёшлар йил сайин камайиб кетаётганидан ташвишланиб ёзади. «Ўрни келганда шуни ҳам айтиш кераки, — дейди муаллиф. — «Ёзувчилар пахта далаларида», «Ёзувчилар зарбдор қурилишларда», «Ёзувчи таассуротлари», «Ёзувчи ён дафтаридан» каби рубрикаларда берилаётган публицистик материаллар савиясини ошириш керак».

Редакцияга узлуксиз келиб турган хатлар, мақолалардан кўринадики, баҳс очерк ва публицистика муаммоларининг кўпгина қирраларини очиб кўрсатди, ижтимоий нуқтаи назардан ғоятда долзарб вазифаларга эътиборни қаратди. Газетанинг бу ижодий ишдан кузатган мақсади ҳам худди шудир.

ТАНҚИД ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК БЎЛИМИ

1 ИЮНЬ — ХАЛҚАРО БОЛАЛАРНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ КУНИ

Мухбиримиз Ҳамза мукофотининг лауреати, таниқли ёзувчи Ҳаким Назир билан суҳбатлашди. Адиб ўз режаларини ўртоқлашди. Суҳбат охирида янги асаридан бир бобни тақдим эта туриб, бундай деди:

— Ушбу янги қиссамда балоғот палласидаги ўғил-қизларнинг, меҳнат ҳаётига биринчи қадам қўйиши, касб-ҳунар танлаши, бу йўлда учраган қийинчиликларни енгиб, маънавий-ахлоқий етила бориши, самимий дўстликлари, беғубор илк севги қувончи ҳам изтироблари акс эттирилади. Мактаб ва ҳунар билим юртлари ҳаётидан олинган бу лирик асаримда мураккаб тақдирли ўсмирлар характерини шакллантиришда ота-оналар, устозлар ва коллективнинг ролига алоҳида эътибор берилади. Бу муаммолар қишлоқда ишчи ўринбосарлари тайёрлаш масалалари билан боғланиб кетади. Қисса «Шарқ юлдузи» журналининг июнь сонида босилаётир.

Ҳаким НАЗИР

ТОҲИР-ЗУҲРА ҚИССАСИ

ЭШИТИШ бошқаю, кўриш бошқа деганлари тўғри экан. «Экскурсия»га боришдан асосий мақсадим Зуҳрани кўриш эди. Унинг баҳонаси билан кўп янгиликларни кўриб, билиб келдим. Кўзимга у ердаги ҳаёт, одамларнинг муомаласи, аҳилчилиги, бутун хатти-ҳаракати бизнинг мактабдагидан бошқачароқ туюлди, ҳавасимни келтирди. Ойлар, кунлар ўтган сари бу ҳавас кучая борди. «Нима бўлсаям шу йил кузда, албатта, дадамни кўндириб, ҳунар техника мактабига ўтаман» деб, аҳд қилиб қўйдим. Лекин янги ўқув йили бошлангач, бу мўлжалим чиппакка чиқди. Биз, ўнинчи синфлар алоҳида бир назорат остига тушиб қолдик. Синф раҳбари, ўқитувчилар, комсомол ташкилотидан тортиб директоргача ҳамманинг кўзи бизда. Фақат ўқишимизнимас, юриш-туришимизниям текшириб, тергаб турадиган бўлишди. Илгарилари айрим дарсга кирган-кирмаганинг, бир кун ярим кун ўқувга келмаганинг билан унчалик ишлари бўлмасди. Энди-чи, дарсга келишимиздан кётишимизгача бўлган ҳар соат, ҳар минут ҳисобда. Катта танаффус чоғи ошхонада бизга овқатнинг олдию, қуюғини беришадиган, ҳар хил топшириқлар, дастёрчиликлардан озод қиладиган бўлишди. Биз мактабга шундай михландикки, коллектив бўлиб район марказидаги киногa бориш ҳам тўхтади. Ишқибозларнинг баъзан дарсни чала қолдириб футболга жўнашлари барҳам еди. Ҳаммасидан пахта теримига юбормагани бизга алам қилиб кетди. Ахир пахта баҳонасида қанча яйрашиб, кўришмаган дўстлар билан кўришиб олардик-да...

Бизнинг мактаб тўлиқ ўн йилликка айланганига уч йил бўлди. Ўтган йили ўнинчини икки группада олтмиш бола тугатган бўлса, шулардан етти-саккизтаси аттестат ололмади. Бу нарса мактаб билан ота-оналар ҳамда юқори маориф ташкилотлари ўртасида кўп жанжал-суронга сабаб бўлди. Директорга озмунча гап тегмади. Директор бу йил ўшанақа дилсиёҳликларнинг олдини олмоқчи, қандай бўлмасин ҳаммамизни аттестатлик қилмоқчи. Шу сабаб талабни кучайтирса-кучайтирдики, ҳеч сусайтирмади. Бунақа тартибга ўрганмаган болалар бир ойча ўтганда жуда диққинафас бўлиб, юраклари торс ёрилай деди.

— Ортиқ чидаб бўлмайди бу аҳволга!—дейишди болалар ва менга ёпишиб кетишди. — Сени ким айтади комсорг Тоҳир деб! Сал дам олайлик, бирон жойга мундоқ бориб келайлик демасанг!..

Кунлардан бирида мактабда дарс тайёрлашиб ўтиргандик. Шериклардан бирови:

— Ҳей, хабарларинг борми, бугун футбол-ку!— деб қолди.

Машғулот таққа тўхтаб, ҳамманинг хаёли бугун райондаги стадионда бўладиган футбол мусобақасига оғди. Очиғи, ўзимнинг юрагимга ҳам ғулғула тушди. Бугунги мусобақада районимиз терма командаси қўшни район командаси билан ўйнайди. Терма командада менинг танишларим бор. Уларнинг ўйинини кўришга олдиндан аҳд қилиб қўйгандим. Секин коридорга чиқиб девор соатга қарасам, футболнинг бошланишига бир соатча қолибди. Кейин ўқитувчилар хонасига мўраладим. Диванда Боқиев ёнбошлаб ётибди. Бу якшанба группамизда физикадан бўлаётган қўшимча тайёргарликка Боқиев раҳбар эди. У биз билан ярим соатча шуғулланиб, ҳозиргина дам олишга чиққанди. У ухлаб қолган бўлса, яхшийди, деб ўйладим-да, синфга кирдим. Болаларнинг баъзиси дафтар-китобларини йиғиштириб, ўрнидан қўзғала бошлаганди.

— Нима қиляпсанлар, яна бир соат тайёрлашимиз керак,— дедим.

— Қолганини кейин тайёрлаймиз, футболга бориб келайлик,— дейишди чекка-чеккадан.

— Ҳозир Боқиев кириб келадилар, қимирламанглар.

— Муаллимдан сўрасак, нима қиларкин-а?

Бу фикр менга ҳам ёқди. Аммо Боқиевга қандай қилиб айтамиз? Уришиб бермасмикин, «дарс вақтида томошани ким қўйибди» деб.

— Бўшашмасдан сўрагин, Тоҳир, футболга йўқ демасалар. Ўзлариям ҳу анунда футболга борганларини кўрганман-ку,— деди яна биттаси..

Боқиев: «Хўш, ишлар қалай?»— деб кириб келди. Сал мизғиб олгани учунми, чеҳраси очиқ эди. Шундан фойдаланиб, таваккалига болаларнинг илтимосини айтдим.

— Футбол, ҳим...— деб ўйланиб қолди Боқиев. Нимани ўйласа ўйласин, ҳар ҳолда мен кутганча сачраб тушмади, афтидан, хиёл мойиллиги сезилди. Пешанасини қашлаб туриб, огоҳлантирди. — Сенларга битта шартим бор. Футболни кўриб яна шу ерга қайтасанлар, дарснинг чаласини битирасанлар. Агар шундай қилмасанглар, ўзларингдан кўрларинг. Директор бир нима деб қолса ёнларингни ололмайман...

Агар шу топда домла «кечаси билан синфда ўтириб чиқасанлар» деса ҳам хўп дейишга рози эдик. «Қаёқдан кун чиқди», деб болалар хурсандликдан бирданига чулдирашиб, полни тепкилашиб, синфни бошларига кўтаришди. Ўқдай отилиб синфдан чиқишди-ю, оёқни қўлга олиб район марказига чопишди. Хуллас, биз стадионга кириб борганимизда футбол бошланганди. Нафасимиз ичга тушиб, ўйинни кузатарканмиз, болалардан бири тўсатдан ер тепиниб чапак чалиб юборди-ю! «Бу қандай тартибсизлик», деб унга ўқрайсак, бола ичаги узилгудай бўлиб ҳоҳолаяпти, ҳадеб орқадаги қаторга имо қиляпти. Шундай қайрилиб қарамаймизми... Кўзларимизга ишонмай, ҳангуманг бўб қолдик...

Хаяжон ичида ўйинчиларга кўзларини қадаб, худди ўрнидан туриб кетгудай бўлаётган Боқиев... Гурр этиб кулги кўтарилди. Ён-веримиздаги томошабинлар: «Овозларингни ўчирларинг, бўлмаса ҳайдаб чиқарамиз!— деб ўшқиришди. Барибир шундан кейин то ўйин охирлагунча ўзимизни босолмадик. Уч-тўрт қатор орқадаги Боқиев бизнинг бу ҳаракатимизни пайқадими-йўқми, билмайман. Сал ўтиб яна орқага қарасак, Боқиев кўринмайди. Бизни пайқаб, ўзини панага олдими, ёки ўзи яқин кўрган қайси бир ўйинчи дарвозага тўп киритолмаганидан ҳафсаласи пир бўлиб жўнавордими — билолмай армонда қолдик.

Ўйиндан сўнг мактабга қайтиш хаёлимизнинг кўчасига ҳам келган йўқ. Эртаси мактабда катталардан гап эшитамизми деб, қўрққандик. Йўқ, Боқиев ҳеч нарса бўлмагандай саломимизга алик олдию, бугун бўладиган қўшимча дарсни эслатганича ўтиб кетди. Зора ҳеч ким билмай қўя қолса...

ШУ КЕЗЛАР мактабдагинамас, уйда ҳам бизга эътибор кучайган эди. Директор битирувчиларнинг ота-оналарини чақиртириб сўзлашди, вазифани тушунтирди, «болангизнинг мактабни муваффақиятли битиришига биз билан баравар жавобгарсиз», деб писанда қилди. Умрида мактабга қадам босмаган менинг дадам ҳам бориб келди. Бориб келдию, мени олдига ўтқазиб олиб, худди ёш гўдакка ўргатгандай узоқ насиҳат қилди. Илгари неча марта айтган: «Ўзим ўқий олмадим. Мақсадим сени олим қилиш», деган сўзини яна қайтарди. Охирида: «Энди хаёлингни худабеҳуда нарсаларга бўлма, ўғлим. Қадамингни билиб бос, фақат ўқишингни пайида бўл«! — деб огоҳлантирди. Шу охирги сўзлари менга оғир ботди. Мен ёш боламанмики, бекорчи нарсаларга чалғисам, қадамимни ўйламай боссам. Қачонгача мени гўдак деб камситаверишади!.

Аям бўлса бошқача. Терғаш у ёқда турсин, менга тўла ишонч билан қарайди. Фақат: «Дарсларингдан қийналмаяпсанми. Қанақа ёрдам керак?» — деб сўраб туради. Қийналиб қолган саволларимни ечишга қўлидан келганча ёрдамлашади. Баъзида мен мук тушиб сурункасига дарс тайёрлай берсам, «мунақада толиқиб қоласан, ўғлим. Дам олиб-дам олиб ишлаш керак», деб қўяди. у сўзининг ўзи менга қанча куч, қанча далда беради. Дарсларга қаттиқ киришган сарим, саволлар кўпайяпти. Лекин кейинги ҳафталарда аямдан ёрдам сўраб бўлмаяпти. Мактабимизга район маориф бўлимидан комиссия келиб, аям эртадан кечгача банд.

Комиссия мактабнинг бутун ишларини текширишга киришган. Ҳамманинг қулоғи динг. Болалар, чекка-чеккадан гап топиб келишади: — «Комиссия мактабда ўқиш сифатини паст деб топибди.» — «Тартиб-интизом бўшашиб кетган, дебди.» — «Ўқувчиларга баҳо қўйишда юзакиликлар бор: баъзи ўқитувчилар ошириб юборса, баъзилари пайсайтириб юборади, деб кўрсатибди» ва ҳоказо ва ҳоказо...

Комиссия хулосаси педсоветда муҳокама қилинган. Бунга ўқувчилар ташкилотидан вакил чақирилмаган. Фақат аямнинг таклифи билан комсомол секретари Салим қатнашибди. Кейин Салимдан мажлисда бўлган гапларни сўровдим.... У ҳаммасини айтиб берди: мажлисда тортишув зўр бўбди. Аям комиссия хулосаларининг айримларига қўшилмабди. Масалан, «Ўқувчиларнинг билимини баҳолашда юзакиликка йўл қўйилган», деган жойига аниқлик киритишни талаб қилибди. Комиссия раиси — районо инспектори мисоллар кўрсатишга ботинолмабди.

— Аянг ҳам бўш келмади, — дейди Салим. — Аянг: «Камчиликка йўл қуйган одамларни номма-ном кўрсатмасак, ишимизни қандай тузатамиз», деди. Ўқувчиларга баҳоларни нотўғри қўйган айрим ўқитувчиларнинг фамилияларини айтди, шулар ичида директор ҳам бор эди. Директор бир ирғиб тушиб, оғзини гапга чоғлаган эди, аянг юмшоққина қилиб: «Илтимос, ўртоқ Сатторов, бир минут сабр этинг, ҳозир сўзимни тугатаман», деб уни тўхтатиб қўйди. «Очиғини айтганда, сиз баҳоларни ошириб қўясиз. Оқибати билан ишингиз йўқ!» — дея туриб, бирдан менга савол берди. «Салимжон, ўтган йилги имтиҳонда тарихдан қанақа баҳо олдинг?» Мен «уч» олганимни айтдим. «Шу баҳо сенга тўғри қўйилганми?» «Ҳа» дедим, у ёғини ўйламай. «Ана» деди аянг директорга қараб. — Сиз унга йил давомида «тўрт», «беш» баҳолар қўйиб келгансиз. Фақат унгамас, Буни нима деб аташади?» — деб комиссия аъзоларига қаради. «Кўзбўямачилик!»— деди кимдир. Мен роса ўсал бўлиб, қочишга жой тополмадим. Аранг ўзини босиб ўтирган Сатторов аянгга ҳужум қила кетди: «Нотўғри баҳони қўйган сиз ўзингиз эмасми, Эъзозхон» деб, бир пайт Зуҳрага аянг қўйган баҳони эслатди. Аянг ўзини йўқотмади: боланинг билими, ахлоқини баҳолаш жуда масъулиятли ҳам нозик ишлигини уқдириб, Зуҳранинг ўша кезда ўзига ишончини йўқотгани, ўқишни ташлаш фикрига тушганини эслатди. «Қиз билими пастлиги, қобилиятсизлигиданмас, турмуш қийинчиликларидан шу аҳволга тушганди. Нима қилиб бўлсаям унга далда бериб, умид туғдириш лозим эди. Ўзимни-ўзим мажбур этиб, шундай чорани кўрдим, янглишмаган эканман, қиз аста-секин тушкунликдан қутулиб, мактабга боғланиб қолди. Баҳоларида ҳам ўзгариш бўлди. Агар ўшандай чора кўрилмаганида, қиз саккизинчи синфни ора йўлда қолдириб кетарди...

Мунозаранинг ўт олиб бораётганидан чўчиган домла Боқиев бу ўтга сув сепишга ҳаракат қилди. Директорнинг хизматларини санаб, «кўзбўямачи» ёрлиғи унга номуносиб эканлигини исботлашга тушди. Комиссия аъзоларидан бири «тўғри» деб қўйди.

— Мен бутун айб ўртоқ Саттаровда демоқчи эмасман, домлажон! — деди аянг. — Кўпчилигимиз айбдор: шу масалаларни ўз вақтида дангал кўтариб чиқмаганлардан бири — мен, ҳамиша келишувчилик йўлини тутиб, камчиликларни хаспўшлаганлардан бири, кечиринг-у, сиз ўзингиз, домлажон...

Кейин тарбия хусусида ҳам қаттиқ олишув бўлган. Биттаси «тарбиявий иш болалар ўртасида прогулни йўқ қилиш, папирос чекиш, соч ўстириш, карта ўйнаш, уришиш-сўкишишга чек қўйиш», деб кўрсатса, иккинчиси «бу масалага кенгроқ қараш керак», деди. Аянг айтди:

— Агар янглишсам, кечирасизлар. Менинча, тарбиявий ишни, аввало болалар ўртасида дўстликни мустаҳкамлашдан бошлаш керак. Бир-бирига очиқ, ҳалол, самимий муносабат, ишонч бор жойдагина ишлар яхши кетади, кучли коллектив юзага келади. Баъзида бўлса биз ўсмирлар ўртасда туғилиб келаётган ўзаро самимиятни бошқача тушунамиз, тўғриликни эгриликка йўямиз-да, дўстликка путур етказиб қўямиз. Агар ўқишдаги, ишдаги дўстликдан шахсий дўстлик туғилиб, бора-бора илиқ муҳаббатга айланса, бунинг нимаси ёмон? Ўғил бола билан қиз бола ўртасида шундай илиқ дўстлик туғилганини кўриб чўчиб тушадиганлар бор ичимизда. Гўёки бу ахлоқ-одобга хилоф деб, бу дўстликни таъқиқлашгача етиб боришади. Тавба! Бундай ҳаракатлар ўсмирларнинг кўнгилларини вайрон қилиб, пок, самимий интилишларига путур етказади-ку, бу ёғи билан ишлари йўқ. Ахир бундай ҳаракатимизни кўрган ёшлар бизга ҳурмат — ишончларини йўқотиб қўймайдиларми?...

Аянг бу гапи билан пахта теримида бўлганидай воқеаларни эсга солди.

— Уни-муни қўй, Салим, аямнинг сўзларига ҳеч ким қарши чиқдими?

— Йўқ, аксинча, ўқитувчилардан бири қувватлаб: «Чинданам, ўсмирларга ишончсиз қарасак, ҳадеб тергай берсак, уларнинг иззат-нафсини койинтирамиз», — деди. Мана ҳозир ўнинчи синфдагиларни ўқишдан чалғимасин деб на кино, на бошқа томошага юбормай қўйдик, бу ҳам хато! Биз таъқиқлаганимиз билан болалар томошага вақт топишади, аммо яширинча топишади. Биздан сир бекитадиган бўб қолишади. Нима ютдигу, нима ютқиздик?..»

ОДАМЛАР бир-бирларига маъноли қараб олишди. Битта-яримтаси бизнинг футболга борганимизни эшитиб олганми, билмадим...

Мажлис чўзилган сари аямнинг тарафдорлари кўпайибди. Директор нима дейишини билмай каловланиб қолибди.

Комиссия муҳокамани вақтинча тўхтатиб, текширишни давом эттирадиган бўлибди...

ПРОЗА

СЕМИНАР САБОҚЛАРИ

ЭСДАН ЧИҚМАС УЧРАШУВЛАР

ЁШ ёзувчиларнинг Бутуниттифоқ VIII кенгашини, Москвада олган таассуротларимни, қизиқарли учрашувлару қаламкаш тенгқурларим билан қурган қизғин суҳбатларимни ҳалибери унутолмасам керак. Мамлакатимизнинг таниқли драматург, танқидчи ва театр арбоблари билан биргаликда талай янги асарларни таҳлил қилдик, драматургиямизнинг бугунги аҳволи, эртанги куни, муаммолари, театр масалалари ҳақида гаплашиб олдик, баҳслашдик. А. Салинский, В. Розов, А. Штейн, М. Шатров, А. Гельман каби драматурглар, В. Пименев, И. Вишневская каби мунаққидларнинг семинарларимизда иштирок этишининг ўзи бу суҳбат ва баҳсларнинг қанчалик қизғин, муросасиз ва энг асосийси, қанчалик фойдали эканлигидан далолат бериб турибди.

Шуниси қувончлики, ёш драматургларнинг кўпчилиги ўз замондошлари ҳақида — БАМ қурувчилари, Ватан посбонлари, заҳматкаш пахта соҳиблари, Шимолий қутб ва Антарктидани забт этувчилар ҳақида ҳаяжон билан ҳикоя қиладилар. Аксарият пьесаларда муаллифлар жамият тараққиётида локомотив ролини ўтаётган меҳнат кишисини бош қаҳрамон қилиб олишган. Қаранг, бугунги ёш муаллифларни ишлаб чиқариш темаси, хўжаликни бошқариш ҳамда унинг янги усул ва услубларини ёритиш масалалари мавзуси кўпроқ қизиқтирар экан. Бундай асарлар устозларнинг ва семинар қатнашчиларининг муҳаббатини қозонди, вақтли матбуот ва нашриётларга тавсия этилди.

Лекин, шу билан бирга, шундай асарлар билан ҳам танишдикки, уларда воқеа қаерда, қайси даврда рўй беряпти — билиб бўлмайди. «Телефон», «телевизор» деган сўзларни ўқибгина давр ҳақида бир қадар тасаввурга эга бўламиз: демак, пьесадаги воқеалар телефон ихтиро қилинган йилдан то 1984 йилгача бўлган вақтнинг исталган кунида рўй бериши мумкин экан. . . Асар қаҳрамонлари ҳам, қандайдир ёруғ оламдан ажралиб қолган, кимсасиз оролда яшайдиган робинзонларга ўхшаб кетади.

Қутлибека Раҳимбоева, Хайриддин Султонов, Акбар Юнусов, Раҳимжон Отаев каби дўстларимнинг номлари семинар йиғинларида тез-тез эшитилиб турди. Тенгқурларимнинг бу муваффақиятлардан фахрланаман.

Хуллас, бу Бутуниттифоқ кенгаши биз ёшлар учун катта маҳорат мактаби бўлди.

Шароф БОШБЕКОВ

ЭНГ АСОСИЙ НАРСА

БУНДАН қарийб эллик йил муқаддам бир гуруҳ ўзбек совет адиблари Ватанимиз пойтахти Москвага, СССР Ёзувчилар союзининг тарихий I съездига вакил бўлиб борган эдилар. Орадан роппа-росса ярим аср ўтгач, биз — бир неча ёш қаламкашлар Москвага, ёш ёзувчиларнинг VIII Бутуниттифоқ кенгашига борар эканмиз, бу воқеани ворислик туйғуси билан ҳаяжонланиб эсладик.

Семинар-кенгаш ҳам бошдан-оёқ ана шундай кўтаринки руҳда ўтди. Кенгаш машғулотларида қирқ саккиз миллатга мансуб икки юздан ортиқ ёш носирнинг турли жанрдаги асарлари муҳокама қилинди. Машғулотларни эса Г. Марков, Д. Гранин, Г. Бакланов, Н. Евдокимов, В. Санги, А. Ким сингари машҳур адиблар бошқардилар. Аммо бутун семинар давомида устоз-шогирдлик муносабатидан кўра, ҳамфикр, ҳаммаслак ижодкорларнинг ўзаро самимий мулоқоти яққол намоён бўлдики, бу ҳол якдиллик ва мамнуният билан қайта-қайта эътироф этилди.

Асарлар муҳокамаси пайтидаги ишчанлик ва ошкоралик менга айниқса маъқул бўлди. Чунки самимият, ростгўйлик бадиий таҳлилнинг асосий принциплари қилиб қўйилган эди. Бизнинг семинарга раҳбарлик қилган В. Тельпуговнинг бир гапи ёдимда қолди: «Бир куни Норвегия сафаридан қайтиб келсам, комсомол Марказий Комитетидан қўнғироқ қилиб, бир учрашувга бориб келсангиз, дейишди. Маълум бўлишича, футбол бўйича олимпиада миллий терма командамиз Норвегияга, саралаш ўйинларига жўнаётган экану мен футболчилар билан суҳбат ўтказишим лозим экан. Спорт мавзуига деярли дахлим йўқлигидан ажабланиб, рози бўлдим. Футболчиларимизга Норвегиянинг тарихи, маданияти, иқтисод ва табиати, сиёсати ҳақида кўрган-билганларимнинг барчасини сўзлаб бердим. Икки соатлар чамаси давом этган суҳбат тугаб, хайрлашаётган пайтимизда дарвозабон олдимга яқинлашиб: «Ўртоқ ёзувчи, сиз жуда кўп гапни айтдингиз, аммо энг асосий нарсани айтмадингиз», деб қолди. «Нима экан у?» «Сиз Норвегия миллий стадиони қандай майса билан қопланганини айтмадингиз, ваҳоланки, биз учун энг муҳим нарса шу эди», деди у.

Тельпугов сўзини хулосалаб айтдики, ёзувчи учун ҳам энг асосий нарсани тўғри танлай билиш муҳим аҳамиятга эга, яъни ҳақиқий бадиий асарда ижтимоий дард, гражданлик, бадиият, миллий ўзига хослик уйғунлигига эришмоқ керак...

Москвадаги ижодий кенгаш таассуротлари ранг-баранг, чексиз, аммо, ўйлайманки, адабиётнинг давр олдидаги, халқ олдидаги улкан масъулиятини янада теранроқ англаганимиз биз, ёш қаламкашлар учун энг асосий сабоқ бўлди.

Хайриддин СУЛТОНОВ

Суриялик меҳмонлар — актёр Рудванд Алилий ва режиссёр Вади Юсуф.

Актриса Лидия Федосеева-Шукшина яна дўстлари даврасида.

Э. ЗОҲИДОВ фотолари

ШЕЪРИЯТ

БЕЗОВТАЛИК

Мирпўлат МИРЗАЕВ

I

Тун қучади азим шаҳарларни,
тун қучади олис қишлоқларни...
Манзил-масканларга тўшалади тун
киприкларга ҳордиқ бахш этмоқ учун.
Сеҳрли тушларга диёрдир уйқу,
бироқ, уйқулардан йитар ҳаловат.
Асабий асримиз инсониятин
туйғуларин чулғар бир безовталик.
Кундуз газеталар,
эфир тўлқини,
«ойнаи жаҳон»нинг ахборотлари
хуруж қилар тунлар тушларимизга,
шарпага эврилиб — пурваҳм, мажҳул.
Тонглар хотирлаймиз:
ўхшамасми у —
ўрлаётган атом гирдибодига!..

II

Юлдузлар, мен сизни севаман,
лекин юрагимни чулғар бир ҳасрат!
Уфқлар, мен сизни севаман,
лекин юрагимни чулғар бир ҳасрат!
Дарёлар, мен сизни севаман,
лекин юрагимни чулғар бир ҳасрат!
Ўрмонлар, мен сизни севаман,
лекин юрагимни чулғар бир ҳасрат!
Шаҳарлар, мен сизни севаман,
лекин юрагимни чулғар бир ҳасрат!...

Мен сени севаман, эй она замин,
куйманиб, ютоқиб, чўмиб ҳасратга! —
Не бўлар бир замон ҳувиллаб қолсанг?!
Йўқ, йўқ, бешик бўлгин мангу ҳайратга!

III

Наҳот уйғонмаймиз бир куни эрталаб?!
Наҳот тингламаймиз қушлар чуғурини?!
Наҳот дарпардани суриб,
тонгга термулмаймиз хушҳол,
режалаштираркан кундузги ишларни?!
Наҳот ошиқмаймиз хизматга,
фарзандимизни боғчага элтаркан?!
Наҳот варақламаймиз янги газеталарни энтикиб?!
Наҳот ўтказмаймиз одатий кунни
одатий бурчимизни ўтаб?!
Наҳот чорраҳаларда оқшом пайти
уй сари талпинмайди юрагимиз?!
Наҳот телеэкран қаршисига ўлтирмаймиз,
томоша қилмоқ учун муз устидаги рақсни?!
Наҳот қўл чўзмаймиз китоб жавонимизга
ўқилмаган китобларга армон-ла боқиб?!
Наҳот соғинмаймиз онамиз дийдорини
ой фалакда сузган пайт танҳо?!
Наҳот?! Наҳот?! Наҳот?!
Наҳот содир бўлар ўша сония, —
наҳот кунпаякун бўлар коинот?!

IV

Заминнинг бир бурчи —
жимжит хиёбонда
кезар икки ошиқ.
Йўллар оппоқ,
дарахтлар оппоқ,
эланади майин оппоқ қор.
Бу оппоқ дунёга, о, улар нақадар ярашиқ,
уларнинг юрагида, эҳ-ҳе,
изҳор этилмаган не-не туйғу бор!
Йигит «куҳ куҳ»лаб иситади
қизнинг қўлларини,
гарчи аёз йўқдир,
гарчи илиқдир ҳаво.
У кифтига олмоққа қодир,
керак бўлса, ер шарини,
лекин қизга қор учқунин
салмоғин ҳам кўрмайди раво.
Қиз нигоҳ ҳадя этар йигитга,
кўзларида ёлқин ўйнайди...
Жимжит хиёбонда
кезар икки ошиқ,
майин илк қор узра солиб бир жуфт из.
Қайлардадир ракеталар
кузатарлар уларни,
таъқиб қилиб,
қорайиб бу кез...

V

Хатар гирдобида яшар асримиз,
Ҳар он қутқу солар ҳалокат машъум.
Тоабад мўъжиза —
некбин ҳаётни
Этмоқчи бўлар у зулматга маҳкум.
Қани, ҳей, сафланинг метин сафларга,
Тириклик нашъасин бир бор туйганлар!
Қани, ҳей сафланинг метин сафларга,
Офтобнинг шуъласин суйганлар!
Ҳайқиринг баралла ўз дардингизни,
Замин қисматидир бу кун бизнинг дард.
Ҳар қандай қутқу ҳам бўлажак абас,
Ҳайқириқ янграса — тўрт ярим миллиард.
Инонгум,
ваҳмлар ўткинчи, беиз,
Юракларга доғин солмагай ҳасрат.
Дунёни қутқариб қолгайдир, шаксиз,
Бор экан гўзаллик, бор экан ҳайрат!

Совет адабиёти... бу умумиттифоқ адабиётидир

М. Горький

Леонид ЛЕНЧ

УНУТИЛМАС КУНЛАР

ҲАР БИР КИШИ ҳаётида бир умр ёдда қоладиган дамлар бўлади. Тошкентда яшаган кунларим мен учун ана шундай хотирамда қаттиқ мустаҳкамланиб қолди. Бу ҳақда мен ўз вақтида кўп ёзганман, шу сабабли гапни унчалик чўзиб ўтирмайман.

1929 йили «Правда Востока» газетаси редакцияси таклифи бўйича мен Кубань ўлкасининг маркази Краснодардан Тошкентга ишга келдим. Газета фельетончиси бўлиб ишлай бошладим. Бу вазифада менгача Совет Иттифоқи Давлат Гимнининг бўлажак муаллифларидан бири Эль-Регистан ишлаган бўлиб, у ишини Самарқанд область газетасига кўчириб кетган экан. Ўша йиллари Тошкентда кўпгина Иттифоқ миқёсидаги ташкилот ва муассасалар, жумладан, ВКП(б) Марказий Комитетининг Ўрта Осиё Бюроси жойлашган эди. Шаҳар ҳаёти қизғин кечарди. Тошкент мени сайроқи булбуллари, анвойи гулзорлари, гавжум гузар ва чойхоналари, тип-тиниқ ариқлари, асосийси —ажойиб кишилари билан мафтун этди. Шаҳарда кенг кўламда қурилиш ишлари олиб бориларди. Бир сўз билан айтганда, Тошкент—Совет Шарқининг машъали бўлиб қолган эди.

Газета юмуши билан мен узоқ-узоқ қишлоқларда бўлдим, чойхоналарда суҳбат қурдим, янги ҳаёт қураётган халқнинг турмуши билан яқиндан танишдим. Ўша пайтларда халқ ҳаёти ҳозиргидан анча оғир ва ташвишли эди. Синфий душманлар баъзан ошкора, кўпинча яширин халақит берарди, тарих ғилдирагини орқага юргизишга интиларди. Орадан анча йиллар ўтгач, мен бу воқеаларни «Караевлар авлодидан» деган қиссамда тасвирладим. Унда Қизил Армия полкининг отлиқ аскарлар эскадрони командири Сергей Караев йигирма яшар ўзбек йигити —жангчи Рашид ҳақида бундай дейди: «Менинг қўл остимдаги эскадронда турли-туман кишилар хизмат қилишади. Менга, айниқса, Рашид ёқади, келишган, ҳушчақчақ, довюрак йигит. Чеккасига қизил атиргулни қистириб юради. «Гул тақишинг нимаси?» —деб сўрасам, «Пўрим бўлмоқчиман!» дея хандон отади. Солдат бўлса, шундай бўлса-да!»

Орадан ўттиз беш йил ўтгач шоир Степан Щипачев бошчилигида бир гуруҳ москвалик адиблар билан яна Ўзбекистонда бўлдик. Бу сафар мен ўзимни бошқа бир ўлкага келиб қолгандай, бошқа кишилар даврасига тушиб қолгандай ҳис қилдим. Қисқа давр ичида шу қадар катта тараққиётга эришилган эдики, ақл бовар қилиши амримаҳол эди. Бу равнақ айниқса хотин-қизлар камолотида яққол кўзга ташланарди. Биз адиблар давлат арбоблари, қаламкашлар, агрономлар, механизаторлар, колхоз раислари бўлмиш порлоқ тақдирли аёллар билан суҳбатлашдик. Улар маънавий камоли ва жамоли билан ҳаммамизни мафтун этдилар.

Бизлар ўшанда гуруҳларга бўлиниб, клублар, олий ўқув юртлари, муассасалар, корхона ва ташкилотларда китобхонлар билан учрашувлар ўтказдик. Мен кўпинча шоирлардан Ярослав Смеляков ва Евгений Евтушенко билан биргаликда чиқишлар қилдим. Пахтакор бир колхознинг маданият ва ҳордиқ боғини кўздан кечириб, ҳайратдан ҳанг-манг бўлиб қолдик: боғ эмас, эртаклардаги Боғи Эрамнинг худди ўзи эди! Ишкомларда ҳусайнилар олтиндай товланади. Анору нашватилар ғарқ пишган, олмаларнинг ҳосили мўллигидан шохлари ерга таъзимда! Буларни кўриб Евгений Евтушенконинг илҳоми жўш уриб кетди-да, ажойиб бир шеър ёзиб, ўша жойнинг ўзида ўқиб берди. Ярослав Смеляков эса мазкур боғ посбони ҳақида ҳазиломуз мисралар яратди.

Шарқда машъал Ўзбекистон ва унинг ажойиб кишилари ҳақида яна жуда кўп илиқ сўзлар айтгим келади. Қўлимга қалам олишим биланоқ, аввало хотирамга 1929 йилги воқеалар тушади. Ўтган эллик беш йил мобайнида, айтиш мумкинки, беш ярим асрлик тараққиёт йўлини шараф билан босиб ўта олган қардош ўзбек халқининг оламшумул муваффақиятларидан қалбим ифтихор ҳисларига тўлиб тошади. Яқинлашиб келаётган улкан байрамингиз қутлуғ бўлсин, азиз қардошлар!

Москва

Сирбой МАВЛЕНОВ

ТОШКЕНТ

«Эшитинг, фалокат!
Тошкентда зилзила.
Тугабди тинч ҳаёт...»
«Миш-миш»лар хил-хили
Оғиздан-оғизга
Семириб ўтади.
«Олти бал», «етти бал»,
Рақамлар суврати
Тобора каттайиб кетади.
«Ўн балга борибдир,
Номаълум келгуси».
Симларни ёргудай
Бақирар Би-би-си.
«Яшнаган, гуллаган
Тошкентдан асар йўқ»,
Симларда тўполон,
Симларда сўздан ўқ.
Жисми сал дарз кетган
Юраги бус-бутун
Тошкент алп йигитдай
Бошини тик тутиб
Зарбани олади.
Заҳматкаш у азал,
Оромга ҳуши йўқ.
Иш бошлар тез, жадал,
Харорат ошади,
Ғиштлар —бир ҳовуч чўғ.
Автолар —йўлларда,
Йўлларда одамлар.
Куч қайтар қўлларга,
Гурсиллар қадамлар.
Қурилиш суръати
Ўсади баландга.
Некният кишилар
Ошиқар мададга.
Поездлар келади,
Келади ўчоқлар.
Дўстлари Тошкентни
Қизғаниб қучоқлар.
Ер ҳам силкинишдан
Тинади аста.
Би-би-си товуши
Келади эсга:
«Эшитинг, фалокат:
Зилзила Тошкентда,
Тугабди тинч ҳаёт!»
Зилзила кўп бўлган,
Жаноблар, бу кентда.
Гоҳида ёвлари,
Гоҳида табиат
Силкита бошлар.
Тошкент-чи йиқилмас,
Қуламас, фақат
Жуда куч келганда
Хиёл ёнбошлар.
Боврим, бугун яна
Бағринг осойиш.
Сенга яхши ором,
Яхши тин бўлсин.
Кўркинг топаверсин
тағин оройиш,
Зилзила тингани
чин бўлсин.

ҚАМАРА

Ўзбек қизи Қамара
Икки кўзи қоп-қора.

(Халқ қўшиғи)

Оқ юзингда оташ ранг
Офтобингдан юққанми?
Сени Сим ё Наманган
Парилари туққанми?
Атиргулдай жилоли
Кийган ипак кўйлагинг.
Бошингдаги рўмолинг
Ойми, ненинг бўлаги?
Қушга менгзар келишинг,
Орқангда бир из йўқдир.
Сўзлашларинг, кулишинг
Таърифига сўз йўқдир.
Кўзларингда жоду бор,
Жоду эмас, меҳрдир.
Яноғингда қора хол
«Танҳо» деган муҳрдир.
Ҳофиз сенинг онангнинг
Авлодидан суйганми,
Самарқанд, Бухорони
Тақдим этиб қўйганми?
Ўзбек қизи Қамара,
Икки кўзинг қоп-қора.
Қалбимда яра бордир,
Унга ўзинг топ чора.

Қутлибека РАҲИМБОЕВА таржимаси

ҚУЁШНИ СОҒИНИБ...

Рус тилида уч тўплами эълон қилинган шоир Собит Мадалиевнинг яқинда ўзбек тилидаги илк тўплами — «Қуёшни соғиниб...» Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида босилиб чиқди. Тўпламдаги асарларнинг аксарияти Ватан ва унинг инсон ҳаётида тутган ўрни ҳақидаги шеър ва достонлардан иборат. С. Мадалиев шеърлари фикр ва туйғунинг теранлиги билан диққатни тортади. Қолаверса, бунда Маъруф Жалил, Усмон Азимов, Миразиз Аъзам, Шавкат Раҳмон, Муҳаммад Раҳмон, Қутлибека Раҳимбоева, Абдулла Шер, Мирза Кенжабоев, Йўлдош Эшбеков ва бошқаларнинг таржимон сифатидаги маҳорати ҳам катта аҳамият касб этган.

Китоб билан танишар эканмиз, биз шоирга эргашиб сеҳрли оламга қадам қўямиз. У бизни тўкин-сочин боғлар қўйнига, меҳмондўст ва аҳил одамлар даврасига, дилкаш суҳбатлар оғушига бошлайди. «Эй, пойтахтдан ташриф буюрган меҳмон...», «Осиё», «Қўлига зиракча бериб...», «Тошкентда мезоннинг қори ажойиб...» каби шеърларни ўқир эканмиз, шоирга қўшилиб Ватан меҳри ва ҳаёт мазмуни ҳақида янада теранроқ мушоҳада юрита бошлаймиз. Пойтахтдан ташриф буюрган меҳмоннинг «Бундаги одамлар «хасис» сўзининг маъноси нелигини билмаса керак», дея ўй сурганини кўриб, халқимизга, унинг энг инсоний фазилатларига нисбатан ифтихор туйғулари билан тўлиб-тошамиз. «хаста гўдак узра куйган она мисоли ҳар ғўзага юз марталаб эгилган одам»ларнинг фидокорона меҳнатига тасанно айтгимиз келади.

Бугунги ёшларнинг ҳаёти фақат ўз туғилган ери ва юртдошлари билангина боғланган эмас. Ватан учун зарур бўлган ерда фаол меҳнат қилиш зарурати уларни киндик қони тўкилган қадрдон юртлардан минг-минглаб чақирим нарига — мамлакатимизнинг зарбдор қурилишларига, маърифат истаги эса йирик маданият марказлари — сершовқин шаҳарларга чорлайди. Бунда улар қадрдон уйларининг, ёру биродарларининг қадрини янада кучлироқ идрок этадилар.

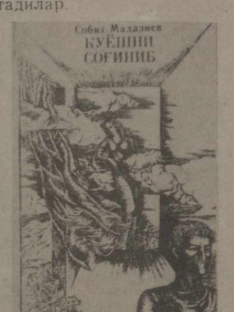

Бу ёшлар — шоирнинг тенгдошлари. С. Мадалиев тенгдошларини ўйлантирган муаммолар, қалбларига тинчлик бермаётган армонлар, орзу-умидлар тўғрисида фикр юритади, уларнинг ички кечинмаларини тасвирлашга интилади.

Шоир соғинч номли туйғу гирдобига шўнғиб, юрт тупроғини тўйиб-тўйиб ҳидлагиси, сувдай оқиб кетган бедард болаликдаги елканли кемаларни қўл билан ушлаб кўргиси, «шафтолизор тиниқлигини, она юрт тафти, илиқлигини» яна бир бор ҳис қилгиси келади. «Юртинг қўшиқларини куйлаган чоғинг...» шеърининг лирик қаҳрамони эса халқимиз қўшиқларини куйлар экан, руҳини «бир дард, бир соғинч» чароғон этиб, кўзларидан ёш сизиб чиқади. Бунинг сабабини шарҳлаб, шоир «Мени тақдир элтмасин қайси ватанга...» шеърида шундай ёзади:

Мени тақдир элтмасин
қайси ватанга,
умримни титратмасин
қай бир гирдибод,
онам оқ сути билан
не кирса танга, —
у қалб учун азиз ҳис
бўлгай умрбод.

Шоир наздида, у дунёга келган азиз тупроқ, уни вояга етказган она юрт, унга инсонийлик бахш этган меҳрибон одамлар — умр бўйи ардоқланадиган, муқаддас туйғуларга бурканган нурли бир чаман. Кўплаб авлодларнинг маънавий дунёсини шакллантиришда муҳим омил бўлган халқ оғзаки ижодиёти ҳам шу чаман ичидаги илҳомбахш чашмадир. Қаламкаш ундан қониб баҳра олганини яққол кўрамиз. Фольклорга хос хусусиятлар «Чол ва унинг ўғли ҳақида ривоят» ҳамда «Хон, доно кампир ва сирли қопча ҳақида ривоят» манзумаларида яхши ифода топган. Доно халқнинг ибратли ҳикматини ўзида жо этган «Хон, доно кампир ва сирли қопча ҳақида ривоят» асарида нурнинг зулмат устидан, эзгуликнинг жаҳолат устидан қозонган ғалабаси тараннум этилади.

Собит Мадалиев достонларида лирик қаҳрамоннинг ички кечинмалари, руҳий ҳолатлари ишонарли акс эттирилган. «Излайман» достонининг лирик қаҳрамони уруш туфайли ота-она меҳридан жудо бўлгани ва бегоналар қўлида вояга етганини эслаб, руҳан эзилади. Аммо умр бўйи Она сиймосини кўз олдида тутиб, уни руҳи ва йўлини ёритгувчи бир маёқдек ардоқлайди. «Чегара» достонининг лирик қаҳрамони эса муҳаббат изтиробларига дучор бўлган. У ҳаёт синовига дош беролмаган севгилисини оқлай олмаса-да, соғинади, қўмсайди. Иккала достонда ҳам шоир, назаримизда, инсоннинг мураккаб руҳий оламини, зиддиятларга бой характерини кўрсатиб беришга муваффақ бўлган.

Рустам ШАРИПОВ

ТОМОШАБИН БЎЛИБ ТУРМАНГ

„ЎЗБЕКИСТОН адабиёти ва санъати»нинг шу йил 30 март сонида босилган «Кўникиб қолмайлик» мақоласида кўтарилган масалалар сиртдан қараганда арзимас, майда-чўйда гаплардан иборатдек туюлади. Аммо уни ўқиб чиққач ўйланиб қоласиз, такрор мутолаага бериласиз-да, ана шу майда-чуйда туюлган нарсалар ҳар биримизнинг ҳаётимизда тез-тез учраб туришига, кундалик турмушимизни буларсиз тасаввур этолмаслигимизга ишонч ҳосил қиласиз. Менда худди шундай тасаввур пайдо бўлди.

Дарҳақиқат, автобус ёки таксига иши тушмаган, умрида бирон марта бўлса-да шифокордан нажот излаб мурожаат қилмаган ва мақолада тилга олинган бошқа ҳолатларга дуч келмаган одамни учратиш қийин. Автор ана шундай маънавиятга таъсир қилувчи иллатларга кўникиб қолмасақ, деганда бутунлай ҳақ.

Афсуски, бунга одатланиб қолаётганимизни, кўпинча ўзимиз ҳам сезмаймиз. Қачонки, ўша ноҳақликни ўз танамизда синаб кўрмагунимизча, бошқача айтганда, ўзимиз шу ноҳақлик объектига айланмагунимизча лоқайдлигимизча қоламиз.

Шу йил март ойининг бошларида район марказида жуда мудҳиш қотиллик рўй берди: пасткаш, номард эр асоссиз рашк қилиб кўз ёриши яқинлашиб қолган, оғироёқ хотинини бўғизлаб, кечаси қочиб кетади. Бу фожиа ярим тундаёқ ошкор бўлгач, райондаги ички ишлар ходимлари оёққа турғизилади.

Ҳар бир аҳоли пунктига икки-уч милиционер постга қўйилиб, назорат кучайтирилди. Милиционер Бозорқўрғон — Пахтаобод маршрутида қатнайдиган автобусни тўхтатди. Лейтенант йигит йўловчиларга одоб билан мурожаат қилди:

— Ҳурматли гражданлар, хизматчилик, уч-тўрт дақиқа вақтларингизни оламиз...

Кўпчилик буни тўғри тушунди. Тирбанд автобусда оёқда тикка туриб келаётган йўловчилар пастга туша бошлашди. Милиционерлар қўлларидаги суратга қараб ҳаммани бирма-бир кўздан кечириб чиқишди. Қотил бу автобусда йўқ экан.

Шу пайт ўрта ўриндиқда ўтирган, қўлларига қўш-қўш қимматбаҳо узуклар таққан, оғзи тўла тилла тиш ўрта ёшлардаги жувон шанғиллаб гап қотди:

— Мелисанинг иши доим шунақа, тирноқ остидан кир қидиришади. Бекордан-бекорга шунча вақтимизни олишди.

Милиционер йигитлар узр айтиб, пастга энди тушишган эди, қўлида дипломат кўтарган, кўринишидан талаба қиз лейтенантга мурожаат қилиб:

— Ўртоқ лейтенант, чўнтакчи безорилар ҳам сизларни қизиқтирадими?—деб қолди.

— Нима бўлди, синглим?

— Мана бу безори тиқилинчдан фойдаланиб чўнтак ковлаб келяпти, — дея қиз магнитофон кўтарган ўттиз ёшлардаги бир йигитни кўрсатди.

Йигитнинг ранги оқарди. Бундан шубҳаланган милиционерлар йигитнинг ёнларини текшириб кўришган эди, кўкрак чўнтагидан ялтироқ сув қоғозга ўралган ёнғоқдек наша чиқди. Қўйингки, магнитофон ҳам ниқоб экан: ичидан сув қоғозга ўралган салкам бир килограмм наша чиқди. Табиийки, йигитни автобусдан олиб қолишди.

Маълум бўлишича, ҳалиги йигит бошқалар қатори арз қилган қизнинг ҳам чўнтагига тушган, аммо ҳеч нарса илинтира олмаган экан. Ўзини Андижон педагогика институтининг студенти деб таништириб, адресини милиционерларга қолдирган бу қиз ўз бурчини бажарди. Бошқалар-чи? Улар бу ҳолни сезмаган, кўрмаган, деб ўйлайсизми? Йўқ, албатта. Улар индамай, «бало»га бош суққиси келмаган лоқайд кишилар бўлиб чиқишди.

Ярим чақирим ҳам юрмай бояги жувон қизга зуғум қила бошлади:

— Ўзинг туппа-тузук қизга ўхшайсану, яхшигина бир йигитнинг уволига қолдинг, яшшамагур чақимчи!

— Қанақасига яхши одам, безори-ку!

— Безори бўлса, ўғри бўлса сенга нима, ҳеч нарсангни олмапти-ку! — ҳали ҳам гапдан тўхтамасди жувон.

Қиз бу хотиннинг дашномларига анчагача чидаб борди. Кейин тоқати қолмади чоғи:

—Намунча куюнмасангиз, у сизнинг қариндошингизми? —деди.

Пахтаободга етиб келдик. Йўловчилар автобусдан туша бошлашди. Бирдан аёл кишининг додлагани, жазавага тушган чинқириғи эшитилди. Ҳамма ўгирилиб қаради. Йўл бўйи талаба қиз билан уришиб келган бояги хотин дод солиб йиғлар, ўзини қўйгани жой тополмасди. Шофёр йигит, нима гап, деб сўради.

— Худо урди, мени ҳам худо урди! Йигит ўлгур олдимда ўралашиб турувди, ҳамёнимни шилиб кетибди. Озмунча пулим бормиди, вой-дод! Мелиса дегани борми ўзи, бу ерда?

Универмаг томондан сержант етиб келди. Жувон ҳали ҳам бўзлаб йиғларди. Шофёр сержантга бўлган воқеани лўнда қилиб тушунтириб берди.

— Айбдор қўшни районда қолиб кетибди-ку, аяжон, ҳозир биз қандай ёрдам бера оламиз?— дея босиқлик ва ҳамдардлик билан сўради сержант.

— Биламан, сен мелисаларни! Куппа-кундузи бировни талаб кетишади-ю, қандай ёрдам бераман, деб ўшшайиб турасанлар. Арз қиламан...

Худо эмас, бояги безори бола урган бу аёлни қандай тушуниш мумкин?!

Ярим соат олдин қизи тенги талабага сен ноҳақсан, деб жовраб келаётган бу жувон ҳуқуқини пеш қилиб, милицияни қўрқитмоқчи бўлаяпти.

Ҳа, айтгандай, ўша куниёқ тунги қотил Андижон аэропортида қўлга олинди.

«Кўникиб қолмайлик»ни ўқигач, унга жавоб тариқасида юқоридаги воқеаларни ҳикоя қилдим. Севимли газетамиз кейинги йилларда кенг жамоатчилик орасида катта қизиқиш уйғотаётган одоб-ахлоқ, маънавий поклик, одамийлик, оила ва ҳуқуққа бориб тақалаётган муаммоли воқеаларни мунтазам эълон қилиб, жуда яхши иш қилмоқда. Бу мақолаларга жавоб ёзиб, ўз муносабатларини билдираётган авторларни ҳам кузатиб боряпмиз. Улар турли касб эгалари бўлган кишилардир. Бундай авторлар орасида кўтарилган масалаларни бевосита ҳал этадиган, шунга мутасадди бўлган раҳбар ўртоқларни учратмаяпмиз. Тўғри, масъул раҳбарлар имзоси билан расмий жавоблар ҳам эълон қилиняпти. Бундай қилиш— уларнинг бурчи.

Истардикки, газетада раҳбар ходимлар имзоси билан фақат расмий жавобларнигина эмас, кўтарилган у ёки бу масалага ўз муносабатини билдириб қалбдан ёзилган мақолаларни ҳам ўқисак.

Ўсканбой МАТҚОСИМОВ
Ўш области

САХОВАТ

> **Шонли юбилей — совет халқининг Улуғ Ватан урушидаги Ғалабаси 40 йилигига ҳозирлик кўриш пайтида ҳарбий-ватанпарварлик руҳидаги тарбиявий ишларни кенг авж олдириш лозим.**
>
> **К. У. ЧЕРНЕНКО**

КАТТАҚЎРҒОН шаҳридаги бу хонадон ўзининг ташқи кўриниши билан ҳам, ички руҳий олами билан ҳам бошқа ҳовлилардан фарқ қилмайди. Ҳовли тўрида катта ўрик яшнаб турибди. Тагида сўри. Ҳар баҳор ўрик гуллайди ва атрофни димоқни қитиқловчи ҳид эгаллайди.

Бу ҳовлининг бошқалардан ажралиб турадиган томонлари ҳам бор. Уруш йиллари бу ерда 16 бола паноҳ топган, ота-она меҳрига қонган. Ўн олти бола... Айтишга осон бу. Ўзи оч юпуну, яна ўн олти нафар етим... Уларга нон, кийим керак. Ўшанда ҳам уни койиганлар бўлганди.

— Шунча болани нима қиласан? Ортиқча ташвишнинг нима кераги бор?

Хамид ака бундай гапларга парво қилмади? Тўғри, уни ҳеч ким шунча етим болани тарбияла, деб мажбур қилмаган эди. Фақат виждон... Виждонигина ундаганди.

Ҳаммаси кечагидек унинг кўз ўнгида. Днепр учун бўлган оғир жанг. Кейин дарёга шалоп этиб йиқилгани. Ҳамид ака дурустроқ сузишни ҳам билмасди. Бунинг устига бир қўлини ўқ тешиб ўтган. Уч соатдан сўнг ўзига келди. Бошида икки аёл. Бу аёллар икки дона қандини Ҳамид акага берганди. Совуқда дилдираб турган бўлса ҳам, бошидаги рўмолини олиб ярасини боғлаганди. Уларни ҳам ҳеч ким бунга мажбур қилмаганди-ку. Ким улар? Ҳамид Самадов госпиталда ётганда ҳам уларни кўп ўйлади. Ўзини улардан қарздор деб билди. Аммо қайтиб бу икки аёлни учратмади.

Балки шу нарса ундагандир уни бу ишга. Ҳамид ака фронтдан иккинчи группа инвалиди бўлиб қайтганда отаси Самад бобо ва онаси Манғит момо битта бола асраб олишган эди. Ҳамид йўлда келар экан юпун кийинган, қўлини ўтган-кетганга чўзиб нон сураётган болани учратиб қолди. Уни уйига олиб кетишга қарор қилди. У ҳам бошқалардек яшайверса бўлмасмиди? У фронтда шундай ҳам ота-онасиз тентираб юрган, фашист ўқига ем бўлаётган болаларни кўп кўрди. Улар учун душмандан қасд олишга аҳд қилганди, бўлмади. Қўли ҳалал берди. Ҳеч бўлмаса фронт ортида улар етимлик нималигини билишмасин. Ҳеч бўлмаса фронт ортида улар инсон меҳрига қонсин.

Орадан кўп ўтмай Чироқчидан бир бола топиб келди. У қабристонда ётиб юрар экан. Яна бир кун кўчада кетаётганда бир аёлни учратиб қолди. Ёнида бир бола. Нуқул йиғлайди.

— Нима гап, — деб сўради у аёлдан.

— Икки соат бўлди онаси қолдириб кетганига, келмаяпти.

Бу болани ҳам у уйига олиб келди. Ҳар куни ишдан қайтар экан, темир йўл депоси олдида бир қизчани учратарди. Бир куни ундан сўраб қолди.

— Бу ерда ҳар куни нима қиласан?

— Ановилар кетгач, ўша ерга кириб ухлайман, — деди қизча ишчиларни кўрсатиб. Уни ҳам уйига олиб кетди.

Кўп ўтмай унинг фарзандлари ўн олтитага етди. Қизиқ, ҳали оила қурмаган йигитнинг ўн олтита фарзанди бор. Миллати ҳам ҳар хил. Қўчқор — туркман, Нурмуҳаммад — тожик, Женя — белорус, Иван ва Донат — рус. Лекин Ҳамид ака одамни миллатга ажратишни ёмон кўради. «Энг муҳими инсон-ку», дейди ҳар гапининг бирида. Шунинг учун бўлса керак ҳамма болаларни ўз фамилиясига ўтказмади. Ким ўз фамилиясини билса, ўша бўйича ҳужжатлаштирди. Бундан ташқари ўша пайтда ҳужжатлаштиришга вақт ҳам йўқ эди. У болаларни қандай боқишни ўйларди. Қишда болалар битта калишни навбатма-навбат кийишарди. Бир коса аталани навбатма-навбат ичишарди.

Балки Самад бобо, Манғит момо ва Санобар опа бўлмаганда Ҳамид ака қийналиб қолган бўлармиди. Санобар бу оилага келин бўлиб тушганда 19 ёшда эди. Ўн тўққиз ёшида 16 болага оналик қилди. Кейинроқ туғилган ўз болалари билан 22 фарзанд тарбиялади. Бу қандай қаҳрамонликдан кам?!

Ҳамид ака бир куни кўчада кета туриб тўғри келган одамдан сигарета сўраб юрган болани учратиб қолди. Ёши ўн олтида. Отаси фронтда ўлибди. Онаси бомба тагида қолибди. Тўрт йил яшади Иван Широков бу хонадонда. Кейин эса, бирдан йўқолиб қолди. Кўп қидиришди. Аммо топишолмади. Бир куни у яна ўзидан ўзи пайдо бўлди. «Уринглар, сўкинглар, мен айбдорман», деди.

Ҳозир у Свердловскда яшайди. Ҳар йили келиб туради. Мабода бирон иши чиқиб келолмай қолса, Ҳамид аканинг ўзи албатта излаб боради.

Ота-она учун фарзандининг бахтли бўлишидан ортиқ нима бор? Урушдан кейин Лизанинг ота-онаси келиб олиб кетишди. Ўша пайтда Ҳамид ака командировкада эди. Улар Санобар опага пул бердилар. Аммо у олмади. Инсоннинг қадр-қимматини пул билан ўлчаб бўладими.

Уруш одамларни одамлардан, уй-жойдан, дўст-ёридан айирди. Улар бир-бирини топганда Ҳамид аканинг қувончини кўрсангиз эди. Қабристонда ётиб юрган ўша Нурмуҳаммад аввал акасини излади, кейин опасини. Топди. Уччовлашиб онасини топишди. Қўчқорнинг ҳам опаси топилди. Инсон учун бундан ортиқ бахт борми? Бахтли бўл Нурмуҳаммад! Бахтли бўл Қўчқор! Бахтли бўлинглар, болалар!

Ҳамид ака бир нарсани армон қилиб юрарди. У ҳам бўлса ўша, уни ўлимдан асраб қолган икки аёлни қайтиб кўролмагани, уларга миннатдорчилик билдиролмагани. Бу икки аёлни у кўп излади. Тополмади. Лекин мўъжиза юз берди.

1975 йил 1 май куни «Комсомольская правда» газетаси журналист Л. Графованинг Ҳамид Самадовнинг ажойиб фазилатига бағишланган «Солдат уйига қайтди» очеркини газетхонларга ҳавола қилди. Бу очеркда ярадор солдатнинг халоскорлари, уларга қолдирилган сурат ҳақида ҳам гапирилганди ва суратнинг иккинчи нусхаси босилганди. Кўп ўтмай «Комсомольская правда»га хатлар ёғилиб кетди. Газетхонлар Ҳамид Самадовнинг аниқ адресини сўрашар, унга миннатдорчилик хатлари йўллашни қалб бурчлари, деб билишарди. Хатлар орасида бир хат тамомила бўлакча эди. Бу хатга имзо чеккан Надежда Ивановна Николаева ва Мария Тимофеевна шундай деб ёзишган эди. «Газетада босилган суратни таниб, эт-этимиз жимирлаб кетди. Чексиз қувондик. Наҳотки бу ўша йигит? Аниқ ўша. Бизда қолдирган сурати ҳам бор эди. Биз шу солдат билан дуч келган онларимизни яхши эслаймиз. Днепр атрофида жанглар борарди. Ярадор солдатни дарё қирғоққа итқитиб ташлаганди.

Тасодифан дуч келиб қолгандик. Госпиталдан кейинги ҳаётини билолмай армонда эдик. Қандай яхши, у тирик экан...»

Ҳамид Самадов Ростов-Дон шаҳрида яшаб турган Надеждага ёзган жавоб хатида миннатдорчилик билдириб уйига таклиф қилди. 32 йил ўтгандан сўнг Надежда Иванова ва унинг турмуш ўртоғи Пётр Иванович Николаев Каттақўрғонга меҳмонга келишди. Ҳамид акага онасининг кўпдан-кўп саломини етказган Надежда бир неча кун меҳмон бўлиб, юртларига қайтишди.

Ҳозирги кунда Ҳамид аканинг 22 фарзанди ҳам оила қуришиб тинч-фаровон яшаяпти. Қалби пок бу инсоннинг 100 дан ортиқ невара-чеваралари бор. Ҳамид ака саховат кўрсатиб етимларнинг бошини силаганди. Партия ва ҳукуматимиз эса унинг бошини силади. Кўксини «Қизил Юлдуз», «Халқлар дўстлиги» орденлари, «СССР халқ маорифи аълочиси» нишони безади.

КАТТАҚЎРҒОНдаги гавжум кўчаларнинг биридан нуроний отахон келмоқда. Уни кўрган ҳар бир ёшу қари эгилиб салом беради. У ўзининг саховати билан халқ меҳрини, муҳаббатини қозонган Ҳамид Самадов бўлади. У кишига қараб кўп йиллар яшанг саховатли инсон, дегим келади.

Абдулла РЎЗИЕВ

Уларни фестиваль дўстлаштирди: Бай Темур (Либерия), А. Муротбоева (Қозоғистон), Р. Энгола (Уганда), Эстер Адагала (Кения), С. Жармуҳамедов (Қозоғистон).

В. МОЛГАЧЕВ фотоси

Тинчлик, ижтимоий тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!

УЧ ҚИТЪА ҲУЖЖАТЛИ ЭКРАНИ

Агар фестиваль экранида намойиш қилинган ва шу кунлар VIII Тошкент фестивали экранида намойиш этилаётган асарларни қўшиб ҳисобласак, ҳужжатли ва қисқа метражли фильмлар сони олти юздан ортади. Бу — уч қитъа мамлакатлари ва халқлари ҳаётининг жонли энциклопедияси демак.

Айниқса, сиёсий вазият кескинлашган бугунги кунда ҳужжатли кинематографнинг роли ортиб, идеологик курашда жанговар вазифани бажармоқда.

ОСИЁ

ТОШКЕНТ кинофестивали программасида сиёсий публицистик ва мультипликацион намуналар алоҳида ўрин эгаллайди.

Япон кинематографчиларининг VII Тошкент кинофестивалидаги «Хиросима етимлари» ва навбатдаги «Хиросима кишилари чизган расмлар» номли кино лентлари ғоявий йўналишига кўра бир-бирига ҳамоҳанг ва бир-бирини тўлдиради. Биринчи фильм қаҳрамонлари — Хиросима фожеасини бошидан кечирган болалар бўлса, кейинги фильмдагилар катта ёшдаги кишилардир. Баданларида битмас-тузалмас жароҳатлар сақланган жабрдийдалар кўрган-кечирганларини эслаганларида ва ҳикоя қилаётганларида қаттиқ ҳаяжонланадилар, кўз ёш тўкадилар. Уларнинг ногирон ва титроқ қўллари билан чизган расмлар ўша фожеани тўлароқ ифодалашга имкон берган. Кўкка ўқталган муштли қўллар, қаҳр-ғазабли кўзлар, сут ўрнига кўкрагидан қон сизаётган, ўз ҳаёти эвазига жигарбандини сақлаб қолмоқчи бўлган муштипар оналар кўз олдимиздан ўтади, тарих илгари кўрмаган ва тасаввур этиб бўлмайдиган халқ фожеаси тилга киради. Бу кадрлар уруш оловини ёқувчиларга қарши кучли айбномадир. У қирғин урушнинг такрорланишига йўл қўймаслик учун инсониятни огоҳлантирувчи чақириқ бўлиб янграйди.

Эрон кинематографчилари «1, 2, 3» деб номланган ҳажвий-памфлет мультфильмни олиб келдилар. Бир неча киноновелладан ташкил топган бу лента табиат ва инсон муаммосига бағишланган. Айниқса, бойликка ҳирс қўйган, бу йўлда ҳеч нарсадан қайтмайдиган шахслар ўткир ҳажв остига олинади. Кинолента планетамизнинг келгусидаги тақдирига асло бефарқ қарамасликка, ерости бойликларидан оқилона фойдаланишга даъват этади.

Бугунги фестиваль экранида Фаластин Озодлик Ташкилоти кинематографчиларининг «Бомба барча учун» номли лентаси намойиш қилинди. Фильм қаҳрамонлари — фаластинлик кинематографчи, 24 яшар Муҳаммад Товфиқ, исроиллик босқинчилар ёвузликларидан жабр-жафо чеккан, АҚШда ясалган бомбадан оғир жароҳатланган 12 яшар Имат ва унинг тенгқур ўртоғидир. Улар АҚШ президенти Рейгалд Рейганга очиқ хат билан мурожаат этадилар. Аниқ факт ва далиллар асосида, шунингдек, рад этиб бўлмас ҳужжатли кадрлар воситасида исроиллик босқинчиларнинг ҳомийси — АҚШ президентини айблайдилар ва унинг босқинчилик, ирқчилик сиёсатини қоралайдилар.

АФРИКА

АФРИКА мамлакатларида кинематографиянинг муҳим роли ҳақида Тошкент кинофестивалининг доимий қатнашчиси, Африка кино санъати пионерларидан бири, мавританиялик кино режиссёр Мед Хондо шундай деган эди: «Африка мамлакатларида кинематограф катта аҳамиятга эга. У маданий ривожланиш воситаси ва неоколониализмга қарши кураш қуролидир». Бу сўзларнинг нақадар ҳаққоний эканлигини Тошкент фестивалларида намойиш этилаётган фильмлар тасдиқлайди. Бу сафар Африка миллий киноси ташкил топганининг 20 йиллиги муносабати билан яратилган «Африка кинокамераси» (Тунис) номли ҳужжатли фильм кўрсатилди. Картина бошланишида ҳикоянавис кино залдаги ватандошлари — африкалик кино мухлисларига мурожаат этади.

Шуниси диққатга сазоворки, Африка миллий кинематографияси намуналарининг кўпчилиги бу ерда, яъни Тошкент кинофестивалида кенг доирада биринчи марта намойиш қилинган. Кинолентадан африкалик режиссёрлар Сембен Усмон ва Мед Хондо интервьюлари ўрин олган.

«Ганафильм» киностудиясининг «Ўзгаришлар даври» номли лентаси ҳам кўрсатилди. У кейинги йилларда республика ва халқнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида юз берган ўзгаришларни кенг кўламда кўрсатади. Сўнгги эпизодлардан бирида 25 километрлик янги магистрал йўл ва унинг тантанали вазиятда очилиш маросими тасвирланган.

Мозамбиклик режиссёр Жосэ Картозэ ва оператор Луиз Симанинг «Куйла, биродарим» номли лентаси хонанда ва созандаларга бағишланган. Кинокамера бизни республиканинг барча вилоятларига етаклайди ва унинг ўзига хос табиат манзаралари билан таништиради. Кино-концерт жанрида суратга олинган бу фильм тарихий этнографик жиҳатдан қимматлидир.

ЛОТИН АМЕРИКАСИ

ТОШКЕНТ кинофестивали ва бу ердаги ижодий мунозаралар, фикр олишувлар, айниқса, Лотин Америкаси мамлакатлари экран аҳли учун миллий кино байрами ва сиёсий халқаро минбар сифатида қадрлидир.

Ҳозирги кунда идеология соҳасида ҳар қачонгидан кескин ва муросасиз кураш бормоқда. Вашингтон маъмурияти ашаддий Маккарти изидан бориб планетамиздаги, жумладан, Лотин Америкасидаги жаҳонга машҳур ва прогрессив қарашдаги адабиёт, санъат намояндаларига сиёсий қарашлари учун АҚШга келишни таъқиқлаганлар. Бундай қора рўйхатга тушганлар орасида халқаро Нобель мукофоти лауреати, колумбиялик таниқли ёзувчи Габриэль Гарсиа Маркес ҳам бор... Навбатдаги анжуман программасидаги «Нобель мукофоти лауреати» лентаси ана шу ёзувчига бағишланган.

«Гватемаладаги геноцид» (Мексика) фильми Вашингтон маъмуриятининг ҳукмронлик, босқинчилик сиёсатини, унинг ҳарбий ёрдамига таянган Гватемала ҳарбий хунтасининг ёвузликларини аниқ фактлар асосида кўрсатади. Қирғин ва таъқибдан қўрқиб, она юртини тарк этган, лагерларда яшаётган ёшу қари қочоқлар камера қаршисида дард-ҳасратларидан сўзлайдилар. Бу эпизодлар орасида Гватемала ҳарбий диктаторини АҚШ президенти илтифот билан кутиб олаётганлигини кўрамиз. Гватемала ҳарбий хунтаси ва унинг ҳомийси АҚШ президентини фош этишда бу муҳим тарихий ҳужжат вазифасини ўтайди.

Куба кинематографчиларининг «Гренада» фильми реал воқеалар асосида суратга олинган. У ердаги тинч ва осойишта ҳаёт, халқ миллий ўйин ва рақслари билан танишамиз. Бироқ халқнинг орзу-истаклари амалга ошмай қолди. Вашингтон маъмурияти эркесвар ёш республиканинг дастлабки одимлари ва ютуқлари бошқа мамлакатларга намуна бўлажагидан саросимага тушиб, очиқдан-очиқ босқинчилик йўлини танлади. Сўнгги кадрлар АҚШ қўшинларининг агрессияси эпизодларини ўз ичига олади.

VIII Тошкент кинофестивали программасига Флорида, Калифорния, Техас ва бошқа жойларда яшаётган АҚШ аҳолисининг беш фоизини ташкил этувчи чеканус гуруҳларининг «Мен чеканусман» номли лентаси тақдим қилинган. Фильм инсон ҳуқуқлари йўлида жар солувчи, амалда эса чеканусларни камситган, уларни ишлаш ҳуқуқидан маҳрум қилган, нормал яшашларига имкон бермаган, илғор қарашдаги бу элат вакилларини таъқиб остига олган Вашингтон маъмуриятининг ирқчилик сиёсатини қоралайди.

Борий ҲАСАНОВ,
санъатшунослик кандидати

МУХБИРИМИЗ БИЛАН СУҲБАТДА

ЛЕНТАЛАРДА КУРАШ ТЎЛҚИНИ

Бўлотбек ШАМШИЕВ,
Қирғизистон ССР халқ артисти, СССР Давлат мукофотининг лауреати, кино режиссёр

АВВАЛО, Халқаро Тошкент кинофестивали ташкилий комитетининг аъзоси ва қатор фестивалларнинг доимий иштирокчиси, ҳурматли ёзувчимиз Чингиз Айтматовнинг самимий саломини ўзбекистонлик дўстларга ва навбатдаги фестиваль қатнашчиларига етказишга ижозат бергайсиз.

Мен барча Тошкент кинофестивалларининг иштирокчисиман. Дастлабки ижодим биринчи фестиваль билан боғлиқ. Деярли ҳар бир фестивалда янги картинам билан қатнашаман. «Қараш довонидан узилган ўқ», «Иссиққўлнинг алвон чечаклари», «Жамила», «Оқ кема» ва «Эрта келган турналар» фильмлар шулар жумласидан. Бу бадиий лента ларнинг ҳаммаси фестиваль мукофотларига сазовор бўлган.

— Бўлотбек Шамшиевич! Сўнгги йилларда адабиёт ва кинонинг ҳамкорлиги мустаҳкамланиб бормоқда. Фестивалда намойиш қиланаётган картиналар ҳам буни исботлаб турибди. Лекин бу масалада ҳамон кинода оқсаш ҳоллари сезилмоқда. Бунинг ўзига хос сабаблари бўлса керак!

— Бу анча мураккаб савол. Унга батафсил жавоб бериш керак. Лекин мен имкониятни ҳисобга олиб адабиёт ва кинонинг ҳамкорлиги хусусида қисқача тўхталмоқчиман. Адабиёт бирмунча илгарилаб кетди. Сабаби, унинг тараққиёт йўллари узоқ асрларга бориб тақалади. Кино нисбатан навқирон санъат ҳисобланади. Типик инсон образини яратиш адабиётда ҳам, кинода ҳам анча мураккаб иш. Ҳамма санъаткор ҳам бу мушкул вазифанинг уддасидан чиқавермайди.

Сўнгги йилларда кинонинг адабиёт билан ҳамкорлиги яхши самаралар бермоқда. Кино режиссёрлар таниқли адибларнинг асарларига мурожаат қилмоқдалар. Масалан, Юрий Бондарев, Василь Биков, Валентин Распутин, Расул Ҳамзатов, Комил Яшин сингари адибларнинг роман ва повестлари ўз умрини лентaларда ҳам давом эттирмоқда. Сўнгги йилларда «Қирғизфильм» ижодкорлари давримизнинг атоқли адиби Чингиз Айтматовнинг деярли барча асарларини кинолаштирди. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Назаримда, кинонинг оқсашига сабаб, ҳали ҳам яхши сценарийлар ёзилмаётганлигида. Кино ҳамиша миллий руҳ билан суғорилган сценарийларга муҳтож.

— Бўлотбек оға! VIII халқаро Тошкент кинофестивалида сизнинг «Бўри уяси» номли бадиий фильмингиз муваффақият билан намойиш этилмоқда. Бу фильмни яратишда туртки бўлган сабаблар нимада!

— Менингча, бугунги режиссёр замоннинг етук муаммоларини билиши керак. Лекин билишнинг ўзи камлик қилади. Ўша муаммо ва камчиликларнинг илдизи қаердалигини чуқур ўрганиш керак.

Фильмга асос қилиб олинган воқеа аслида Тошкентда бўлиб ўтган. Фильм қаҳрамонларининг прототиплари ҳам бор.

Фильмда инсон ва ҳаёт ўртасидаги занжирларнинг қайси ҳалқалари мустаҳкам ёки заифлигини кўрсатиш мақсад қилиб олинган. Бизнинг жамиятда инсоннинг ҳамма яхши хислатлари улуғланади. Бу яхши фазилатларни ҳар томонлама ўстиришга эса кенг йўл очилган. Лекин яхшилик номи билан алдаш, ёвузлик қилиш, одам ўлдириш йўқ дейисизми? Жиноятнинг катта кичиги бўлмайди.

Хулоса қилиб шуни айтмоқчиманки, менга келаётган мактублардан, учрашувлардан шу нарса маълум бўлдики, ҳар бир томошабин атрофда баъзан жамиятимизга мутлоқ ёт бўлган қаллоб Шарипов ларни кўраётганлигидан хурсандман.

— Сизнинг оилангизни, санъаткорлар оиласи, деб эшитганмиз.

— Тўғри. Рафиқам Ойтурғун Темирова актриса. У «Иссиққўлнинг алвон чечаклари», «Оқ кема», «Эл орасида» ва «Бўри уяси» сингари фильмларда бош ролларни ижро этган. Қизим Суйутой Шамшиева ўн ёшда. Ўғлим Чингиз Шамшиев беш ёшда. Улар ҳам «Оқ кема», «Эл орасида», «Эрта келган турналар» фильмлари орқали томошабинларга яхши таниш.

— Бўлотбек Шамшиевич! Қандай янги картина устида ишлаяпсиз!

— Ҳозир «Дахлдор» бадиий фильми устида иш давом этяпти. Фильм жасур қозоқ қизи, Совет Иттифоқи Қаҳрамони Оля Мўлдағулова ҳақида. У ўн саккиз ёшида Ленинград қамалида қаҳрамонларча ҳалок бўлган. Картина буюк ғалабанинг 40 йиллигига бағишланади.

Бир кичик суҳбатда ҳамма саволларингизга жавоб қайтаришнинг имконияти йўқ. Мен шу ўринда таниқли ўзбек кино режиссёрлари Малик Қаюмов, Шуҳрат Аббосов, Али Ҳамроев, Равиль Ботиров, Латиф Файзиев, Элёр Эшмуҳамедовнинг номини тилга олишни истардим. Улар яратган фильмлар кўпгина Тошкент кинофестивалларида намойиш этилган. Сўнгги йилларда «Қирғизфильм» ва «Ўзбекфильм» студияларида ижодий алоқалар мустаҳкамланмоқда.

Ҳар галгидек бу сафар ҳам Тошкент кинофестивали ижтимоий тараққиёт, тинчлик ва халқлар озодлиги курашининг жарчиси бўлиб қолаверади.

"Ўзбекистон адабияты жана маданиятынын окурмандарына кыргыз киночулары атынан ысык салам!!! Болот Шамшиев."

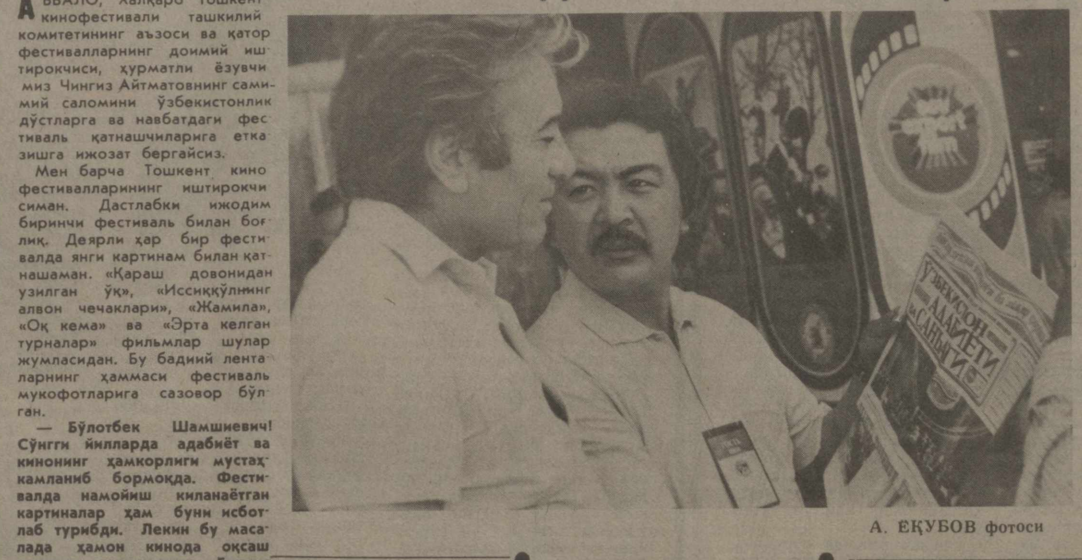

А. ЕҚУБОВ фотоси

Хўжақул НОРЛИЕВ,
Туркманистон ССР Кинематографчилар союзи правлениесининг биринчи секретари, СССР Давлат мукофотининг лауреати, кино режиссёр

ТУРКМАНИСТОНЛИК кино санъаткорлар Тошкент фестивалларида катта муваффақият билан иштирок этиб келмоқдалар. «Келин», «Жамолнинг қишлоғи», «Отни аёл эгарлаганда» сингари бадиий лентaларимиз қатор фестивалларда намойиш этилган. Шуни мамнуният билан айтмоқчиманки, менинг «Келин» картинам «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг дипломи билан тақдирланган.

— VIII Халқаро Тошкент фестивалида «Туркманфильм» студиясининг қандай маҳсулотлари намойиш этилмоқда.

— Режиссёр Муҳаммад Суюнхоновнинг «Муҳаббатнинг изтиробли қиссаси» бадиий фильмини фестивалга тақдим этганмиз. Шунингдек, фестивалда режиссёрлар Бобо Аннонов, Қурбон Ёзихонов суратга олган «Махтумқули» — ҳужжатли фильми ҳам катта қизиқиш билан намойиш этилмоқда.

— Мумкин бўлса, икки оғиз «Туркманфильм»нинг фаолияти ҳақида сўзлаб берсангиз.

— 1962 йили «Туркманфильм»га асос солинган. Ўша йили режиссёр Бўлат Мансуров биринчи бадиий фильмни яратди. Ўшанда мен оператор эдим.

Эндиликда «Туркманфильм» Совет Иттифоқидаги илғор ва таниқли киностудиялар қаторидан ўрин олди. Кейинги ўн йил ичида «Аёллар ролининг энг яхши ижрочиси» деган мукофотга икки марта Туркманистон ССР халқ артисти, СССР Давлат мукофотининг лауреати Майя Аймедова сазовор бўлган. «Туркманфильм»да Усмон Сафаров, Хошамет Кўкабоев, Хўжатурди Норлиев сингари талантли режиссёрлар ижод қилмоқдалар.

— Хўжақул Нораливич! Ўз тажрибаларингиз ва режаларингиз ҳақида сўзлаб берсангиз!

— Тажриба ҳақида гапиришга ҳали эрта. Бу учун кўп ишлаш ва кўп нарса яратиш керак. Фильм яратиш жараёни тўғрисида гапирадиган бўлсам, аввало, сценарий танлайман. Сўнг узоқ вақт актёр излайман. Бу мен учун энг муҳим. Қачонки, ўзингга яқин ҳамроҳ ва яхши дўст топсанг, узоққа борасан. Яхши сценарийни талантли актёрлар билан яхши фильм қила олмаган режиссёрни кечириб бўлмайди.

Режаларга келсак, у жуда кўп. Унинг амалга ошадигани бор, ошмайдигани бор. Яхшиси, шу кунларда қилаётган ишлар хусусида гапираман.

Ҳозир туркман адабиётининг классиги Махтумқули ҳақида тўрт сериядан иборат бадиий фильм устида иш қизғин давом этяпти. Фильм сценарийси туркман ёзувчиси Қилич Қулиевнинг «Махтумқули» романи асосида ёзилган. Махтумқули ролида актёр Аннасаид Аннамуродов чиқади. Шоирнинг болалигини олти ёшли Тоҳир Норлиев ўйнаяпти.

Энди фестивалга қайтсак. Менга VIII Халқаро Тошкент кинофестивалида намойиш қилинган бадиий фильмлар орасида «Ўзбекфильм» киностудиясида суратга олинган Элёр Эшмуҳамедовнинг «Даҳонинг ёшлиги» фильми ёқди. Фильм бир зум бўлса-да, бизни узоқ ўтмишга етаклайди. Улуғ табиб Абу Али ибн Сининг болаликдаги дарду ташвишларига шерик қилади. Фильмнинг режиссураси тиниқ. Картина — ҳақиқий кино тили билан ишланган.

Тошкент кинофестивалида намойиш қилинаётган қатор бадиий ва ҳужжатли лентaларда барча жабҳалардаги курашнинг нурли тўлқинлари мавжланиб турибди.

„Адабиёт ва Санъати" газетинин окыжыларына җан саглык, бахт, ишлериңде успехлик арзув эдйэн. Хожагулы Нарлыев.

ҲАМКОРЛИК САМАРАСИ

Туркия кинематографиясининг ривожланишида турк санъаткорлари билан Совет Иттифоқи экран усталари ўртасида ижодий ҳамкорлик муносабатлари алоҳида ўрин тутади. 20-йиллардаёқ биринчи турк режиссёрларидан Муҳсин Эртўғрул Совет Иттифоқида ўқиб, Майерхольд билан ишлаган эди. С. Юткевич билан яқин дўст бўлган бу режиссёр «Спартак», «Тамилла» каби дастлабки фильмларини мамлакатимизда яратганди.

30-йилларда эса совет кино режиссёрлари С. Юткевич ва Л. Арнштам турк ҳамкасблари билан биргаликда «Анқара — Туркиянинг юраги» ҳужжатли фильмини суратга олдилар. Бу фильм икки мамлакат ўртасидаги ўзаро дўстлик муносабатларини ёрқин акс эттирган картиналардан бири сифатида қадрлидир.

Совет кино санъати билан яқиндан ҳамкорлик турк синематикасида реалистик, миллий маданиятни юксалтириш учун кураш йўлини олиб кирди.

Бугунги кунда турк киносида ижтимоий мавзу Али Ўзгантурк ва Эрден Қирол асарларида кўпроқ намоён бўлмоқда. Э. Қиролнинг «Ҳаккаридаги мавсум» картинасида шаҳардан энг чекка қишлоқлардан бирига бориб қолган зиёли тақдири, унинг халқ ҳаётини чуқурроқ ўрганиши ва бу ҳаётни ўзгартириш учун уринишлари аксини топган. Фильм ишлаб бўлингач, дастлаб уни экранга чиқаришга рухсат берилмади. Қашшоқлик, халқ ҳаёти ниҳоятда ҳаққоний акс эттирилгани сабабли таъқиқланди. Кейинчалик Олий суд қароридан сўнггина, у мамлакат экранларига чиқарилди ҳамда Европада бўлиб ўтган бир қанча фестивалларда бош совринлар билан тақдирланди.

«Фарҳод», «Таъқиқланади», «Ишчининг ўлдирилиши», «Чиннигул» деб номланган турк зиёлилари ҳаётидан ҳикоя қилувчи лентaлар муаллифи Али Ўзгантурк «От» картинасида ўғлини ўқитиш учун қишлоқдан шаҳарга иш излаб борган деҳқоннинг фожеали тақдирини акс эттиради.

— Энг муҳими, — дейди режиссёр А. Ўзгантурк, — биз халқимизнинг қалбини, унинг анъаналарини, ўзига хосликларини чуқурроқ англаб олсак, кинолентaларимиз ҳам шунча яхши бўлиб бораверади.

Кейинги йилларда турк кинематографчилари билан совет кино усталари ўртасидаги ҳамкорликлар турли шаклларда давом этмоқда. Нозим Ҳикмат достони асосидаги А. Иброҳимов режиссёрлик қилган «Фарҳод ва Ширин» совет-турк фильми ана шундай ҳамкорликнинг яхши картиналаридан биридир. Унда Тошкент Халқаро фестивалида Совет хотин-қизлари комитетининг мукофотига сазовор бўлган таниқли турк актрисаси Фотма Гирик асосий ролардан бирини ижро этган.

Туркияда совет ёзувчиларининг асарлари кўплаб таржима қилинаётгани ва улар асосида фильмлар яратилаётгани қувончли воқеадир. Жумладан, Чингиз Айтматов асарлари турк китобхонлари ва томошабинларига яқиндан таниш. Унинг «Биринчи ўқитувчи», «Жамила», «Сарвқомат дилбарим» асарлари экранлаштирилган. 1978 йили Тошкентда бўлиб ўтган V кинофестивалда адибнинг «Сарвқомат дилбарим» қиссаси асосида режиссёр Атиф Йилмаз ишлаган «Қизил дуррача» картинаси намойиш қилинган ва яхши баҳо олган эди.

Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари кинематографчиларининг VIII Халқаро фестивалида ҳам турк экран санъати усталари ўз асарлари билан иштирок этмоқдалар. Гарчи, улар олиб келган «Мина» ва «Сўнган муҳаббат тарихи» фильмлари мелодраматик характерда бўлсада, мазкур картиналарда бир қатор ижтимоий муаммолар ҳам кўтарилган.

Режиссёр Ёмер Кавурнинг Селим Илери билан ҳамкорликда ёзган сценарийси асосидаги «Сўнган муҳаббат тарихи» фильмида ўқитувчи Айсель билан ёш йигит Фуатнинг бир-бирига бўлган муҳаббати тўғрисида ҳикоя қилинади. Картинада воқеалар севги мавзуидаги анъанавий учбурчак — йигит, қиз ва йигит ўртасида кечади. Лекин ўқитувчи Айселга нисбатан Фуатнинг муҳаббати устунроқ чиқади. Фуат образини «Қизил дуррача» фильмида Илёс образини яратган таниқли турк актёри Қодир Инонар ижро этган. Ёш актёр Юмейра Камуран Услуернинг Айсел образида ўз бахти, жамиятда ўз ўрни, келажаги учун курашаётган турк аёлини кўрамиз.

Худди шундай ҳолатни «Мина»даги Туркан Шарой ижро этган Мина образида ҳам кўрамиз. Бу фильмда Мина Айселдан фарқли ўлароқ фақат ўз бахти учунгина эмас, жамиятда тенг ҳуқуқлилик учун ҳам курашади.

Хуллас, бу фильмлар кейинги йиллар турк киносида курашчан аёллар образлари кенгроқ яратилаётгани билан ҳам диққатни жалб қилади. Фестивалнинг дастлабки кунларида Санъат саройида бўлиб ўтган турк киноси ҳисоботида ўзаро ҳамкорликлар самарали бўлаётганлиги яна бир бор тасдиқланди.

К. МАТЕҚУБОВ

Туркиялик кино санъаткорлар — актриса Сабоҳат ва делегация бошлиғи Нажот Кўкчи озарбойжонлик К. Мамедов билан.

Э. ЗОҲИДОВ фотоси

МАНГУ ШИОР

Хуан ЭЛИСОНДА,
Коста-Рика республикаси, кино режиссёр

— Бизнинг мамлакатимиз Халқаро Тошкент кинофестивалида биринчи марта иштирок этмоқда. Фестиваль кунлари пойтахтингиз киноэкранларида костарикалик киноҳужжатчилар суратга олган «Чегарасиз» фильми намойиш этилди. Тўғрисини айтиш керакки, фильм кўплаб томошабин ва киношуносларнинг ижобий баҳосига сазовор бўлди.

Фильм мардона туриб курашаётган Никарагуа революционерлари ҳақида ҳикоя қилади. Биз бу мамлакат билан қўшнимиз. Қўшнингнинг ҳовлисида нималар бўлаётганлигини бошқалардан кўра сен яхши биласан. Ҳамон Никарагуада беҳудага қон тўкилмоқда, шаҳарлар вайрон бўлмоқда. Самосачи каллакесарлар озодлик йўлида курашаётган Никарагуа халқининг йўлига ғов бўлмоқдалар. Бу ишда Америка Қўшма Штатларининг бош-қош бўлиб турганлиги, қурол-яроғ етказиб бераётганлиги ҳаммага аён.

Қўшнингни азоби — сенинг ҳам азобингдир. Буни чуқур ҳис этган драматурглар ва кино санъаткорлар озодлик ва мустақиллик йўлида курашни бир дақиқа ҳам бўшаштирмаётган никарагуалик ватанпарварларни қўллаб-қувватламоқдалар. Уларнинг жасорати китобларда битилмоқда ва лентaларда акс этмоқда.

Фестиваль кунларида бўлган учрашувларда ҳам Никарагуа халқининг курашига юксак баҳо берилди. Айниқса, бу курашга Совет халқининг хайрихоҳлигини кўриб жуда севиндим. Менга фестиваль шиори жуда маъқул бўлди. Бу шиор эртага ўз ишини якунлаётган Тошкент кино анжуманининг иштирокчилари ижодида асосий ва бош мавзу бўлиб қолишига асло шубҳа йўқ.

Совет кино актрисаси Ирина Алферова дўстона учрашувлардан мамнун.

Р. ШАГАЕВ ва А. КОШКИН фотоси (ЎзТАГ)

ИЖОДИЙ АЛОҚАЛАР

Латиф ФАЙЗИЕВ,
Ўзбекистон ССР халқ артисти, кино режиссёр

1968 йили бўлиб ўтган Осиё ва Африка мамлакатлари биринчи Халқаро Тошкент кинофестивалига ташриф буюрган машҳур экран устаси Раж Капур бундай ажойиб дўстликка йўл очган эди.

Ҳинд кино санъаткорлари билан иккинчи учрашувимиз 1973 йили Ҳиндистонда совет фильмлари фестивали ўтган кунларда юз берди. Ўшанда мен делегация раҳбари сифатида ҳиндистонлик кинематографчилар билан ижодий мулоқотлар олиб боришга, мамлакат кино санъатида муҳим роль ўйнаётган киностудияларда бўлишга муваффақ бўлдим.

Биринчи фильмимиз «Ганг узра тонг» деб номланиб, унда биз ҳинд ва совет халқлари дўстлигининг тарихий асосларини кўрсатишга ҳаракат қилдик. Оғир шароитларга қарамай доҳиймиз ҳузурида бўлган Раж Моҳендра Протан ҳаёти билан боғлиқ кўпгина воқеалар тарихий ҳақиқатни ёрқин гавдалантириш имконини берди. Бу киши Тошкентда ҳам бўлган, совет революционерлари билан суҳбатлашган.

«Али бобо ва қирқ қароқчи» саргузаштлари деб номланган иккинчи фильмимизни суратга олиш режаси ҳам Ҳиндистонда «Руслан ва Людмила», «Семурғ» ва бошқа эртаклар асосида яратилган совет фильмлари қўйилаётган пайтда туғилган эди.

Бу картина Ҳиндистонда 40 ҳафта мобайнида қўйилди.

Ана шу икки картинада бўлгани каби «Севги афсонаси» деб номланган учинчи фильмимиз ҳам актёрлар галереяси жиҳатидан ҳам интернационал характерга эга бўлди. Унда кўпгина халқларнинг вакиллари бўлган ажойиб актёрлар ранг-баранг образлар яратишди.

Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари кинофестивали. Тошкент-84

АРАБ МАМЛАКАТЛАРИ КИНОСИ

КЕЙИНГИ йилларда умумжаҳон кинематографик жараёнида араб мамлакатлари киносининг ўзига хослик касб этиб бораётгани сир эмас. Агар яқин-яқинларгача араб киноси деганда Миср кинематографияси кўзда тутилган бўлса, бугунги кунда кескин ўзгариш юз берди. Буни Москва ва Тошкент кинофестивалларида иштирок этаётган араб мамлакатлари мисолида ҳам кўриш мумкин. Бу мамлакатлар фильмлари йўналишининг, картина қаҳрамонлари характерининг, улар дунёқараши ва руҳий дунёсининг ўзгараётганлиги кузатилади. Бу жараённинг ўзига хос хусусиятларидан бири шундаки, араб мамлакатларининг кўпгина кинематографчилари долзарб мавзуда ҳаққоний картиналар яратишга интилмоқдалар. Жазоир, Сурия, Ироқ, Тунис каби мамлакатлар араб киносидаги илғор оқимнинг олдинги сафларида бормоқдалар. Бошқа Араб мамлакатлари кинематографияси эришаётган ютуқларни эътироф қилган ҳолда шуни айтиш керакки, илғор йўналишнинг илдизи Миср киносига бориб тақалади.

1939 йилдаёқ режиссёр Камол Салим Олий савдо-сотиқ мактаби студентларининг оммавий чиқишлари акс эттирилган «Ирода» номли биринчи ижтимоий Миср фильмини суратга олганди. Бу фильм араб кинематографиясида илғор реалистик йўналишнинг ривожланишида катта аҳамиятга эга бўлди. Миср режиссёрлари Салоҳ Абу Сейф ва Юсуф Шоҳин Камол Салим ижодининг дастлабки давомчиларидир. Улар ўзларининг ўткир ижтимоий ва ҳаётий фильмлари билан фақат даромадга асосланган Миср киносининг чекланган доирасини ёриб чиқишга муваффақ бўлдилар.

1952 йил июлдаги антиимпериалистик революция Миср маданий ҳаётининг барча жабҳаларида илғор йўналишнинг ривожланишига катта туртки берди. 50—60 йилларда «Уста Ҳасан», «Рая ва Сокина», «Ажина», «Кучлилар», «Бошланиши ва охири», «30-йиллардаги Қоҳира» (режиссёр Салоҳ Абу Сейф), «Нил ўғли», «Водийдаги олишув», «Ер» (режиссёр Юсуф Шоҳин), «Аҳмоқлар кўчаси», «Алданганлар» (режиссёр Товфиқ Солиҳ) каби реалистик лентала дунёга келди. Бу асарларнинг энг муҳим хусусияти шундаки, авторлар воқеликни ҳаққоний акс эттиришга, синфий қарама-қаршиликни жиддий таҳлил қилишга, кўтарилган муаммоларнинг муҳим ва долзарб бўлишига интилганлар. Бироқ 70-йилларга келиб мамлакат маданий ҳаётининг барча соҳаларида бўлгани каби, Миср кинематографиясида ҳам илғор йўналишни давом эттиришнинг имкони бўлмай қолди. Бу, биринчи навбатда, Миср раҳбарларининг умумсиёсий йўли ўзгарганлиги билан изоҳланади. Давлат кино сектори деярли тугатилди ва яна даромад учун фильмлар ишлашга кенг йўл очилди.

Ҳозирги кунда Миср киноси бундан буён қандай ривожланиши ҳақида бирор нарса дейиш мушкул, бироқ кейинги йилларда миллий кинематографияда илғор тенденцияларни ривожлантиришга ҳаракат қилаётган бир қатор ёш режиссёрлар етишиб чиқдики, бу миср киносининг катта имкониятларидан далолат беради. Шоди Абдул Салом, Саид Марзук, Али Бадрахон ва Самир Сейфа каби режиссёрлар шулар жумласидандир.

Миср киноси маълум маънода инқирозга юз тутган даврда бошқа араб мамлакатлари киносининг эътибори орта бошлади, фильмларнинг ғоявий-бадиий савияси юксала борди. Айниқса, бу жараён Жазоир, Сурия, Ироқ, Тунисда яхши суръатларда кечди.

1962 йил Жазоир мустақил деб эълон қилингандан сўнг давлат том маънодаги миллий кинематогрфияни ривожлантиришга катта эътибор берди. 1969 йили Кино савдоси миллий бошқармаси ва кино саноати ташкил этилди. 350 кинотеатр миллийлаштирилди. Шундан кейин ўтган давр ичида Жазоирда 60 дан ортиқ тўла метражли ва 250 га яқин қисқа метражли фильм халқаро эътирофга сазовор бўлди. Жумладан, Муҳаммад Лаҳдар Хамининнинг «Ореслик Вете»» фильми 1965 йилги Канн фестивалида «Дебют учун» мукофоти билан тақдирланди, шунингдек, «Алангали йиллар хроникаси» картинаси 1975 йилги Канн фестивалининг Бош совринига сазовор бўлди. Шуниси муҳимки, халқаро кинофестивалда Жазоир халқининг миллий-озодлик курашини акс эттирувчи фильмлар мукофотланди. «Алангали йиллар хроникаси» фильми IV Тошкент кино фестивалида ҳам намойиш этилган.

Ўз мустақиллиги учун курашган Жазоир халқининг миллий озодлик ҳаракатига бағишлаб яна бир неча режиссёр картина яратдилар. Улар орасида «Эзувчиларнинг сўниши», «Заҳар ва таёқ», «Яшасин, Жазоир» фильмларининг автори Аҳмад Рашидий, «Биз қайтамиз», «Йўл», «Жанубдан эсган шамол» картиналарини суратга олган Муҳаммад Слим Риад бор. Кейинги йилларда фильмларнинг мавзу доираси кенгайди. Илгари жазоирлик режиссёрлар кўпроқ тарихга мурожаат қилган бўлсалар ҳозир замонавий мавзуда ижод қилмоқдалар. Айниқса, бу йўналишда Мерзак Алуаш самарали фаолият кўрсатяпти. Унинг «Умар ва қаҳрамоннинг саргузаштлари» фильмлари бугунги жазоир ёшларининг қизиқишлари, маънавий дунёси, ҳаётда ўз ўрнини топишга интилишлари ҳақида ҳикоя қилади.

Аёлларнинг ҳаётдаги ўрни масаласи фақат Жазоирда эмас, балки бутун Араб шарқида энг оммавий мавзулардан биридир. Бу мавзуда жазоирлик Муҳаммад Буомари ва Сид Али Мазиф баракали ишламоқдалар. Сид Али Мазифнинг «Лайли ва бошқалар» фильми билан тошкентликлар VII кинофестивалда танишганлар. Аҳмад Рашидийнинг «Али ажойиботлар мамлакатида» картинаси XII Москва кинофестивалида жюрининг махсус «Ирқчиликка қарши курашга қўшган ҳиссаси учун» мукофоти билан тақдирланган. Унда араб эмигрантларининг Ўрта ер денгизининг нариги томонидаги драматик тақдирлари ҳақида ҳикоя қилинади.

ИРОҚ КИНОСИ илк бор 1968 йили муваффақиятга эришди: Халил Шавқийнинг «Қоровул» фильми Карфаген фестивалининг иккинчи соврини билан тақдирланди. 1969 йили Дия ал-Баётий «Озод одамлар кўприги» номли сиёсий фильмни суратга олди. Режиссёр Муҳаммад Шукрий эса 1973 йили Ироқнинг шимолий районларидаги қурғоқчилик муаммосига бағишланган «Чанқоқлар» картинасини яратди. Сўнгги йилларда Ироқ кинематографиясида муҳим ўзгаришлар юз берди ва бу аввало, Театр ва кинонинг бош ташкилоти тузилганлиги билан изоҳланади. Ҳозир кино ишлаб чиқариш давлат сектори қўлида. Бу эса юксак ғоявий, ҳаққоний картиналар учун йўл очди. 1977 йили «Тор кўчадаги уй» (Қосим Ховал), «Эксперимент» (Фуад ат-Тухомий), «Дарё» ва «Қайиқ» (Фойсл ал-Ясирий) каби ғоявий-бадиий юксак фильмлар юзага келди. Ироқ киносининг шаклланишига етакчи араб кинематографчилари ҳам ҳисса қўшмоқдалар. Масалан, 1980 йили мисрлик режиссёр Салоҳ Абу Сейф Ироқ Театр ва киносининг бош ташкилоти маблағи ҳисобига «Ал-Кадиссия» номли тарихий фильм яратди.

Тунис кинематографияси ҳам ривожланиш йўлидан бормоқда. 1974 йили режиссёр Абдул Латиф Бен Аммар тунислик ишчиларнинг мустамлакачилик даврида ўз ҳуқуқлари учун олиб борган курашлари ҳақидаги «Санагандан хат» фильмини суратга олди. Тунислик кино усталари миллий кинонинг бундан буёнги тараққиёти учун фаол курашиб, мамлакат экранларида ғарб картиналарининг ҳукмронлик қилишига кескин қаршилик кўрсатмоқдалар. Ўткир ижтимоий ва сиёсий фильмлар кўпайиб бормоқда.

Араб кинематографчилари Москва ва Тошкент фестивалларининг доимий қатнашчиларидир ва ҳар бир янги учрашув ҳам фойдали, ҳам қизиқарли бўлиб бораяпти.

Музаффар ЗОҲИДОВ

«Ўзбекфильм» киностудияси рассоми Б. Назаров вьетнамлик меҳмонлар Итуе Цганг Вин, Хонг Тхань, Игуен Банг Фанг билан суҳбатлашмоқда.

Э. ЗОҲИДОВ фотоси

МУХБИРИМИЗ БИЛАН СУҲБАТДА

ҚУВОНЧИМ ЧЕКСИЗ

Юнус ЮСУПОВ,

Тожикистон ССР, кино режиссёр

— Халқаро Тошкент кинофестивалида барча қардош республикалар қатори тожикистонлик кинематографчилар ҳам актив қатнашиб келади. Навбатдаги анжуманга биз учта фильм билан иштирок этяпмиз. Шу фильмлар орасида менинг «Гаровдаги одам» бадиий фильмим ҳам борлигидан қувончим чексиз. Куни кеча бу фильм ўзбекистонлик дўстларимизнинг «Даҳонинг ёшлиги» картинаси билан биргаликда «Совэкспортфильм» бирлашмаси томонидан республика Кино уйида ташкил этилган кино бозорида намойиш этилда.

Фильмга йигирманчи йилларнинг охиридаги воқеалар асос қилиб олинган. Босмачиларнинг сўнгги тўдалари тарих ғилдирагини тўхтатиб бўлмаслигини англаб, қишлоқ фаолларини, ўқитувчиларни шафқатсизларча ўлдирадилар. Уларга қарши курашда совет чекистлари зўр қаҳрамонлик кўрсатадилар. Мазкур картина сценарийсини Валентин Максименко билан Леонид Маҳкамов ёзган. Оператор Рустам Муҳаммаджонов суратга олган. Фильмдаги ролларни Б. Акромов, И. Эргашев, З. Заробекова, К. Бутаев, Р. Саъдуллаева каби актёрлар ижро этишган.

Фестивалда бундан ташқари Е. Кимёгарованинг «Бизнинг Малика» ҳужжатли фильми ҳам намойиш этилмоқда. Кинолентада СССР халқ артисти Малика Собирова ҳақида, унинг ҳаёт йўли ва совет маданиятига қўшган улкан ҳиссаси тўғрисида ҳикоя қилинади.

Биз олиб келган учинчи фильм — режиссёр М. Юсуповнинг «Ғалла» ҳужжатли лентаси ҳам кино мухлисларига манзур бўлса керак, деб ўйлайман.

Афғонистонлик режиссёр Абдул Латиф ва актёр Анвар Ризододий учун фестиваль ижодий мактаб бўлди.

А. ЁҚУБОВ фотоси

ЭКРАН УСТАЛАРИНИНГ ЖАНГОВАР БУРЧИ

МАНА, бир неча кундирки, серқуёш республикамиз пойтахти Тошкент байрам кўринишида. Шаҳар кўчаларида, жамоат жойларида, олий ўқув юртларида ва корхоналарда байрам руҳи ҳукмрон. Бу ерда анъанавий Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари VIII Халқаро Тошкент кинофестивали ўз ишини қизғин давом эттирмоқда.

Фестиваль қатнашчилари дастлаб Тошкентнинг диққатга сазовор жойлари билан танишдилар. Айниқса, В. И. Ленин музейи филиали, республика Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаси меҳмонларда катта таассурот қолдирди.

Фестивалнинг кун тартибида белгиланган барча тадбирлар муваффақият билан амалга оширилмоқда. Бу ҳақда Вьетнам Социалистик Республикаси Маданият ва ахборот министри Нгуен Ван Хмеу шундай дейди:

—Халқаро аҳамиятга эга бўлган Тошкент фестивали ҳар қачонгидан ҳам баланд руҳда ўтмоқда. Бу ҳолни фильмлар намойишида, баҳс-мунозараларда, учрашув ва конференцияларда яққол сезиш мумкин. Фестивалда вьетнамлик кино санъаткорлар «Ер» бадиий фильми билан иштирок этмоқдалар. Фильм социалистик Вьетнамнинг бугунги тараққиёт муаммоларига бағишланган. Шунингдек, вьетнамликларнинг «Пиониначи» ҳужжатли лентаси ҳам томошабинлар томонидан яхши баҳоланди. Муваффақиятлар ишимизни ҳар жиҳатдан яхшилаш ва такомиллаштиришга ёрдам беради.

Суҳбатни Гана Ахборот министри Ари Жойс давом эттирди. —Фестиваль уч қитъа кинематографчиларининг ўзаро фикр алмашувида бир-бирларининг бой тажрибаларини ўрганишга ва баъзи муаммоларни ҳал этишда катта аҳамиятга эга. Тошкент шаҳар жамоатчилигининг Африка озодлиги кунига бағишлаб ўтказган йиғилишида қитъа халқларининг олиб бораётган озодлик курашига юксак баҳо берилди. Бу кураш асло сўнмайди!

— Биз VII Халқаро Тошкент кинофестивалида «Ҳаёлдаги Фаластин» ҳужжатли фильми билан қатнашган эдик, —дейди фаластинлик режиссёр Моника Мсурер.— Навбатдаги фестивалда эса «Бомбалар барча учун», «Ҳаёт илдизлари», «Байрут осмонида қора булутлар», «Ғалаба қиламиз!» сингари қатор ҳужжатли фильмларимиз намойиш этилмоқда. Бизнинг курашимизга хайрихоҳлик қилаётган совет халқидан ҳамиша миннатдормиз.

Чилилик кино ҳужжатчилар суратга олган «Кураш давом этади» фильми фестивалнинг яхши фильмлари қаторидан ўрин олди. Кўплаб томошабинларнинг баҳс-мунозараларига сабаб бўлди. Фильм фашист хунтасига қарши мардонавор курашаётган Чили халқининг ҳаёти ҳақида ҳикоя қилади.

Озодлик ва мустақиллик учун кураш темаси шу йўлда курашаётган ҳар бир мамлакат кинематографчилари учун жуда муҳимдир.

29—30 май кунлари Киночилар уйида «Тинчлик, ижтимоий-тараққиёт ва халқлар озодлиги учун курашда кинонинг роли» деган темада ижодий мунозара бўлиб ўтди.

—Ниҳоятда қизиқарли ўтган ушбу мунозара VIII Халқаро Тошкент кинофестивалининг фаолиятини ва аҳамиятини белгилаб берди, —дейди СССР халқ артисти, таниқли кино режиссёр Сергей Герасимов. —Фестивалда намойиш этилган фильмларнинг, мунозарада сўзлаган ўртоқларнинг хулосаларидан шу нарса маълум бўлдики, бугунги кинематографчи ҳақиқий курашчига, озодликнинг йўлбошчисига айланган. Унинг ўрни заминнинг долзарб муаммолари қайнаб турган жойида. Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари халқларининг ҳамфикрлиги, ҳамжиҳатлиги фестивалда яна бир бор исботланди. Уч қитъанинг жанговар овози яна ҳам баландроқ пардаларда жаранглайверсин!

Мунозарада СССР халқ артисти Малик Қаюмов, Афғонистон Демократик Республикаси Кинематографчилар союзининг биринчи секретари Абдул Холиқ, Корея Халқ Демократик Республикаси делегацияси раҳбари Чхон Ду Хен, Фаластин Озодлик Ташкилотидан Жамол Али, чилилик режиссёр Себастьян Аларкон ва бошқа ўртоқлар сўзга чиқдилар.

Фестиваль кунлари унинг қатнашчилари ва меҳмонлари билан Чет эл мамлакатлари билан дўстлик ва маданий алоқалар Ўзбекистон жамиятидан Тинчликни ҳимоя қилиш комитети, Осиё, Африка мамлакатлари бирдамлиги комитети, Осиё, Африка мамлакатлари ёзувчилари билан алоқалар бўйича комитет активлари билан қизиқарли учрашув бўлиб ўтди. Учрашувда Ўзбекистон дўстлик жамияти раиси И. Тўхтахўжаева, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари С. Азимов бу ташкилотларнинг фаолияти билан меҳмонларни таништирдилар.

Кеча кинофестиваль қатнашчилари ва меҳмонлари билан «Ўзбекфильм» киностудиясида совет кинематографчиларининг учрашуви ўтказилди.

Фестиваль ўз ишини давом эттирмоқда.

МАХСУС МУХБИРИМИЗ

ШАХС КАМОЛОТИ —БОШ МАСАЛА

Тошкентдаги Киночилар уйида СССР Педагогика фанлари академияси илмий кенгашининг Ўзбекистон ССР Маориф министрлиги, Ўзбекистон ССР Кинематографчилар союзи билан ҳамкорликдаги «Эстетик тарбия ва ахлоқ» мавзуидаги IX кўчма сессияси бўлиб ўтди.

— Ҳозирги ёш авлодни тарбиялашда санъаткорларимиз олдида улкан вазифалар турибди, — деди сессияни очар экан СССР халқ артисти, Ўзбекистон Кинематографчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Малик Қаюмов.

Сессияда СССР Педагогика фанлари академияси эстетик тарбия масалалари бўйича илмий кенгаш раиси, Ленин ва СССР Давлат мукофотларининг лауреати, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, академик Сергей Герасимов «Ёш авлод ва маданият» мавзуида доклад қилди.

Докладчи ўз нутқида тобора бойиб бораётган маданий меросимиздан ёш авлодни кенгроқ баҳраманд қилиш ва мактабнинг роли тўғрисида гапирди.

— Бу кўчма сессиямиз, — деди у, — бир қатор муҳим воқеалар билан боғлиқ ҳолда ўтказилмоқда. Яқиндагина мактаб ислоҳоти ҳақидаги КПСС Марказий Комитетининг бир қатор қарорлари қабул қилинди. Мазкур қарорларда ёшларни эстетик жиҳатдан тарбиялаш масалалари ғоят тўғри кўрсатиб берилган. Айни пайтда, Тошкентда бўлиб ўтаётган уч қитъа кинематографчиларининг анжуманидаги халқларнинг озодлик, тенг ҳуқуқлилик, эрк учун курашлар акс эттирилган лентала ҳам ёш авлодни эстетик руҳда тарбиялашга катта ҳисса бўлиб қўшилмоқда. Ижодий меҳнатга қобилиятли шахсни камол топтириш давримизнинг энг муҳим масалаларидан биридир.

Шундан сўнг Ўзбекистон ССР маориф министри С. Шермуҳамедов ва Ўзбекистон ССР маданият министрининг биринчи ўринбосари Ў. Умарбеков республикамизда мактабгача ва мактаб ёшидаги болаларни, санъат ўқув юртларида ёшларни эстетик руҳда тарбиялаш борасида қилинаётган ишлар, тажрибалар хусусида гапирдилар.

Доклад юзасидан бўлган музокаларда СССР Педагогика фанлари академиясининг мухбир аъзоси Б. Неминский, СССР Кино санъати институтининг директори В. Баскаков, педагогика фанлари доктори Т. Курдюмова, санъатшунослик доктори Л. Ваксберг сўзга чиқиб, мамлакатимиз, жумладан республикамизда эстетик тарбияни ривожлантириш, ижодкор ёшлар билан ишлаш борасида тўпланган тажрибалар хусусида ўз фикрларини ўртоқлашдилар.

Сессия ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Маданият бўлимининг сектор мудири Б. Бойқобилов иштирок этди.

ИЛҒОР АНЪАНАЛАР

Кейинги йилларда Африка ва Осиё кино санъатини чуқур илмий таҳлил қилишда санъатшунослик кандидати Саодат Хўжаеванинг «Фан» нашриётида чоп этилган «Осиё ва Африка мамлакатлари 60 — 70 йиллар кино санъатида илғор ғоялар» деб номланган китоби диққатга сазовордир.

Китоб қатор Тошкент кино фестиваллари материаллари асосида ёзилган. Муаллифнинг фикрига кўра, Лотин Америкаси кино санъатида ўзига хослик хусусиятлари бирмунча кучли, шунинг учун ҳам у алоҳида тадқиқ этишни талаб қилади. Китоб тўрт бобдан иборат. Муаллиф унинг кириш қисмида ривожланаётган Осиё ва Африка мамлакатлари ҳозирги замон киносини ўрганишнинг муҳимлиги ва идеологик моҳиятини давр талаблари асосида тушунтиришга ҳаракат қилади. Тараққиёт кучлари ва реакция, социализм ва империализм ўртасидаги ғоявий кураш кучайган бир пайтда санъат реалистик позицияда туриб, инсонпарварлик учун бўлаётган курашдан четда қолмаслиги алоҳида таъкидланади.

Муаллиф ўтган фестивалларда намойиш этилган фильмларни бирма-бир таҳлил қилишни эмас, балки шу регион кино санъати жараёнига хос бўлган характерли қонуниятларни кўрсатиб беришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Китобнинг «Миллий- озодлик ҳаракати кинода илғор йўналишлар, ривожланиши манбаидир» боби яқин вақтларгача мустамлака ёки ярим мустамлака бўлиб ривожланаётган мамлакатларда кинонинг вужудга келиши ҳақида ҳикоя қилади. Унда, аввало, Вьетнам, Иордания, Бангладеш, Сурия, Жазоир, Ироқ ва бошқа мамлакатларнинг миллий мустақиллик учун кураш ишига салмоқли ҳисса қўшаётган ҳужжатли киноси таҳлил этилади. Шу бобда реалистик услубдаги ҳақиқий кино публицистика намуналари билан ҳаёт ҳақиқати бузиб талқин этилган ҳужжатли фильмлар таққосланади. Масалан, Вьетнамдаги уруш пайтида буржуа кинематографчилари Пентагон буюртмаси билан суратга олган «Нега Вьетнам?» фильмида ўз юртида миллий озодлик учун кураш олиб бораётган халқ тўғрисидаги ҳақиқат бузиб кўрсатилади. Шунингдек, бу бобда демократик йўналишдаги, халқ оммасини ижтимоий ва маънавий жиҳатдан озод қилиш учун курашга чинакам ҳисса қўшаётган сиёсий мавзудаги фильмлар таҳлил этилади. Китобда фильмлар билан бир қаторда уларнинг яратувчилари, режиссёрларининг ижодий портретларига ҳам кенг ўрин берилган. Биринчи навбатда, миллий озодлик учун кураш акс эттирилган фильмлар тилга олиб ўтилади. Кхак Лойнинг «Икки она» (Вьетнам), Жафар Алининг «Бурилиш» (Ироқ), Башир Сафие, Билол Саабуни ва Вади Юсуф ишлаган «Иснод» (Сурия), Сембен Усмоннинг «Почтадан келган пул» (Сенегал) ва бошқа фильмлар шулар жумласидандир. Муаллиф таҳлил жараёнида прогрессив режиссёрларнинг фильмларида фақатгина халқларнинг мустақиллик учун кураши эмас, балки уларда ҳар бир мамлакатнинг, қолаверса, бутун Африка-Осиё қитъаларининг кўплаб муҳим муаммолари ўз аксини топаётганлигини эслатади.

Иккинчи бобда япон ва ҳинд киноси тўғрисида материаллар берилади. Муаллиф ҳинд кинематографиясига мурожаат қилар экан, кинони кўнгил очувчи эрмак сифатида қабул қилувчи бир қисм томошабин аудиторияси тўғрисидаги муаммони ўртага ташлайди.

«Бадиий ҳақиқат учун изланишда» ва «Революцион кино анъаналарини эгаллаш —бадиий ўзига хослик ва муваффақиятларнинг гаровидир» деб номланган бобларда ривожланаётган мамлакатлар прогрессив кино усталарининг ижодий камолотида социалистик реализм тажрибаси муҳим роль ўйнаётганлиги таъкидланади.

Китобнинг хотима қисмида муаллиф Осиё ва Африка мамлакатлари миллий кино санъатининг ривожланиш йўли — муҳим идеологик аҳамиятга эга бўлган масала эканлигини уқтиради. Ривожланаётган мамлакатларнинг кино ва умуман, маданият соҳасида тўғри йўл топишлари учун ўз ёрдамини аямаслик кўпмиллатли Совет кинематографиясининг интернационал бурчидир.

С. ҲАЙИТМАТОВА

ЮКСАК МУКОФОТ

КИЕВ. (Телефон орқали олинди). Бу ерда «Киев баҳори» деб аталган ХП Бутуниттифоқ санъат фестивали ниҳоясига етди. Навбатдаги фестиваль Украина ССР фашист босқинчиларидан озод қилинганлигининг 40 йиллигига бағишланди. Фестивалда барча қардош республикалардан келган таниқли санъат коллективлари иштирок этди. Улар орасида Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган «Баҳор» рақс ансамбли ҳам бор. Ансамбль ижросидаги жозибали кўй ва рақсларни фестиваль иштирокчилари ва Украина меҳнаткашлари қизғин кутиб олдилар.

Фестиваль якунида бу ижодий коллектив Украина ССР Олий Совети Президиумининг Фахрий ёрлиғи билан тақдирланди.

Ансамблни бу юксак мукофот билан табриклаймиз.

БАХТЛИ БОЛАЛИК КУЙЛАРИ

Болаларни эстетик тарбиялашда, улар қалбида санъатга, адабиётга ҳавас уйғотишда турли конкурс, кўрик, байрам ва концертларнинг аҳамияти жуда катта. Мактабга тарбия ёшидаги болалар, мактаб ва педагогика ўқув юртларининг ўқувчилари, педагогика институтлари студентларининг ашула байрамини ўтказиш республикамизда анъана тусини олди. Яқинда ана шу анъанавий республика ашула байрамининг олтинчиси бўлиб ўтди. Бу йилги байрам Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига ҳамда совет халқининг Улуғ Ватан урушида қозонган Буюк ғалабасининг 40 йиллигига бағишланди.

Якунловчи концерт Тошкентдаги «Юбилейний» спорт саройида бўлиб ўтди. Концертда Тошкент шаҳри, пойтахт области ва Бухоро, Фарғона областларининг бир неча мактаб, пионерлар саройи, музика мактаблари, билим юртлари ҳамда институтларининг бадиий ҳаваскорлик коллективлари иштирок этдилар.

Концертни Тошкент шаҳри ва Тошкент области мактаблари, олий ва ўрта педагогика ўқув юртларининг симфоник оркестри ҳамда хор коллективи бошлаб берди. Улар Ш. Ёрматовнинг Қ. Муҳаммадий сўзига басталаган «Ўзбекистон тонг юртим» ашуласини ижро этдилар. СССР халқ маорифи аълочиси Н. Слезкин дирижёрлик қилган бу ашула биринчи марта ижро этилди. Шундан сўнг Ж. Муродовнинг Ш. Рашидов сўзига ёзган «Оламда гуллар яшар» ашуласини В. И. Ленин номидаги республика педагогика билим юртининг дуторчилар ансамбли ижро этди.

Санъат мухлислари Успенский номидаги республика музика мактаби скрипкачилари, Қибрайдаги 4-болалар музика мактаби хор коллективи, В. И. Ленин номидаги республика пионер ва ўқувчилар саройининг Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати «Юлдуз» ансамбли, С. Орджоникидзе номидаги Бухоро педагогика институти «Ниҳол» дуторчилар ансамбли, Низомий номидаги Тошкент педагогика институти хор коллективи, Бекобод шаҳар пионерлар саройининг «Пахтаой» рақс ансамбли ва бошқа кўплаб коллективларнинг чиқишини самимий олқишлар билан кутиб олдилар. Концерт А. Мансуровнинг О. Холмирзаев сўзига басталаган «Дўстлик қўшиғи» ашуласи билан якунланди. Уни концертнинг барча қатнашчилари биргаликда ижро этдилар.

Концертнинг бош режиссёри ва бадиий раҳбари — Ўзбекистон ССР халқ маорифи аълочиси Хуршид Воҳидов. Постановкачи режиссёр эса Акмал Ҳайдаровдир. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист, республика Ленин комсомоли мукофоти лауреати Шермат Ёрматов концертга бош хормейстерлик қилди. Бош балетмейстер — республикада хизмат кўрсатган артист Эркиной Расулхўжаева.

Ўзбекистон ССР Маориф министрлиги ва Тошкент шаҳар халқ маорифи Бош бошқармаси томонидан ташкил этилган бу концерт республикамизда болалар санъати ривожланиб бораётганидан далолат берди. Халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни арафасида бўлган бу концерт унинг иштирокчиларида ҳам, тинигловчиларида ҳам завқ-шавқ уйғотди, унутилмас таассуротлар қолдирди.

Суратда: Концерт иштирокчилари саҳнада.

А. ЧАПЛИГИНА фотоси

АЯНЧЛИ РАҚАМЛАР

Америкалик профессор, социолог Р. Марис «Ю. С. ньюс энд Уорлд рипорт» журналига берган интервьюсида шу йилнинг ўзида 30000 америкалик ўзини ўлдиришини, булар асосан 15 дан то 24 ёшгача бўлган йигит ва қизлардан иборат бўлишини айтди. Унинг бу ҳисоблари 1950 йилдан буён олиб бораётган кузатишларига асосланган.

Унинг кузатишлари охирги 30 йил ичида ёшлар орасида ўз жонига қасд қилиш 284 процентга кўпайганлигини кўрсатади. Бунга келажакка ишончсизлик, умидсизлик, ишсизлик даҳшатлари сабаб бўлмоқда. Кўпгина студентлар «ўқишнинг ҳеч хожати йўқ — бари бир бизнинг билимимизнинг ҳеч кимга кераги бўлмайди» деган хулосага келмоқдалар. Бундай ижтимоий сабаблар уларнинг шахсий ҳаётига ҳам таъсир қилмай қолмаяпти. Эр-хотин орасидаги ажралишлар кескин кўпайиб кетди. Ҳар икки оиланинг бири бузилмоқда.

Португалия. Лиссабон меҳнаткашлари катта манифестация билан чиқдилар. Улар «Яхши турмуш учун!», «Империализмга қарши!» шиорларини кўтариб ўтдилар.

Суратда: намойиш қатнашчилари.

Г. ПЕТРОВ фотоси (ТАСС)

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси, СССР Адабиёт фондининг Ўзбекистон бўлими СССР Ёзувчилар союзининг аъзоси О. В. Сидельниковга онаси

Анна Алексеевна СИДЕЛЬНИКОВА

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

В. ДРУЖБИНСКИЙ

ТЕЛЕГРАММА

Кимдир таъкидлаганидек, актёрнинг умри бошдан оёқ кутиш билан ўтади: янги ролни, кино синовдан ўтишларни, репетицияларни, дубляжни, спектаклни, томошабинлар билан учрашувларни... Лекин ҳаммадан ҳам актёрлар учун энг оғири съёмканинг бошланишини кутишдир.

У эрталаб студияга югуради, грим қилади, аллақачон съёмка майдонига келиб декорацияларни ўзлаштиради, партнёр билан репетиция қилади. Аммо ... Об-ҳаво «ўзибўларчиликка» ташлаб қўйилган» (Бундай об-ҳаво студия учун қанча мулла жирингларга тушишини яхши билган бир картина директори ана шу жумлани тез-тез такрорлашни ёқтирарди). Актёр эса ҳамон кутади... бир соат, икки соат, уч соат...

—Бас! Бошқа бир дақиқа ҳам кутолмайман! — стулдан туриб кетди Вячеслав Невинний. — Бўлди! — Кўзлари ёнарди, юзида қатъийлик аломати сезиларди, катта гавдаси хонада гўё учгандек енгил ҳаракат қилар эди.

—Тушунсангиз-чи, ахир, — деди у ўзини тинчлантирмоқчи бўлган режиссёрга. — Мен эрталаб Астраханда бўлишим керак. Гайдай қўнғироқ қилган. Бугун у ерга Вицин билан Куравлёв учиб боришади. У ерда фақат мен йўқман. Лёва менга билет олиб, нарсаларимни тайёрлаб, меҳмонхонада кутиб ўтирибди.

—Бизнинг вақтимиз бор ҳали, — деди режиссёр иложи борича босиқлик билан ва эшикни очди. —Римма, — деб бақирди у ҳовлидан югуриб ўтаётган қизга. — Морозовга айтинг, роса 50 минутдан кейин актёрни аэропортга жўнатамиз. Машинани тўппа-тўғри съёмка майдончасига олиб келишсин. — Невинний томонга қайрилиб, қўшимча қилди: —Ёмғирни соябонлар билан тўсамиз, эпизодни эса барибир суратга оламиз.

Съёмка майдончаси жонланди. Боғдаги ҳўл скамейка қуриғи билан алмаштирилди. Соябонлар кўтарилди. Бир-икки дақиқадан сўнг Вячеслав Невинний скамейкада уни ўпишга ҳаракат қилаётган партнёридан уялиб тескари ўгирилиб ўтирарди. Дубль, яна дубль...

Тўсатдан администратор Лёва пайдо бўлди ва Невиннийга телеграмма келганини хабар қилди. Ёмғирдан ивиб кетган Лёвани қуруқ скамейканинг ёнига йўлатишмади. У телеграммани овозининг борича ўқиб берди: «Бугун Астраханде съёмка бўлиши мумкин эмас Гайдай»

—Сиз, Вячеслав Михайлович, энди ҳеч қаерга учмайсиз, мен билетни топширдим, — деди яна Лёва.

—Нима қилиб қўйдинг, қовоқ, калла! —Майдонча узра Невиннийнинг овози гулдиради.—Ахир бу Гайдай қўяётган фильм-ку, унинг номи «БЎЛИШИ МУМКИН ЭМАС» деб аталади...

Русчадан таржима

Япон актрисаси Комаки Курихара.
А. ЁҚУБОВ фотоси

Самад ҒАНИ

ҚАТРАЛАР

ЯНГИ ИХТИРО

Газета ўқиётган завод директори ходимларига деди:

— Бизнинг Шариповни табриклаб қўйинглар. Янги ихтиро қилипти.

— Қаердан билдингиз, ўртоқ директор?

— Марказий газетада ёзишипти.

АҲМАД ДОНИШНИНГ РАСМИ

Бир халтурачи рассом нашриётга расм келтириб деди:

— Бу — Абу Али ибн Синонинг расми.

— Бу Ибн Синодан кўра Аҳмад Донишга кўпроқ ўхшайди-ку, — таажжубланди бўлим мудири.

— Майли, сиз айтгандай бўла қолсин.

КАШАНДА ЎҚУВЧИНИНГ ЖАВОБИ

Муаллим география харитасига ишора этганича, кашанда ўқувчидан сўради.

— Қанақа тоғлар, дарёлар ва каналларни биласан?

— Помир, Казбек, Шипка, Беломор-Канал, — жавоб берди у.

ХАЙРИЯТКИ, ОДАМНИНГ ҚУЛОҒИ ИККИТА

— Хайриятки, одамнинг қулоғи иккита, биттасидан эшитасану, биттасидан чиқариб юборасан. Бўлмаса, бошинг тарс ёрилиб кетиши ҳеч гапмас, — деди беғам одам.

ПОШНАСИЗ ПОЙАФЗАЛ

Фабрика инженери директорга деди:

— Пойафзалимизнинг пошнасидан шикоят қилишяпти. Қандай қилсак, қулоғимиз тинчиркин?

—Пошнасиз пойафзал чиқаринг.

НИМА ДЕЙИШ КЕРАК?

Меҳмон қизчага бир дона олма узатди. Қизчанинг онаси ундан сўради:

— Хўш, нима дейиш керак?

— Яна битта беринг.

СИЗ БЕМОРМИСИЗ?

Бир киши дорихонадан чиқиб кетаётган Афандидан сўради:

— Нима, касалмисиз?

— Йўқ, — деди Афанди, — нега бундай деяпсиз?

— Дорихонадан чиқиб келяпсиз-ку!

— Ажабо! Агар қабристондан чиқиб келсам, мени ўлик ҳисоблар экансиз-да!

У ВАҚТЛАР ДИРЕКТОР ЙЎҚ ЭДИ

Шоир электр станция директори олдига келиб шикоят қилди.

—Ўртоқ директор, анча вақтдан бери бизнинг уй ёруғ эмас. Бу аҳволда қандай қилиб асар ёзиш мумкин?

— Аввалги замонлар электр йўқ эди. Лекин шунга қарамай Рудакий, Фирдавсий, Ҳофиз, Саъдий, Камол Хўжандий ва бошқалар боқий асарлар ёздилар-ку!

— Ахир, у вақтлар сиздақа директорлар ҳам йўқ эди-да!

АЗИЯТ НИМА?

Таржимон ярим кечада бир неча тилларни биладидиган хотинини уйғотиб сўради:

— Азизим, азият деганнинг маъноси нима?

— Бировни ярим кечада уйғотиб, ножўя саволлар беришни азият дейишади.

Тожикчадан
Н. РАҲМАТОВ
таржимаси

ЖАЗОИР ЛАТИФАЛАРИ

Бир киши дўстидан сўрабди:

— Аёл киши билан радиоприёмник ўртасидаги фарқ нимадан иборат!

— Фарқи шундаки, радионинг қулоғини бурасанг овози ўчади,— аёл кишида эса бунинг акси бўлади.

●

Муаллим ўқувчи қиздан сўрабди:

— Шундай калта кўйлак кийиб юрганингни онанг кўрса нима дейди!

— Уришадилар, албатта...

— Нима учун!

— Кўйлакларини сўроқсиз кийганим учун.

●

— Ойи, нима учун келинлар пардай оппоқ кўйлак кийишади!

— Чунки бу ранг бахтиёрлик рамзи.

— Ҳмм, куёвларнинг нима учун қоп-қора либос кийишларига энди тушундим.

●

Бир киши ёш боладан сўрабди:

— Даданг нима иш қилади!

●

— Ойим буюрган ишни...

— Ўғлим, яқинда сен укалик бўласан...

— Ҳозир-чи, қаерда у!

— Ҳозир қорнимда...

— Уни яхши кўрасизми!

— Ҳа, албатта...

— Ундай бўлса, нимага уни еб қўйдингиз!

●

Ўқитувчи ўқувчидан сўради:

— Агар даданг йигирма кило бананнинг ҳар килосини уч ярим динордан, эллик кило апелсиннинг ҳар килосини ярим динордан сотса, унинг даромади қанча бўлади!

Ўқувчи ўйламай турибоқ жавоб берди:

— Ҳеч қанча. Чунки пулнинг ҳаммасини дарров ойимлар олиб қўядилар.

●

Ўқитувчи ўқувчиларга деди:

— Ҳаммамизнинг отамиз Одам Ато, онамиз Момо Ҳаводир...

Жаҳли чиққан бир ўқувчи сакраб туриб, жавоб қайтарибди::

— Менинг отам Маҳмуд, онам эса Ямина!

●

Ўқитувчи ўқувчидан сўради:

— Дарсга нима учун кеч қолдинг!

— Бир кишининг чўнтагидан бир динор тушиб қолувди...

— Кеч қолишингга бунинг нима алоқаси бор!

— Одамларнинг тарқалиб кетишини кутиб қолдим...

— Сабаб!

— Чунки боягн тушиб қолган динор устида турган эдим-да!

●

Зиёфат авжида бир семиз аёл ориқ кишидан ўзи билан рақс тушишни илтимос қилибди. У киши рози бўлгач, рақс ўртасида ишва билан сўрабди:

— Сиз ҳозир нима иш қиляпсиз!

— Бочка юмалатиб юрибман,— деб жавоб берибди ориқ киши.

Арабчадан Баҳром ШАРИПОВ таржимаси

ХАНДАЛАР

Режиссёр сценарий муаллифидан сўради:

— Хўш, сценарийни чуқурлаштирдингизми?

— Ҳа, воқеаларни айнан шахтага кўчирдим.

△

Суратга олиш пайтида фильм режиссёри актёрга уқтирди:

— Билл, энди мана шу жарликдан сакрайсиз.

— Ие, соғ-омон қолиш маҳол-ку?!

— Ҳечқиси йўқ, бу фильмнинг сўнгги кадри бўлади.

△

Жуда тортинчоқ, содда йигит Брижит Бардо билан ёнма-ён туриб қолибди.

— Мен Брижит Бардоман. Сиз ким бўласиз?— биринчи бўлиб сўз қотибди актриса.

— Мен, афсуски, Бардо эмасман, —деб жавоб берибди шоша-пиша уятдан қип-қизил бўлган йигит.

△

— Хўш, Калле, куёв ролида қийналмаяпсанми?

— Қийналганда қандай! Чекиш ҳам ичиш ҳам, ҳатто сўкиш ҳам мумкин эмас.

△

Сценарий муаллифи фильм премьерасидан сўнг режиссёрни табриклаб деди:

— Қойил! Яшанг! Деҳқонлар бошлиқларига қарши бош кўтарган эпизод ишончли чиқибди. Бунга қандай эришдингиз?

— Унда сизнинг хизматингиз катта, чунки шу эпизодни икки баробар қисқартиришга кўндирган куним суратга олган эдим.

Азизим, борди-ю севгимни рад этадиган бўлсангиз, унда ўзимни ҳозирнинг ўзидаёқ мана шу тўппонча билан отиб ташлайман.

—Йўғ-е, ростданми? Унда, салгина шошмай туринг, қулоғимга пахта тиқиб олай!

△

—Менга қаранг, қўшни бу эртадан кечгача бир нималарни ёзиб редакцияларга югурганингиз югурган, мен сизнинг ўрнингизда бўлганимда аллақачон машина олган бўлар эдим.

—Тўғри айтасиз, мен ҳам сиздек магазинда ишлаб саксон сўм маош олганимда пиёда юрмас эдим!

△

—Қизим, ҳалиги келган дугонанг сен билан ўқийдими?

—Қизиқмисиз, ойи, қанақасига дугонам бўлсин. Ахир, у сизнинг бўлажак куёвингиз-ку!

△

—Расулжон, сен кўпроқ кимни яхши кўрасан: ойингними ё дадангними?

—Уй вазифамни ким тўғри ечса, ўшани!

Ш. СУБҲОНОВ
тайёрлаган

Азим СУЮНГА

Қумдаги қудуқ сувин
Карвону сарбондан сўр.
Калтис тоғлар зирвасин
Бургуту жайрондан сўр.

«ЎЗБЕКИСТОН ҚАДРИНИ» ШЕЪРИДАН

Сен футболнинг қадрини
Гарринча, Пеледан сўр.

ПАРОДИЯ

Жўхорининг қадрини
Туюлган келидан сўр.
Поэзия сеҳрини
Сен жўшқин назмдан сўр
Шеърда учқун йўқлигин
Суюнов Азимдан сўр.

Ўткир САИДОВ

Рассом Ш. СУБҲОНОВ

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИ

1984—1985 ЎҚУВ ЙИЛИГА

РЕСПУБЛИКА ОЛИЙ МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ ЎҚУВ ЮРТЛАРИГА

СТУДЕНТЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

М. АШРАФИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ КОНСЕРВАТОРИЯСИ

(Тошкент шаҳри, Пушкин кўчаси, 31-уй, телефон 33-52-74)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, оркестр асбоблари, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, композиция, музикашунослик, опера-симфония дирижёрлиги.

Сиртқи ўқишга: оркестр асбоблари, халқ чолғу асбоблари, хор дирижёрлиги, музикашунослик.

А. Н. ОСТРОВСКИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ТЕАТР ВА РАССОМЛИК САНЪАТИ ИНСТИТУТИ

(Тошкент шаҳри, Г. Лопатин кўчаси, 77-уй, телефон 56-28-80)

Кундузги ўқишга: кино ва драма театри артисти, музикали комедия театри артисти, драма режиссёрлиги, театршунослик, живопись, графика, декоратив-амалий санъат, интерьер ва ускуналар, тасвирий санъат назарияси ва тарихи.

Сиртқи ўқишга: кино ва драма театри артисти, тасвирий санъат назарияси ва тарихи.

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ

(Тошкент шаҳри, Височовольтний массиви, 127-уй, 3-сектор, телефон 62-03-23)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхонашунослик ва библиография.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхонашунослик ва библиография.

ҚАБУЛ ҚИЛИШ ҚОИДАЛАРИ

Олий ўқув юртларига ўрта маълумотга эга бўлган СССР гражданлари кириб ўқиш ҳуқуқига эгадирлар. СССР Олий ўқув юртларига қабул кириш имтиҳонларини муваффақиятли топширганлардан конкурс йўли билан ўтказилади.

Кундузги ўқишга 35 ёшгача бўлганлар, сиртқи ўқишга ёши чекланмаган ҳолда ўрта маълумотлилар қабул қилинади. СССР территориясида яшаб турган чет давлатларнинг гражданлари умумий асосларда қабул қилинадилар. Олий ўқув юртига қабул вақтида камида 2 йиллик иш тажрибасига эга бўлганларга (меҳнат дафтарчасида ёки колхозчиларнинг меҳнат дафтарчасида ёзиб кўрсатилган) имтиёзлар берилади.

Олий ўқув юртига кириш учун ариза ректор номига ёзилади.

Аризага қуйидаги ҳужжатлар қўшиб топширилади: ўрта маълумоти тўғрисидаги ҳужжат (асли), олий ўқув юртига кириш учун берилган характеристика (корхона ёки муассаса маъмурияти томонидан тасдиқланган), меҳнат дафтарчасидан кўчирма (иш стажи борлар учун), 286-формадаги медицина справкаси), 3х4 см. ҳажмдаги 4 дона фотосурат.

Паспорт, ҳарбий билет ёки ҳарбий рўйхатдан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳнома шахсан кўрсатилади.

Ариза ва ҳужжатлар қабул қилиш, кириш имтиҳонларини ўтказиш, ҳамда студентлар сафига киритиш қуйидаги муддатларда ўтказилади.

Кундузги бўлимга:

Тошкент Давлат консерваторияси ва Тошкент театр ва рассомлик санъати институтига аризалар 1 июндан 6 июлгача, кириш имтиҳонлари 6—25 июль кунлари, студентлар сафига қабул қилиш 26—30 июль кунлари ўтказилади.

Тошкент Давлат маданият институтига ариза ва ҳужжатлар 20 июндан 1 августгача, кириш имтиҳонлари 1—20 август кунлари, студентлар сафига қабул қилиш 21—25 август кунлари ўтказилади.

Сиртқи бўлимга:

Тошкент Давлат маданият институтига кириш имтиҳонлари 1—20 июнь кунлари, студентлар сафига қабул қилиш 21—30 июнь кунлари ўтказилади.

Тошкент Давлат консерваторияси ва Тошкент театр ва рассомлик санъати институтига ариза ва ҳужжатлар 1 июндан 6 июлгача, кириш имтиҳонлари 6—25 июль кунлари, студентлар сафига қабул қилиш, 26—30 июль кунлари ўтказилади.

МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ ЎРТА МАХСУС ЎҚУВ ЮРТЛАРИГА

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

ҲАМЗА НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ МУЗИКА БИЛИМ ЮРТИ

(Тошкент шаҳри, Свердлов кўчаси, 26-уй, телефон 33-35-75)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, музика назарияси, эстрада оркестри асбоблари.

ТОШКЕНТ МАДАНИЙ-ОҚАРТУВ ТЕХНИКУМИ

(Тошкент шаҳри, 2-Чимбой кўчаси, 97-уй, телефон 46-04-40)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши, бадиий безаш.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

П. БЕНЬКОВ НОМИДАГИ РЕСПУБЛИКА БАДИИЙ БИЛИМ ЮРТИ

(Тошкент шаҳри, Байналминал кўчаси, 2-уй, телефон 44-29-81)

Кундузги ўқишга: чизмачилик ва расм, театр безаги, бадиий наққошлик, ёғоч, суяк, тошга бадиий ишлов бериш, бадиий безаш, бадиий гримчи, бадиий керамика.

АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИ ҚОШИДАГИ ХОРЕОГРАФИЯ БИЛИМ ЮРТИ

(Тошкент шаҳри, Педагогика кўчаси, 31-уй, телефон 56-24-36)

Кундузги ўқишга: балет артисти, халқ рақс ансамбли артисти.

Т. ЖАЛИЛОВ НОМИДАГИ АНДИЖОН ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Андижон шаҳри, 3-Микрорайон, Лермонтов кўчаси, 49-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, хор дирижёрлиги, ашула, музика назарияси, бадиий безаш, драма театри артисти, қўғирчоқ театри артисти.

М. АШРАФИЙ НОМИДАГИ БУХОРО ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Бухоро шаҳри, Комсомол 40 йиллиги кўчаси, 16-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, бадиий безаш, қўғирчоқ театри артисти.

О. ХЎЖАЕВ НОМИДАГИ БУХОРО МАДАНИЯТ ТЕХНИКУМИ

(Бухоро шаҳри, К. Маркс кўчаси, 3-уй)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

ГУЛИСТОН ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Гулистон шаҳри, Советская кўчаси, 43-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, бадиий безаш, халқ рақс ансамбли артисти.

ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Жиззах шаҳри, Мир кўчаси, 14-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, ашула, хор дирижёрлиги, музика назарияси, бадиий безаш.

ҚАРШИ ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Қарши шаҳри, Ленин кўчаси, 257-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, бадиий безаш.

ҚАРШИ МАДАНИЯТ ТЕХНИКУМИ

(Қарши шаҳри, Индустриальная кўчаси, 30-уй)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

ҚЎҚОН ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Қўқон шаҳри, Советская кўчаси, 10-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, музика назарияси.

НАМАНГАН ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Наманган шаҳри, Навоий кўчаси, 37-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, музика назарияси, бадиий безаш.

НАМАНГАН МАДАНИЙ-ОҚАРТУВ ТЕХНИКУМИ

(Наманган шаҳри, Ахси кўчаси, 18-уй)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

Л. ШОМУРОТОВ НОМИДАГИ НУКУС ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Нукус шаҳри, Октябрь кўчаси, 1-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, музика назарияси, халқ рақс ансамбли артисти.

НУКУС МАДАНИЙ-ОҚАРТУВ ТЕХНИКУМИ

(Қорақалпоғистон АССР, Нукус шаҳри, Ленин кўчаси, 23-уй)

Кундузги ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

Сиртқи ўқишга: маданий-оқартув ишлари, кутубхона иши.

А. РАСУЛОВ НОМИДАГИ САМАРҚАНД ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Самарқанд шаҳри, К. Маркс кўчаси, 2-«а» уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, музика назарияси, бадиий безаш, драма театри артисти.

БЕКОБОД ШАҲРИДАГИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ МУЗИКА БИЛИМ ЮРТИ

(Бекобод шаҳри, 64-квартал, 14-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, музика назарияси.

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ МУЗИКА БИЛИМ ЮРТИ

(Термиз шаҳри, Наримонов кўчаси, 47-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, халқ чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, ашула, хор дирижёрлиги.

Ф. ХАРРАТОВ НОМИДАГИ УРГАНЧ ДАВЛАТ МУЗИКА БИЛИМ ЮРТИ

(Урганч шаҳри, Ленинград кўчаси, 1-уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, торли чолғу асбоблари, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, халқ чолғу асбоблари, ашула, хор дирижёрлиги, халқ рақс ансамбли артисти.

ФАРҒОНА ДАВЛАТ САНЪАТ БИЛИМ ЮРТИ

(Фарғона шаҳри, Конституция кўчаси, 31-«а» уй)

Кундузги ўқишга: фортепьяно, пуфлаб ва уриб чалинадиган асбоблар, ашула, музика назарияси, халқ рақс ансамбли артисти, бадиий безаш, торли чолғу асбоблари.

РЕСПУБЛИКА ЭСТРАДА ЦИРК САНЪАТИ СТУДИЯСИ

(Тошкент шаҳри, Свердлов кўчаси, 26-уй, телефон 33-33-90)

Кундузги ўқишга: цирк, чолғу асбоблари, вокаль, эстрада рақси бўлимлари.

ҚАБУЛ ҚИЛИШ ҚОИДАЛАРИ

8 йиллик ёки ўрта маълумотли СССР гражданлари билим юртларига кириш ҳуқуқига эгадирлар. Ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда ўқишга 30 ёшгача, ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқишга эса чекланмаган ёшгача гражданлар қабул қилинади.

СССР территориясида яшовчи хорижий давлат гражданлари умумий асосларда қабул қилинадилар.

Қабул қилиш ҳақидаги ариза ўрта махсус билим юрти директори номига ёзилиб, унга қуйидаги ҳужжатлар қўшиб топширилади: маълумоти ҳақидаги ҳужжат (асли), 286-формадаги медицина справкаси, иш стажига эга бўлганлар ҳамда сиртқи бўлимга кирувчилар меҳнат дафтарчасидан кўчирма топширадилар, 3х4 см. ҳажмдаги 4 дона фотосурат, кирувчилар туғилганлиги тўғрисида гувоҳнома ёки паспорт, ҳарбий билет ёки ҳарбий рўйхатдан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳномани шахсан кўрсатадилар.

Аризалар ва кириш имтиҳонларини қабул қилиш ҳамда ўқувчилар сафига киритиш қуйидаги муддатларда ўтказилади.

КУНДУЗГИ БЎЛИМГА:

Музика билан юртлари ва санъат билим юртлари ҳамда бадиий билим юртига аризалар 1 июндан 6 июлгача, кириш имтиҳонлари 6—20 июль кунлари, ўқувчилар сафига қабул қилиш 21—24 июль кунлари ўтказилади.

Хореография билим юртига аризалар 1 июнгача қабул қилинади. Кириш имтиҳонлари 1—15 июнь кунлари, ўқувчилар составига киритиш 16—20 июнь кунлари ўтказилади.

Маданий-оқартув техникумлари ва маданият техникумларига аризалар 8 синф ҳажмида маълумотга эга бўлганлардан 1 июндан 1 августгача, кириш имтиҳонлари 1—20 август кунлари,ўқувчилар составига киритиш эса 21—24 август кунлари ўтказилади; ўрта маълумотлилардан аризалар 1 июндан 15 августгача қабул қилинади, кириш имтиҳонлари 1—21 август кунлари, ўқувчилар составига киритиш 22—24 август кунлари ўтказилади.

Эстрада-цирк санъати студиясига аризалар 1 августдан 21 августгача қабул қилинади, кириш имтиҳонлари 20—30 август кунлари ўтказилади.

СИРТҚИ БЎЛИМГА:

Маданий-оқартув техникумлари ва маданият техникумларига аризалар 11 августгача қабул қилинади. Кириш имтиҳонлари 10—20 июнь, 10—20 июль, 10—20 август кунлари ўтказилади Ўқувчилар составига киритиш 20—30 август кунлари амалга оширилади.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ

Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла ҚАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент—700029, Ленин кўчаси 41.

ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь—33-49-93, 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза —32-55-78; санъат—32-56-48; сатира ва юмор —32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р. 13720. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64598. Б. 3134. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12